

Strategische Studiën,

DOOR

C. C. DE GELDER,

Eerste-Luitenant der Infanterie.

III.

(Vervolg en slot van blz. 789.)

Wij willen ons thans wenden naar het Boheemsche operatietooneel van den Pruisisch-Oostenrijkschen oorlog en stellen ons voor, hierbij tevens het een en ander uit VON SCHLICHTING's werken te bespreken. Deze schrijver toch, heeft, in aansluiting aan zijne „Taktische und strategische Grundsätze der Gegenwart”, eene studie in het licht gegeven, getiteld „MOLTKE und BENEDEK”, waarin hij de operatiën dezer beide veldheeren critisch behandelt.

Hij doet hierbij eene poging om aan te toonen, hoezeer er onderscheid moet worden gemaakt tusschen de strategie van den Eersten NAPOLEON en die van VON MOLTKE. In dit verband wordt dan BENEDEK het slachtoffer van de toepassing der Napoleontische beginselen.

Is VON SCHLICHTING in dit pogen geslaagd?

Wij meenen het te mogen betwijfelen en zullen trachten onze meening met bewijsgronden te staven.

Zoo vinden wij op blz. 10 van de laatstgenoemde studie, dat v. MOLTKE, door het grooter worden der legers daartoe gedwongen, voor het eerst als regel stelde ¹⁾: „In der Anordnung getrennter Märsche, unter Berücksichtigung rechtzeitiger Versammlung liege das Wesen der Strategie” en wordt dit gesteld tegenover het marcheeren in eene colonne, gepaard gaande met een opmarsch vóór den slag, hetgeen als regel aan NAPOLEON wordt toegeschreven en waarop de schrijver nu en dan weder terugkomt.

Nu is zeker de regel, door v. MOLTKE *in herinnering gebracht*, moeilijk te bestrijden, reeds de Avaren en de Hunnen pasten deze marschwijze uit een practisch oogpunt toe. Hoe men echter het tegendeel als stelsel aan NAPOLEON kan toeschrijven, is ons een raadsel.

Integendeel durven wij te verklaren, dat de Keizer deze zelfde regels toepaste, zich echter veelal door het beperkt wegennet tot het gebruik

¹⁾ Zie echter VON VERDY. Studiën über den Krieg. III. 1, blz. 39 en II. 1, blz. 98.

van slechts enkele wegen gedwongen zag ¹⁾ en herhaaldelijk slag heeft geleverd zonder voorafgaanden opmarsch van het leger. Ofschoon hij wel naar vaste algemeene beginselen handelde, d. w. z. steeds streefde naar groote snelheid en energiek optreden, alle nevendoelen opofferde aan het hoofddoel, op het slagveld zoo sterk mogelijk wilde zijn en zorg droeg voor overmacht op het beslissend punt, heeft hij zich echter nooit door een vast stelsel gebonden en spreidt hij in de keuze zijner middelen eene groote verscheidenheid ten toon.

Beschouwen wij daartoe enkele gebeurtenissen uit de oorlogen van 1805, 1806—'07 of 1809.

In 1805 begon de strategische opmarsch van het Fransche leger, einde Augustus, met de verrassende verplaatsing van 4 korpsen in 3 colonnes van Boulogne naar den Rijn. Tevens rukten MARMONT (I) uit Holland en BERNADOTTE (II) uit Hannover naar den Main. Aanvankelijk vormden de korpsen dus in hoofdzaak twee groepen, tusschen DAVOUT en BERNADOTTE was eene open ruimte van 13 mijl. Bij het begin der operatiën (\pm 25 September) stonden de korpsen meer in het bijzonder:

I, BERNADOTTE	bij Goettingen,
Beieren, DEROY	„ Bamberg,
II, MARMONT	„ Mainz,
III, DAVOUT	„ Mannheim,
IV, SOULT	„ Landau,
V, LANNES	„ Brumath,
VI, NEY	„ Hagenau,
Garde, BESSIÈRES	„ Straatsburg,
VII, AUGEREAU	werd verplaatst van Brest naar Huningen en kwam alzoo in 2 ^e linie.

Nadat op 20—21 September de beweging van MACK naar de Iller bekend was geworden, schreef NAPOLEON op den 22sten de bekende „Note sur les mouvements de la Grande Armée”. ²⁾

	28 Sept.	6 October.	9 October.	16 October.
BERNADOTTE.....	Würzburg	Ansbach	Neurenberg	Regensburg
MARMONT.....	id.	id.	id.	id.
DAVOUT.....	Mannheim	Mergentheim	Ansbach	Diefurt
NEY.....	Selz	Crailsheim	Weissenburg	Ingolstadt
LANNES.....	Straatsburg	Gmünd	Nordlingen	Neuburg
SOULT.....	Landau	Aalen	Donauwörth	

De bedoeling hiervan was een concentrische marsch op Donauwörth. Het marschfront der \pm 200.000 man bedroeg aanvankelijk ongeveer

¹⁾ Dan werd ook een opmarsch vóór den slag noodig, om eene herhaling van Heilsberg te vermijden.

²⁾ v. FREYTAG-LORINGHOVEN vergelijkt hiermede v. MOLTKE's ontwerp van 25 Aug. 1870. Zie: „Die Heerführung NAPOLEONS und MOLTKE'S”, blz. 12.

240 KM.; naarmate men den vijand naderde, werd het ingekrompen en bedroeg op 6 October nog slechts \pm 60 KM. Het leger bezigde zes verschillende wegen, die zoo gekozen waren, dat ook bij een voorwaarts gaan des vijands op den linker Donauoever de groepen elkaar konden steunen.

NAPOLEON concentreerde hier dus voorwaarts, doch zorgde tijdig strategisch vereenigd te zijn.

In 1806 kon NAPOLEON op 30 September aan zijn broeder LODEWIJK schrijven: „De vijand vermoedt mijn rechtervleugel aan de Boheemsche grens, mijn linker aan den Rijn”. Het operatieplan stond bij hem toen reeds vast.

Met snelle marschen werd het leger verzameld in de lijn Würzburg—Bamberg, waarna het in drie colonnes over Bayreuth, Kronach en Koburg oprukte; de rechtercolonne was 50.000, de middelste 70.000, de linker 40.000 man sterk. De troepen waren per colonne ingedeeld in 2 groepen, die elkaar op $\frac{1}{2}$ dagmarsch volgden, terwijl de marschwegen eene dusdanige onderlinge tusschenruimte hadden, dat op 8 October de bereikte lijn, Koburg (V); Kronach (III), Münchberg (IV), 58 KM. lang was; NEY en AUGEREAU waren toen nog vèr achter. Op den 10^{en} schreef de Keizer nog: „Si ma jonction est faite, etc.”, doch op 12 October was het leger strategisch vereenigd en wel op 40 KM. frontbreedte en diepte. Hier werd opzettelijk, na de voorwaartsche concentratie, „en bataillon carré” gemarcheerd om op alle eventualiteiten te zijn voorbereid, daar men zeer onvoldoende omtrent de Pruisen was ingelicht. ¹⁾

In December 1806 zag NAPOLEON zich daarentegen genoodzaakt om, evenals VON MOLTKE in 1866, met twee strategisch gescheiden groepen te manoeuvreren. Het Fransche leger volgde beide oevers van den Weichsel. De Russen wachtten echter de dreigende omvatting niet af, doch gingen tijdig terug.

Bij het begin van den veldtocht van 1809 stonden de Franschen, deels ingevolge de bevelen van BERTHIER, deels doordien zij strategisch overvallen waren, in 2 groote groepen en wel: de eene bij Regensburg en Ingolstadt (DAVOUT), de andere bij Augsburg (MASSENA), aan de Abens (LEFÈVRE) en bij Donauwörth (VANDAMME), alzoo met eene tusschenruimte van ruim 100 KM. Zoodra NAPOLEON op het oorlogstoooneel verschijnt, is zijn eerste werk te streven naar concentratie der beide groepen, te meer daar zijn tegenstander met het gros Landshut reeds is genaderd. ²⁾ Hij gelast daartoe aan DAVOUT van Regensburg op Abensberg te marcheeren, en aan de Beieren (LEFÈVRE) om DAVOUT over Arnhofen en Offenstetten te gemoet te gaan. De Wurtembergers

¹⁾ Zie verder VON LETTOW-VORBECK, Der Krieg von 1806—'07. I, blz. 136 vgg.

²⁾ Eene andere groep (KOLOWRAT-BELLEGARDE) rukte uit Bohemen naar Regensburg op.

(VANDAMME) worden van Ingolstadt naar Neustadt verplaatst, MASSENA wordt van Augsburg eerst naar Pfaffenhofen, vervolgens over Moosburg op Landshut gedirigeerd.

De voorwaartsche concentratie achter de Abens gelukte, niettegenstaande zij, vooral voor DAVOUT, onder moeilijker omstandigheden plaats vond, dan die voor de Pruisen in 1866 aanwezig waren. Uit de concentrische samenwerking van een deel der Abensgroep (DAVOUT is ter demonstratie achtergebleven) met MASSENA ontstaan dan de gevechten bij Landshut.

Later volgt de slag bij Eggmühl door concentrisch samenwerken van DAVOUT met NAPOLEON, die uit Landshut nadert. Ook hier geschiedt, evenals bij Königgrätz, de vereeniging op het slagveld. Ofschoon dus NAPOLEON het strategisch gescheiden zijn allerminst prefereert, weet hij hier, waar het eenmaal bestaat, er zooveel mogelijk voordeel uit te trekken. ¹⁾

Resumeerende, kunnen wij het volgende zeggen: NAPOLEON voelt veel voor eene aanvankelijk breede opstelling, o.a. om den vijand te misleiden; hij laat hierop, ter bespoediging, bij voorkeur eene voorwaartsche concentratie volgen, waarbij alzoo de opmarsch en het aansluiten gelijktijdig geschieden. Vooral past hij dit stelsel toe, wanneer de afstand tot de tegenpartij nog groot is, of hij diens bewegelijkheid, enz. gering acht. Wordt een samentreffen waarschijnlijk, dan wenscht hij te voren strategisch vereenigd te zijn. ²⁾ De vereeniging van gescheiden groepen op het slagveld ontstaat somtijds, 1809, Bautzen, Ligny (D'ERLON), doch wordt liefst vermeden.

Waar nu VON SCHLICHTING zegt, dat eene volledige concentratie, alvorens den opmarsch te beginnen, verouderd en NAPOLEONTISCH is, kunnen wij hem dit laatste allerminst toegeven, en zal, wat het verouderd zijn betreft, de strategische concentratie ook nu nog moeten geschieden, alvorens den verderen marsch aan te vangen, wanneer slechts een kleine afstand aanvankelijk de legers scheidt. Wij weten bovendien, dat het zeer de vraag is, of VON MOLTKE, die dan als tegenhanger moet dienen, de *voorwaartsche* concentratie in 1866 zou hebben toegepast, indien hij b.v. BENEDEK wél „Feldherr und Stratege“ geacht had, of het Oostenrijksche leger reeds in Bohemen geweest ware. ³⁾

¹⁾ Zie vooral: BINDER VON KRIEGLSTEIN, Der Krieg NAPOLEONS gegen Oesterreich 1809, I.

²⁾ C'est un principe, qui n'admet pas d'exception, que toute jonction de corps d'armée doit s'opérer en arrière et loin de l'ennemi. Zie ook: Maximes de Guerre IV. Bedoeld is: strategische vereeniging. Vooral Bautzen is een pendant van Königgrätz. Dat de resultaten daar zooveel geringer waren, lag voor een groot deel aan NAPOLEON'S minderwaardige strijdkrachten (Der Schlachterfolg, blz. 91).

³⁾ Vergelijk b.v. den zeer gesloten marsch der Duitschers bij den aanvang van den oorlog van 1870, waar men een spoedig samentreffen voorzag. K. Einzelschr. Heft 36, blz. 93 en Der Schlachterfolg, blz. 311.

Doch hooren wij, wat hijzelf hieromtrent gezegd heeft.

In een opstel van 30 April 1866 (v. DÖRING), vervaardigd met het oog op het samenstellen van een Silezisch leger van 4 à 5 korpsen, dat eventueel bestemd zou zijn om ten oosten van het Reuzengebergte en de Boven-Elbe voorwaarts te gaan, werd gewezen op het gevaar, dat gelegen was in de splitsing der Pruisische strijdkrachten, voor het geval de Oostenrijkers in N. Bohemen mochten staan. v. MOLTKE schreef hierbij:

„Wir können die *Konzentration* (wenscht alzo strategische concentratie) unserer Streitkräfte mit Vortheil nur *nach vorne* d. h. nach Böhmen bewirken. *Dies wird unmöglich* sobald der Feind dort schon mit solchen Kräften steht, dass er, sei es gegen die aus Schlesien oder aus der Lausitz vorrückenden Kolonnen, die Ueberlegenheit entgegen stellen kann. Dieser Moment darf in keinem Falle abgewartet werden”.

Waar ziet men hier nu eenig verschil met NAPOLEON?

Wij weten verder, o.a. uit een schrijven van MOLTKE aan STEINMETZ, d.d. 1 Juni 1866, dat de cordonsgewijze opstelling der korpsen langs de grens volstrekt niet begeerd was en slechts veroorzaakt werd, doordien voor den eersten opmarsch van alle beschikbare spoorweglijnen werd gebruik gemaakt. Dit laatste was ter bespoediging gewenscht, aangezien men met de mobilisatie bij Oostenrijk ten achter was geraakt.

Als bijkomende oorzaken kan men aanmerken: de moeilijkheden bij de verpleging, de neiging om zich zoowel op een offensief, als op een defensief voor te bereiden en den wensch, om in dit laatste geval, zoowel Berlijn als Breslau te dekken. (N. B.!)

Zoodra echter het offensief op den voorgrond treedt, wordt in de eerste plaats uitsluitend gestreefd naar concentratie ¹⁾ en wel in *voorwaartsche* richting:

1. daar eene concentratie, door verschuiving der korpsen langs de grens, te veel tijdverlies zou geven;

2. wijl men een voorsprong heeft op de Oostenrijkers, wier gros nog in Moravië is;

3. aangezien v. MOLTKE BENEDEK niet hoog aanslaat en veel vertrouwen heeft in de eigen bewapening (Zündnadel).

v. MOLTKE zegt dan ook: „Das *Korrektiv* für unsre zersplitterten Ausschiffungspunkte ist *die Konzentration* nach vorne”.

De opstelling in 2 groepen vond hij allerminst ideaal, vooral niet toen het bleek, dat de Oostenrijkers reeds in beweging waren. Zoo komen in een schrijven aan v. STÜLPNAGEL aan het slot de volgende belangrijke passages voor: „Mir liegt nur Tag und Nacht in Gedanken, wie wir *die* der beiden Armeen möglichst stark machen, welche die

¹⁾ Zoo lezen wij K. Einzelschr. Heft 36, blz. 69: „Man hielt die Vereinigung bei Gitschin für ausführbar *bevor* die feindliche Armee im nördlichen Böhmen konzentriert sein konnte”.

Oesterreichische Hauptmacht angreifen wird.... Ist nur erst General HERWARTH verfügbar, dann denke ich rücken wir *in Gottes Namen* in Böhmen ein."

Dit alles lijkt ons zeer pessimistisch, indien wij zouden moeten aannemen, dat v. MOLTKE hier een, door hem uitgevonden, stelsel kon toepassen. Het is echter zeer verklaarbaar, doordien wij weten, dat hij, evenals NAPOLEON in 1809, een, niet door hem gewenschten, toestand zoo goed mogelijk herstelde. ¹⁾

Dat het 2^e leger zich weder splitste, om door de passen te marcheeren, was logisch; deze marschwijze bood toch meer kans van slagen, dan een marsch in eene colonne. ²⁾ Wat anders deed echter NAPOLEON in 1800?

Hoe heeft het nu verder in de practijk met de „getrennte Märsche" gestaan? In eene memorie van 6 Mei 1870 lezen wij: „Die Operation gegen Frankreich wird einfach darin bestehen, dass wir *möglichst geschlossen* einige Märsche auf Französischem Boden vorgehen, bis wir der Fr. Armee *begeggen um dann die Schlacht zu liefern*". ³⁾

Men wil hier dus zeer gesloten zijn, omdat men een spoedig treffen voorziet.

Doch ook reeds te voren hebben zeer gesloten marschen plaats. Zoo marcheerden bij de verplaatsing van het 1ste Duitsche leger in 1870 van den Rijn naar de Saar op den weg Kaiserslautern—Homburg de Garde, IX en XI met eene cavaleriedivisie achter elkaar, zij het ook met beperkte treinen. Hier werd men alzoo gedwongen tot eene zeer diepe marschcolonne. ⁴⁾

Het opmarchfront in 1870, Landau—Saarlouis, was 12 mijl en kwam dus overeen met het front Würzburg—Lichtenfels in 1806, ofschoon de Fransche troepenmacht in 1806 de helft zwakker was.

Wij vermeenen met het opgesomde te kunnen volstaan en verwijzen overigens naar v. BOGUSLAWSKI, die aan dit onderwerp verscheidene bladzijden wijdt. ⁵⁾

„Vereint schlagen" wenscht iedere veldheer. NAPOLEON concentreerde zijn leger, ook in *tactischen* zin, veelal vóór den slag, wat als voorzichtigheidsmaatregel tegenover een energieken, zich bewegenden tegenstander aanbeveling verdient, vooral indien men onvoldoende betreffende hem is ingelicht. ⁶⁾ Wij zagen echter, dat hij ook de concentratie *op* het slagveld herhaaldelijk heeft toegepast, waar deze uit de

¹⁾ Vergelijk Mil. Wochenblatt, 1867.

²⁾ Zonder gevaar was het zeker niet. Evengoed als v. BONIN, hadden ook de andere korpsen den uitgang gesloten kunnen vinden.

³⁾ Mil. Korrespondenz 1870—'71, N°. 20. Dit is de zelfde toestand als 1806.

⁴⁾ Zie K. Einzelschr., Heft 36, blzn. 93, 98, 107, 124.

⁵⁾ Heerwesen und Kriegführung en Strategische Erörterungen. Zie ook KRAUSS: MOLTKE, BENEDEK und NAPOLEON.

⁶⁾ VERDY. III, 1. blz. 104.

omstandigheden voortvloeiende. Tegenover een bewegelijken tegenstander (1807) gaf dit echter al zeer weinig, en o. a. bij Laon leidde het tot een *désastre*. Ook de concentrische marsch op Berlijn van OUDINOT, GIRARD (uit Maagdenburg) en DAVOUT (uit Hamburg) in Augustus 1813 werd een *echec*, tengevolge van de partieele nederlagen bij Groszbeeren en Hagelsberg.

Zijne marschen waren zeer geconcentreerd: 1. bij gebrek aan wegen (1807 of 1812), 2. bij onvoldoende gegevens (1806) of in 's vijands nabijheid.

VON MOLTKE concentreerde eveneens het leger in tactischen zin o. a. vóór den slag van Gravelotte-St. Privat, terwijl het vóór Wörth door den Kroonprins bedoeld was. Bij Königgrätz vond de concentratie plaats op het slagveld: „das Höchste was strategische Führung vermag”. Van het 2^e leger kwamen echter slechts 6 brigades (35.000 van de 97.000 man) tot behoorlijk ingrijpen, ofschoon hier alles medewerkte. Bovendien toont de toestand van het 1ste Leger tusschen 1—3 uur, aan welke gevaren men zich bloot stelt, en het behoeft ons dan ook niet te verbazen, dat wij aangaande v. MOLTKE vermeld vinden ¹⁾: „Wiederholt aber hat er, wo er lehrend auftrat, die Vereinigung vor der Schlacht als die Regel bezeichnet und auch ausdrücklich davor gewarnt, den Fall von Königgrätz ohne Weiteres zu verallgemeinern”.

NAPOLEON is enkele malen niet geslaagd in het tijdig vereenigen zijner strijdkrachten (Jena, Eylau). ²⁾ Eveneens kwamen op 16 Augustus 1870 bij Vionville en dan nog slechts langzamerhand 2 Duitsche korpsen van de 10 (1ste en IIe Leger) tegenover 150.000 Franschen en had bij een energiek optreden van BAZAINE het te zeer „getrennt marschiren” bij den Moezelovergang een groot nadeel kunnen blijken.

Alles samenvattende, verwerpen wij v. SCHLICHTING's uitspraak: „Die MOLTKE'sche Lehre greift zu anderen Aushülfen als früher selbst die Napoleonische”. Wij geven echter toe, dat hij wat meer voor concentrische operatiën kan hebben gevoeld dan NAPOLEON, ³⁾ ofschoon dit niet sterk in het licht treedt. In zijne strategie vinden wij evenwel geene nieuwe beginselen. Natuurlijk heeft hij partij getrokken van nieuwere vindingen (spoorwegen, telegraaf ⁴⁾), van de vastere legeror-

¹⁾ Der Schlachterfolg, blz. 311.

²⁾ Vooral Eylau is geheel volgens den wensch van v. SCHL. (Vergelijk zijn T. u. S. G. II, blz. 105) door aansluiting der colonnes ontstaan, die \pm 15 KM. tusschenruimte hadden.

³⁾ Vergelijk v. CAEMMERER, Die Entwicklung der str. Wissenschaft, blz. 169, en VERDY. III. 1, blz. 40. De scherpe telegrammen aan FR. KARL (K. Einzelschr. Heft 36, blz. 71) toonen duidelijk de bezwaren van het opereeren met strategisch gescheiden groepen, zelfs bij geschoolde aanvoerders en telegrafische verbindingen. VERDY zegt dan ook te recht dienaangaande (III. 1, 156): „Die bisherige Isolirung hatte man schwer genug empfunden”.

⁴⁾ Zie: Der Schlachterfolg, blz. 187.

ganisatie, geschoolde aanvoerders en staven, en voor nevenopdrachten van de strategische reserves.

Waar nu VON SCHLICHTING zegt: „De concentrische aanmarsch van gescheiden groepen biedt groote voordeelen, wanneer zij van hun gewenscht vereenigingspunt niet verder afstaan, dan de hoofdmacht des vijands”, moeten wij hierbij het volgende voorbehoud maken:

1. dat men nauwkeurig betreffende den vijand moet zijn ingelicht;
2. dat men geenerlei vertraging mag ondervinden bij een der deelen (door troepen, hindernissen, afdwalen, enz.); ¹⁾

terwijl het voor het groote succes noodig is, dat de tegenstander vrijwillig het hoofd in den strik steekt.

Hoe het nu moet gaan, wanneer het vijandelijk leger het gewenschte vereenigingspunt is en dit leger *niet* stilstaat, zal wel eenig hoofdbreken kosten. Wij gelooven dan ook, dat nog steeds de volgende meening van CLAUSEWITZ hare waarde behoudt (8ste Boek, Hoofdst. 9): „dass der konzentrische Angriff hauptsächlich nur aus der ursprünglichen Vertheilung der Streitkräfte hervorgehen soll, und dass es wenig Fälle geben wird, in welchen man recht handelt, um seinem willen die kürzeste und einfachste Richtung der Kräfte zu verlassen”.

Waar de concentrische strategische aanval groot succes had, was dit altijd te danken, tenzij bij groote overmacht, aan het stilstaan, afwachten en niet handelen der tegenpartij, aan hare zucht om iets denkbeeldigs te dekken of aan haar kleven aan eene stelling. Op dergelijke fouten eene theorie te bouwen, ware dwaas.

Wij komen nu tot eene beschouwing van den veldheer BENEDEK, zijne plannen en de uitvoering hiervan. De schrijver zegt hieromtrent, dat B., tot den 27sten 's avonds, „logisch, charaktervoll, zielbewusst” gehandeld heeft. Voorts „die noch heute fortbestehende Defensivstarke der oberen Elblinie trägt aber zur Rechtfertigung B.'s wesentlich bei. Sein Defensiventschluss nach dieser Seite, seine Offensive nach der andern, wo gegen die greifbar heraurückende Hauptgefahr kein Fronthinderniss mehr schützte, erscheint um so mehr gerechtfertigt, weil damit die einmal eingeschlagene Operationsrichtung groszer Massen absatzlos beibehalten werden konnte”.

Tegen bovenstaande uitdrukkingen willen wij bijna woord voor woord protest aantekenen, doch zullen hiertoe eenigszins uitvoeriger moeten zijn.

Op 15 Mei aanvaardde BENEDEK het bevel. Het concentratiepunt Olmütz was toen reeds vastgesteld, doch, ofschoon het hem niet geheel ten laste valt, is het te betreuren, dat hij deze algeheele concentratie deed doorvoeren. Zij was onnoodig, deed tijd verliezen en was dus

¹⁾ Het 1ste Pr. leger is aanzienlijk opgehouden, terwijl de komst van het 2de leger door vernieling der Elbebruggen had kunnen worden vertraagd. Gedurende den slag bij Königgrätz had dit laatste door cavalerie en rijdende artillerie bemoeilijkt kunnen worden in zijn marsch naar het slagveld.

werkelijk eene „Calamität”. Waar wij echter weten, dat hij eveneens in de stelling bij Dubenetz wilde opmarcheeren en vervolgens in die aan den Iser, voelen wij ons eenige eeuwen teruggeplaatst. Zou men dit eene nabootsing van NAPOLEON durven noemen?

BENEDEK zag de zaken terstond pessimistisch in (zie de brieven aan zijn echtgenoot) en was bezorgd over de inferieure bewapening en over de mindere getalsterkte van het Oostenrijksche leger t. o. van het Pruisische. ¹⁾ Volgens zijn telegram aan den Keizer (16 Juni 1805 n.m.) scheen hij toen nog niet besloten te zijn, wat zou geschieden. Een later telegram van den zelfden dag is beslissend. Hij wenscht het leger te verplaatsen in den driehoek Josefstadt—Königinhof—Miletin om . . . in die stelling den vijand af te wachten of van daaruit tot het offensief over te gaan. Dit laatste staat vast, indien de Saksers en de Beieren zich met hem vereenigen. (Omtrent deze laatste verwachtte hij echter weinig.)

Uit het marschbevel van 17 Juni volgt, dat eene opstelling bij Josefstadt zal worden ingenomen en het geheel hier zal opmarcheeren. Blijkbaar vreest echter B. dit punt niet meer te kunnen bereiken, ja, zelfs op zijn marsch daarheen in de flank te zullen worden gegrepen. Het ware dus zaak geweest: 1. zoo snel mogelijk te marcheeren, het 2° Korps aan het hoofd; 2. zich te bewegen in een gunstigen vorm voor ontwikkeling tot den slag; 3. reeds terstond troepen per spoor vooruit te schuiven om de oostelijke passen zoo noodig snel te kunnen sluiten.

In hoeverre voldeden zijne maatregelen hieraan? De étappes waren klein, terwijl uit de latere wijzigingen in de marschdispositie bleek, dat sneller gemarcheerd kon worden. ²⁾

De groote trein en een deel van de korpstreinen hadden langs een afzonderlijken weg gedirigeerd kunnen worden, te meer daar B. een spoedig treffen verwachtte. Overigens bezigde hij 5 wegen (2 voor het munitiepark) en verplaatste per spoor 3 bataljons en 8 pontontreinen. Het aan den staart komen van het 2° korps en het marcheeren van 4 korpsen op den rechterweg was op zichzelf zeker ondoelmatig. Dit laatste kan echter verklaard worden uit het volgende.

Het plaatsnemen van meerdere korpsen achter elkaar (mits zonder veel treinen) kan nuttig zijn, indien men zich naar de flank wil ontwikkelen, en hierop doelt B. herhaaldelijk in zijn marschbevel. Hij spreekt van „dieser Flankenmarsch”, gelast de detachering van eene brigade per korps in de rechterflank en bezigt voorts de uitdrukking „sie (het leger) ist auch in diesem Sinne geordnet”, (alzo tegen een flankaanval). Te meer moet het ons dan ook bevreemden, dat, toen het leger zich naar de rechterflank kon ontwikkelen (26—27 Juni), hiervoor de opmarsch bij Dubenetz in de plaats trad.

¹⁾ Reden te meer o. i. om te trachten de Pruisen gescheiden te slaan.

²⁾ NAPOLEON aan SOULT (12 October 1805): „Dites leur que s'ils veulent se battre, il faut qu'ils soient à Memmingen demain avant neuf heures du matin, sans quoi ils ne seront pas à la bataille”. Met deze woorden, even eenvoudig als schoon, vergde hij een nachtmarsch van 12 uur.

Zou voorts de richting op Königgrätz niet gunstiger zijn geweest? Men kwam dan niet zoo dicht langs de passen.

Reeds den 20sten Juni beginnen de aarzelingen, als gevolg van inkomende berichten betreffende het 2^e Pruisische leger. Volgens een telegram aan CRENEVILLE staat nog niets vast; des avonds wordt echter een versnelde opmarsch gelast en wordt het front meer naar het Oosten genomen. Het nadeel van het niet bezetten der passen begon nu reeds te blijken.

Op den 24sten Juni schijnt B., volgens een telegram aan den Kroonprins van Saksen, weder het vaste voornemen te hebben naar den Iser te marcheeren.

Wij komen thans tot eene bespreking van het bevel van den 26sten Juni, hetgeen volgens onze meening een beslissenden invloed heeft gehad op den verderen gang van zaken en dus eer als uitgangspunt moet worden genomen. dan de latere bevelen (v. SCHLICHTING neemt den 27sten).

Wat wist B. bij het uitgeven van dit bevel van de sterkte en de bewegingen der Pruisen?

Na aanvankelijk in de meening verkeerd te hebben, dat de Pruisische hoofdmacht tusschen Görlitz en Landeshut stond, en slechts het V^e korps zich in Neisse, het VIe zich in Glatz bevond (vanwaar dus die bezorgdheid voor de rechterflank?) bleek het hem den 20sten, dat ook het Iste korps en de Garde aan de Neisse waren en in beweging schenen naar de passen.

Op den 24sten Juni wist hij, dat III en IV, en daarachter II en VIII naar den Iser oprukten. Aangezien echter uit opgevangen berichten enz. bleek, dat I naar Landeshut verplaatst werd en vermoedelijk naar Hirschberg zou doormarcheeren, om bij het 1ste leger aan te sluiten ¹⁾, schijnt B. toen vermoed te hebben, dat FR. KARL de aankomst van dit korps zou afwachten, alvorens den Iser te overschrijden.

In dat geval waren er dus nog eenige dagen beschikbaar. In ieder geval kwamen echter CLAM-GALLAS en de Saksers tegenover minstens dubbele overmacht, en had de voorzichtigheid geboden hen, indien men hen daar wilde laten, met een korps te versterken, ook al scheen uit hunne berichten te blijken, dat de Pruisen tegenover de Iserstelling nog niet zeer sterk waren, zoodat men er zelfs offensief tegen dacht op te treden. Bovendien gelastte B. Turnau en Münchengrätz „um jeden Preis” vast te houden. Een dergelijk bevel aan eene strategische voorhoede (en als zoodanig moet men deze groep beschouwen) is onjuist (vergelijk onze studie over de Strategische Voorhoede). Zij moet zich meer, gedragen, zooals v. EDELSHEIM bij Liebenau (Sichrow), en in het algemeen geene beslissing aanvaarden, vóór het gros haar steunen kan.

¹⁾ Deze onderstelling verviel op 26—27 Juni en dus, met haar, de daarop gebouwde theorie.

Nu liggen Turnau en Münchengrätz op ruim 60 KM. van Jozefstadt. Gelukte het dus, slechts één dag deze punten vast te houden of op andere wijze den marsch der Pruisen te vertragen, dan konden deze eerst na twee zware marschen bij Josefstadt aankomen en dus niet voor den 30sten hier ingrijpen.

Aan de oostelijke zijde scheen de toestand der Pruisen den 26sten, als volgt: Königshan bezet (vermoedelijk door de voorhoede van het 1ste korps), Pruisische troepen tusschen Landeshut en Liebenau, Politz bezet, troepen komen te Braunau aan, Lewin bezet, sterke afdeelingen bij Reinerz. Het VIe korps met zekerheid gemeld, naar Glatz marcheerende. In het algemeen teekende zich dus hier eene voorwaartsche beweging, terwijl door het bezetten van Königshan, Politz en Braunau de inval feitelijk begonnen was. ¹⁾

Wat kon BENEDEK gelasten?

1. De voortzetting van den marsch naar den Iser. In dat geval kon hij met het 3^e korps den 29sten, met het 8ste en 6^e den 30sten Juni aan den Iser komen. De troepen zouden dan echter van den 17^{en} onafgebroken in beweging zijn geweest en waren reeds nu uiterst vermoeid. Of tot dien datum de Iserlinie kon worden vastgehouden, was natuurlijk lang niet zeker, doch dat had het streven ook niet behoeven te zijn. Werd FR. KARL slechts opgehouden, dan kon men ook bij Gitschin slag leveren. Inmiddels moesten dan minstens 2 korpsen (4 en 10) den rug dekken tegen het 2^e Pr. leger. Hiertoe konden deze de passen afsluiten, waartoe het waarschijnlijk te laat was, of de zeer sterke Elbelinie verdedigen. Het 2^e korps was wel wat ver achter, om nu nog aan den marsch naar den Iser deel te nemen of een der korpsen aan de Elbe te vervangen. Het had echter den 27sten Opotschno kunnen bereiken en dan b. v. over Neustadt in de flank van het 2^e leger offensief kunnen optreden.

2. BENEDEK kon ook het bevel, aan de Austro-Saksers gegeven, wijzigen in „zoo noodig teruggaan, doch 's vijands marsch zooveel mogelijk vertragen. Het 3^e korps rukt te Uwer ondersteuning over Gitschin op”.

Voorts in aansluiting hiermede het volgende gelasten (voor den 27sten):

Het 4^e korps naar Rettendorf, het 10^e naar Gradlitz, het 8ste naar Dolau, het 6^e naar Neustadt, het 2^e naar Opotschno. (\pm 30 KM.) Het 2^e Pr. leger had den 27sten dan zijne voorwaartsche beweging kunnen voortzetten, had uit het gebergte kunnen deboucheeren (zonder het VIe korps) ²⁾ en ware den 28sten omvattend aangevallen. Bij eene nederlaag ware het in de passen teruggeworpen en in een zeer ongunstigen toestand geraakt.

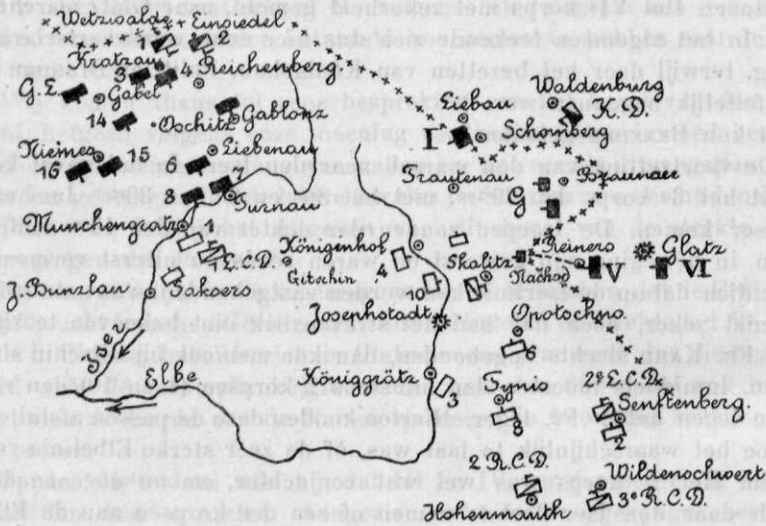
Waagde het 2^e leger het deboucheeren tegenover deze opstelling niet, en dit lijkt ons zeer waarschijnlijk, dan kregen de Oostenrijkers de ge-

¹⁾ Volgens Steffleur. I, 1901, kende B. den toestand van het 2^e Pr. leger vrij juist.

²⁾ Slechts de brigade HOFFMANN vocht bij Skalitz mede (28 Juni).

legenheid alsnog de passen te sluiten, te versterken en ze zoodoende met minder krachten tegenover een hernieuwd optreden van dat leger te verdedigen. Voor FR. KARL bleef dan slechts over, zich met zijn 4½ korps tegen het gros van het vijandelijk leger te wenden of af te wachten of het 2^e leger zich door Silezië bij hem kon aansluiten, hetgeen natuurlijk geruimen tijd zou duren. In dat geval had B. zeker den tijd voor de Iseroperatie gevonden.

Of wel, het gelukte aan het 2^e leger toch te deboucheeren en de over-

Opstelling der wederzijdsche strijdkrachten op 26 Juni -

0 15 30 60 K.M.

macht te slaan, zoodat de Oostenrijkers op Josefstadt terug moesten, dan ware het vermoedelijk hier, of zuidelijker, tot een slag gekomen van de beide vereenigde legers. Voor dit ongunstige geval scheen echter weinig aanleiding; het 2^e leger kon toch op 27—28 Juni nog niet voldoende geconcentreerd zijn.

Wij weten nu, dat v. MOLTKE inderdaad gevreesd heeft, dat het 2^e leger „einen sogar all zu groszen Theil” der Oostenrijkers tot zich zou trekken en daarom zoo aandrang op bespoediging van den marsch van het 1ste leger.

3. BENEDEK had den opmarsch kunnen gelasten, hetzij bij Josefstadt, dan wel in den driehoek Neustadt-Josefstadt-Königgrätz, hier het 1ste korps en de Saksers aantrekken en den aanval der vereenigde Pr. legers afwachten. In dit geval gaf hij het initiatief prijs en maakte geen gebruik van het nog gescheiden zijn des tegenstanders en den ongunstigen toestand van het 2e leger. Eene dekking van dezen opmarsch (zelfs dáár, waar deze nu geschiedde) was onnoodig, aangezien op den 27sten het 2e leger nog niet kon aanvallen, twee korpsen reeds achter de Elbe stonden en het 2e korps met één geforceerden marsch Opotschno kon bereiken, in welk geval het voor STEINMETZ meer eene bedreiging vormde, dan het door hem bedreigd werd.

Vergelijken wij nu de maatregelen van B. met de bovenstaande plannen.

De marsch naar den Iser wordt, en nog wel voor *eenige* dagen, uitgesteld om bij Josefstadt op te marcheeren en nadere berichten aangaande den vijand af te wachten. ¹⁾ De Isergroep behoudt echter hare opdracht, wordt niet ingelicht aangaande de verdere plannen en is dus aan haar lot overgelaten. Het 3^e korps detacheert slechts eene brigade ten W. van Miletin met eene defensieve opdracht: afsluiting der wegen van Gitschin en Neu-Paka.

De overige korpsen worden defensief achter de Elbe geconcentreerd, front naar het O. Deze opmarsch wordt gedekt ²⁾ door het vooruitschuiven van het 6^e korps naar Skalitz, het 10^e naar Trautenau, beide met eene onduidelijke defensief-offensieve opdracht.

Wij willen nu de partieele tactische nederlagen buiten beschouwing laten, doch wenschen aan te stippen:

1. dat om het 2^e leger te kunnen slaan, men het gelegenheid moest geven om uit de passen te deboucheeren;

2. dat, indien men zich naar deze zijde tot de verdediging wenschte te bepalen, hiertoe toch niet het geheele leger met het front naar het O. behoefde op te marcheeren; eene verdediging naar de eene zijde had slechts zin, indien zij gepaard ging met een offensief naar de andere zijde;

3. dat dus het stilstaan, het afwachten, het stelling nemen, kortom de oplossing door B. gegeven, de denkbaar ongelukkigste was: een veldheer wacht niet af, wat de tegenpartij zal gaan doen. ³⁾

¹⁾ VON LETTOW-VORBECK, Geschichte des Krieges von 1866. II, blz. 201.

²⁾ Waarom? Den 27sten kon nog geen vijand voor het Elbefront verschijnen. Moesten deze korpsen misschien ter opheldering dienen?

³⁾ Het denkbeeld, den vijand in eene te voren gekozen stelling af te wachten was overheerschend in het Oostenr. leger. Eerst wacht men bij Dubenetz op een N. O. vijand en vergeet min of meer den N.W., dan wacht men in de Bistritz-stelling op een N.W. vijand en wordt door den N.O. overvallen. De zelfde les gaf vroeger Ulm, waaromtrent MACK berichtte (Vertheidigung des Feldzugs 1805): „Die unerwartete Richtung der feindlichen Märsche hatte mich völlig ausser Fassung gesetzt. Ich beratschlagte, that höheren Orts

VON SCHLICHTING noemt deze handelingen „logisch”.

Den 27sten wordt de toestand nog zonderlinger. Achtereenvolgens worden ook nog het 8ste en 4^e korps in O. richting verplaatst met eene defensieve opdracht (het 4^e door een nachtmarsch), ofschoon B. hierop den 28sten verklaart, dat hij andere plannen heeft, en aan den Kroonprins van Saksen telegrafeert, dat het hoofdkwartier den 29sten te Miletin, den 30sten te Gitschin zou zijn, iets wat alleen te verklaren is, indien het nagenoeg geen troepen (alleen het 3^e korps) medebracht. ¹⁾

De zonderlinge verwarringen van den 28sten laten wij buiten bespreking, echter trof het ons, dat VON SCHLICHTING de wijziging der bevelen betreffende het detachement te Deutsch Prausnitz van geen belang acht voor het 10^e korps. Zeker is toch wel, dat dit korps althans niet overvallen zou zijn, indien het beloofde detachement ter plaatse ware geweest.

Tegen de oplossing van v. SCHLICHTING hebben wij het volgende bezwaar. Een slag, zooals hij zich voorstelt, op 27 Juni bij Gitschin, door „gegenseitig entgegen kommen” was allerminst waarschijnlijk, ingevolge de berichten *van* en de bevelen *aan* de Austro-Saksers. In verband hiermede is de zin onjuist: „Nicht voraus zu sehen war vor Allem, dass der Prinz FR. KARL, sich am 27sten nicht näherte”. De schrijver neemt hier den toestand aan, zooals hij inderdaad was (Turnau in handen der Pruisen), niet zooals men dezen in het Oostenrijksche hoofdkwartier kende. Juist dit voorwaarts dringen der Pruisen over den Iser wilde B. immers „um jeden Preis” verhinderen.

Voor een aanval op het 2^e Pr. leger ware meer te zeggen geweest. Het 4^e en 10^e korps hadden reeds front naar het O., terwijl de andere korpsen nog marcheerden en zich naar rechts konden ontwikkelen. Het leger was immers „in diesem Sinne” geordnet.

Ook, zelfs na al het gebeurde, achten wij een aanval op STEINMETZ op den 28sten Juni nog wenschelijk. De troepen waren toen ter plaatse, en volgens v. MOLTKE wordt (zij het ook bestrijdbaar) iedere overwinning dankbaar aanvaard en wijken voor eene tactische overwinning „alle strategischen Rücksichten”. In ieder geval had B. dan operatierruimte gewonnen en waren van het 2^e leger twee korpsen verslagen geweest. Nu verspilde hij zijne krachten in partieele gevechten en putte de troepen uit door eene strategische quadrille.

Zelfs eene concentratie ten O. van de Elbe ware nog voordeelig

anfragen, überlegte, und so verlor ich die Zeit, die ich zum Handeln hätte anwenden sollen”.

Ook de rustdag bij Sedan herinnert ons aan de rustdagen bij de Bistritz. Men neme liever NAPOLEON's schrijven (18 Apr. 1809) aan MASSENA „activité, activité, vitesse! Je me recommande à vous” tot richtsnoer. (Correspondance, 15087.)

¹⁾ TOLOW, Die Oesterreichische Nordarmee, veronderstelt, dat dit telegram door KRISMANIC zou zijn verzonden, buiten voorkennis van B., en schrijft veel toe aan het gemis aan overeenstemming tusschen B. en K. Vooral K. was zeer defensief gestemd.

geweest. De Pruisen hadden dan immers offensief moeten optreden, met hunne beide legers door de Elbe gescheiden, waardoor voor een actieven verdediger, die hier ook over bruggehoofden beschikte, gunstige kansen ontstonden. Een terugtocht op Pardubitz was een uiterste en het is dus begrijpelijk, dat men hieraan den 28sten nog niet dacht.

Wij willen hiermede eindigen. Onze grieven tegen B. zijn voornamelijk: het aanhoudend *vastleggen* van het leger in stellingen, het *aarzelen*, en als gevolg daarvan het doelloos heen en weer marcheeren en het *willen afwachten*. In den oorlog is *handelen* hoofdzaak, het angstig zoeken naar het beste leidt tot tijdverspilling: „le mieux est l'ennemi du bien!” Doch waar hij strategische misslagen begaan heeft, geenszins door navolging van NAPOLEON; de *débâcle* toch, is voornamelijk toe te schrijven aan de tactische misslagen der onderbevelhebbers. Zelfs op het slagveld van Königgrätz had nog veel hersteld kunnen worden.

Kan men zich voorts een leerzamer tegenstelling denken, dan die, welke bestaat tusschen het succes van ALBRECHT, die wist te handelen, en het echee van BENEDEK, die wilde afwachten?

De Tiendaagsche Veldtocht,

DOOR

J. C. C. TONNET, *Kapitein der Artillerie.*

(Vervolg van blz. 859.)

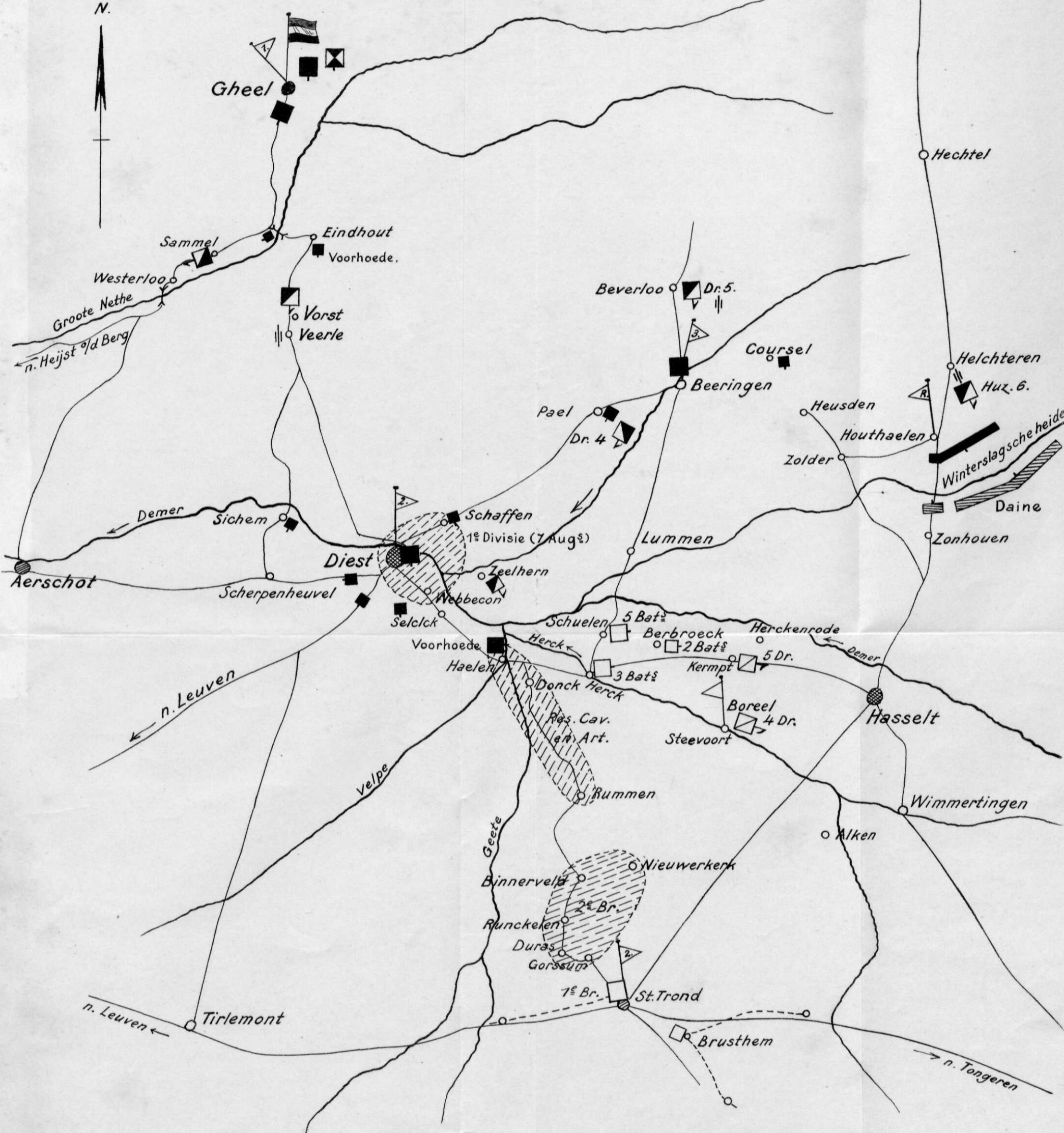
Het Nederlandsche leger bevond zich in den avond van den 6^{en} Augustus in de, op de schets aangeduide, opstellingen.

De 1ste divisie, te Gheel, was gedurende dien dag zoodanig opgesloten, dat zij met de voorste afdeelingen kort na middernacht zou kunnen opbreken om de 2e divisie te Diest af te lossen. Zij had dus den rechteroever van de kleine Nethe, dien zij in den avond van 5 Augustus nog met ééne brigade en cavalerie bezet hield, ontruimd, waardoor de diepe „Staffelung” van onzen rechtervleugel tot de helft was teruggebracht. De 2e divisie, te Diest, had zich door eene sterke voorhoede te Selck, Haelen en Donck het bezit van de overgangen over de Velpe en de Geete verzekerd en had de stad aan de zuidzijde verschanst. De 3^e divisie legerde bij Beeringen. De cavalerie ging grootendeels schuil achter voorposten en terreinafscheidingen. De reservedivisie was den 5^{en} tot Hechtel gerukt en had daar eene kleine ontmoeting met Belgische troepen gehad, waarbij de schutters zich flink hadden gehouden, hetgeen dan ook tijdens den rustdag door het Hoofdkwartier ter kennis van het geheele leger werd gebracht. Voor den 6^{en} Augustus was eene voortzetting van den marsch op Helchteren en Houthaelen voorzien „deze uiterste voorposten immer sterk genoeg bezettende, om een „geduchten tegenstand te kunnen bieden, indien de vijand dezelve wilde „aanvallen”. Om kort te gaan, de hoófdmacht van het leger had halt gemaakt; de rechtervleugel marcheerde op en de linker- werd tastender wijze vooruitgebracht. Men vermoedde dus zeer waarschijnlijk in ons Hoofdkwartier, dat in het Oosten wat broeide. Reeds wees Generaal D. B. P. er op ¹⁾, dat het door de Belgen op de Winterslag-sche heide afgestoken kamp, waarin DAINE werkelijk den 6^{en} is opgemarcheerd geweest, door den Kapitein FRANKAMP uit Maastricht den 30sten Juli in tekening was gebracht en dat deze schets met toelichtingen den 3^{en} Augustus door den Minister van Oorlog naar het Hoofd-

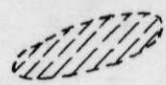

¹⁾ Noot, blz. 183.

Opstelling van het Nederlandsche leger.

Schaal 1:160.000.

Verklaring van de opstelling.

-
In den avond van den 6^{den} Augustus.
-
Zooals zij na uitvoering van de bevelen voor 7 Augustus worden zou.
-
Daine's leger.

kwartier was gezonden. Reeds eerder waren daar rechtstreeks van Generaal DIBBETS uit Maastricht inlichtingen omtrent de legerplaats ontvangen. Waren deze tijdig in handen van CORT HEYLIGERS gesteld, dan zou veel gevaar zijn voorkomen geworden. „Aan den rechtervleugel „en een gedeelte van het centrum der positie kon de vijand in den „omtrek al onze bewegingen gadeslaan, terwijl hij de zijne kon dekken.” Die woorden hadden zeer waarschijnlijk CORT HEYLIGERS' divisie behoed voor de onaangename, verrassende ontmoeting met DAINE's leger in de linkerflank. Heeft men aan deze mededeeling geen waarde gehecht, heeft men het, en met reden, als eene ongerijmdheid beschouwd, dat DAINE tot zulk eene dwaasheid zou geraken, om te trachten op de Winterslagsche heide ons den weg naar Maastricht te beletten en van de waterscheiding tusschen Maas en Schelde een strategisch punt te construeeren? Ware inderdaad het bericht in waarde onderschat geworden, men zou tot de gevolgtrekking kunnen komen, dat het eene gevaarlijke zijde heeft den vijand voor al te verstandig aan te zien; doch het tegendeel is waar.

In de archiefstukken van het Hoofdkwartier bevindt zich een snipertje papier met aanteekening van 3 Augustus en vermeldende de opstelling der troepen in het Limburgsche. „Op de Winterslagsche „heide was een kamp afgestoken” — aldus staat er genoteerd — en dan verder: „deze troepen schenen nog zonder bevelen en bleven werke- „loos; onze communicatie in Noord-Brabant wordt er door bedreigd.” Stelt men deze aanteekening nu eens naast de aan CORT HEYLIGERS voor de bezetting van Helchteren en Houthaelen gegeven orders, dan zien wij ons blijkbaar geplaatst voor één van die verouderde vormen van bevelvoering, waarin de woorden blijkbaar à la TALLEYRAND moesten dienen, om de gedachten te verbergen. Het lag toen zoo wat in den tijdgeest, om de operatieve gedachte liefst niet uit te spreken; men hield haar voor zich, concipieerde voor een ieder een bevel, waarin men lezen kon, wie rechts en links was geplaatst of marcheerde, doch waarin men omtrent vijand en eigen voornemens veelal vruchteloos naar uiteenzetting zocht. FREDERIK DE GROOTE zou zijn slaapmuts hebben verbrand, als zij zich met zijn plannen zou hebben weten vertrouwd te maken, en NAPOLEON deed, door de bank genomen, al even geheimzinnig. Men leefde toen in 1831, nog onder den ban van het „moi seul, je sais „ce que je dois faire”. Wij zouden, 75 jaren vroeger geleefd hebbende, niet anders hebben gedaan, doch dit bevrijdt het toenmalige geslacht nog niet van de blaam van kortzichtig te zijn geweest. Toen de eerste nauwkeurige berichten over de ontmoeting bij HOUTHAELEN in ons Hoofdkwartier inliepen, schijnt men daar terdege gevoeld te hebben, waar de schoen gewrongen had. Naar 's Gravenhage praatte men er niet veel over en in het avondrapport van den 7^{en} luidde het: „Le „corps du Général CORT HEYLIGERS est cantonné à Heusden. D'après „différents rapports de ce général, la schutterij s'est distinguée par „un courage digne des plus grands éloges dans les combats qui ont eu
Mil. Spect. 1906.

„lieu”. Eerst via 's Bosch, waarheen de gekwetsten waren getransporteerd, hoorde men van: „une affaire assez chaude près de Hasselt”, die echter wel overdreven zou zijn voorgesteld, omdat de Prins erover zweeg. Zou het geen stille erkenning van ongelijk zijn geweest?

Wat men in het Hoofdkwartier dan wél van den vijand wist of dacht?

Met eenig zoeken is het mogelijk zich hieromtrent een tamelijk getrouw beeld te vormen.

In den morgen van den 6^{en} Augustus had de commandant der 3e divisie gemeld, dat een vooruit gezonden officier te Lummen had vernomen, hoe zich op een kwartier afstand van daar 1500 man infanterie en 300 paarden bevonden en Generaal DAINE op Tongeren zou zijn afgemarcheerd. Die gedachtengang schijnt inderdaad in het Hoofdkwartier te hebben voorgezeten, want in de bevelen voor den volgenden dag, die zeer waarschijnlijk omstreeks het middaguur zijn uitgevaardigd, heet het: „Het korps van den Generaal DAINE moest naar gedachte „zich te Hasselt of tusschen die plaats en Tongeren bevinden”.

Verkort, luiden deze bevelen, als volgt (zie de schets, aanduidende tevens de op 7 Augustus in te nemen opstellingen). De 2^e divisie St. Trond en omgeving, voorhoede te Brusthem, eclaireerende de wegen op Hasselt, Tongeren en Luik, eveneens dien op Tirlmont. Diest blijft bezet tot de aankomst van de voorste brigade der 1ste divisie, die te 1 v.m. opbreekt. De reservecavalerie en artillerie naar Haelen, Donck en Rummen. De 3^e divisie naar Herck en oostwaarts, met de lichte cavaleriebrigade voor het front „die vrij sterke verkenningen zal zenden „in de directie van Hasselt, Wimmertingen, Alcken en Zonhoven, ten „einde bepaalde kondschap van het korps van DAINE te verkrijgen en „ook bijzonderlijk van het korps van den Generaal der Infanterie CORT „HEYLIGERS, die wellicht reeds tot Zonhoven zal zijn voortgerukt”. Generaal BOREEL, de brigadecommandant zou met spoed melden aan den Opperbevelhebber en naar St. Trond. Het Hoofdkwartier kwam naar Diest. Van uit het Westen scheen geen onmiddellijk gevaar te duchten. „J'ai reçu le rapport ce matin par mes patrouilles que l'armée „de TIECKEN est concentrée derrière St. Antonius, endroit en avant de „Schilde et Anvers, il s'attend là à se voir attaquer par nous”, schrijft de Prins den 6^{en} aan den Koning en geeft daarmede vrijwel den juisten toestand wêr. Bewijs, dat de lancierskadrons der 1ste divisie langs de Kleine Nethe op den 5^{en} en 6^{en} Augustus niet werkeloos hebben toegezien.

Toen nu in den laten namiddag 's Prinsen ordonnansofficier van het gevechtveld van Houthaelen te Gheel was teruggekeerd, zou het dus tamelijk onverwacht blijken, dat zeer sterke Belgische afdeelingen zich ten N. van Hasselt bevonden. Het is echter zeer de vraag, of de aanwezigheid van DAINE's geheele leger in de vlakte van Houthaelen wel te Gheel is bekend geworden. Immers te 5 n.m. gaf Generaal MEIJER kennis aan het Hoofdkwartier, dat 's Prinsen ordonnansofficier, Luitenant v. D. GOLTZ, hem te 4 n.m. had medegedeeld, dat CORT HEYLIGERS

tusschen Helchteren en Houthaelen geëngageerd was en „eenige lichte cavalerie” verzocht; de schutterij... gedroeg zich bijzonder goed en „men verwachtte eene goede réussite zoodra lichte cavalerie zoude „zijn aangekomen”. Van DAINE's aanwezigheid en van alarmeerende berichten geen spoor. Niettemin had de enkele vermelding van sterke Belgische troepen voorwaarts van Hasselt de oogen in ons Hoofdkwartier kunnen openen voor den zeer methodischen opzet van de bevelen voor den 7^{en}, waarvan de Prins den 6^{en} aan den Koning schreef „que j'aurais demain soir toute l'armée concentrée pour pouvoir opérer „contre Hasselt et forcer DAINE au combat ou bien à une retraite „précipitée”. De juist ingelooopen berichten van Houthaelen vroegen meer dan eene opstelling, om te *kunnen* opereeren; zij vroegen om eene snelle operatie op den volgenden dag. De kans, DAINE tegen de Maas bij Maastricht te dringen en de wapens te doen strekken, was aanzienlijk vergroot. Doch daartoe zouden de 2° en de 3° divisie nog in den nacht hebben moeten opbreken in de richting van Hasselt. De diepe echelonnering van den rechtervleugel zou echter die beweging in den weg hebben gestaan. De 2° divisie zat toch, in spijt van den grooten afstand, waarop men in het Hoofdkwartier het Scheldeleger vermoedde, vastgenageld aan Diest. De onmiddellijke omgeving van de stad werd versterkt; een groot deel der infanterie lag op voorposten en aan den Kolonel BAGELAAR, die 's avonds van den 6^{en} naar de overgangen van Velp en Geete afmarcheerde, werd nog gelast, dat de commandant te Haelen „de grootste oplettendheid zal in acht nemen, om niet door den vijand „overrompeld te worden”. De divisiecommandant klaagde over onvoldoende cavalerie bij zijne afdeeling „die als het ware de avant-garde „van het geheele leger uitmaakt”, doch de beschikbare lancierskadrons werden achtergehouden en men lag, zonder op voldoende wijze door waarnemingsdetachementen te zijn omgeven, zoogenaamd gedekt achter een beëngend kringetje van stelselmatige voorposten. Zoo vermeldde het avondbericht van de 1ste brigade der 2° divisie van den 6^{en} Augustus te 11 uur, dat eene patrouille tot voor Scherpenheuvel was gekomen — op 4500 M.! van den rand van Diest — en daar van boeren de bezetting van Aerschot door 3000 man, waaronder veel ruitery, had vernomen. Dergelijke berichten waren uit den aard der zaak weinig geschikt om de te Diest heerschende gedachte van te zullen worden aangegrepen, te verzwakken, vooral niet, waar de rustdag het initiatief der beweging in de voorste lijn moet hebben verlamd en men niet ver genoeg vooruit zag, om 's vijands opmarsch tijdig te verkennen, alsmede omtrent sterkte en bedoelingen inlichtingen in te winnen. Ongetwijfeld was de Hertog van SAKSEN WEIMAR in moeilijke omstandigheden. De toestand van gisting en vijandelijkheid, waarin de bevolking verkeerde, maakte het uitstellen van ver verwijderde detachementen niet alleen zeer gevaarlijk, doch noopte evenzeer tot eene meer zorgvuldige afsluiting van het terrein, ten einde het verkeer door de bewakingslinie tot een minimum te kunnen beperken. Toegepast op de oorlogvoering

op eigen bodem, zou ik echter vermeenen, dat de commandant eener aanzienlijke troepenmacht — divisie —, die zich, op zoo grooten afstand van den vijand zijnde, door stelselmatige voorposten dekt, geen ruimen blik verraadt.

Zoo dadelijk zal ik uiteenzetten, dat voor het front der 3^e divisie de zelfde spanning hing, als in de omgeving van Diest is kunnen aange-toond worden, en, zoo beschouwd, was het dan nog maar gelukkig, dat het Hoofdkwartier zich te Gheel, ver van de voorste lijn, had onttrokken aan de talrijke indrukken, wisselende als de kleuren in een kaleidoscoop, die den dubbelpost maar al te licht verleiden tot een plotseling vuur openen op schimmen, door zijne verbeelding opgetooverd, en die den troepencommandant aan het voortdurend gevaar blootstellen op den zoo noodigen nachtrust zijner ondergeschikten steeds meer te beknibbelen. Houdt men echter in het oog, dat de algemeene toestand voor den 7^{en} eene dier snelle operatiën gebood, die een geheel veranderden toestand zullen ten tooneele voeren, dan was de plaats te Gheel zoo slecht mogelijk gekozen. Nu op het oogenblik ontbreekt nog eene goede, rechtstreeksche verbinding met het terrein, waarin de 3^e en de reser-vedivisie ageerden; hoeveel te meer zal zulks toenmaals het geval zijn geweest. Men was gedurende den nacht zoo ongeveer buiten verband met dien vleugel. Het vinden van den weg bij duister in streken als de Campine immers, is geen gemakkelijke taak, al kon het met de ge-oefendheid der ordonnansofficieren in het rijden bij donker toenmaals licht beter zijn gesteld geweest dan tegenwoordig nu de oefening daarin, voor zoover mij bekend, al uiterst gering, zoo niet nihil is. Eene nadere beschouwing van het wegennet wijst al dadelijk op de noodzakelijkheid het Hoofdkwartier naar Diest te verleggen gedurende den 6^{en} Augustus, waardoor dan de gelegenheid ware geboden, door snel nauwkeurig over-wegen der ingelooopen berichten, de mogelijkheid geopend te zien, nog in den nacht het geheele beschikbare veldleger naar Hasselt in be-weging te stellen.

Het was zeer vroeg in den morgen, toen de beide Prinsen met gevolg Gheel verlieten in de richting van Diest. Na een eindweegs te zijn voortgereden klonk heel van verre geschutvuur, volgens zeggen van inwoners uit de richting van Herck, het richtingspunt voor de 3^e divisie op dezen dag. Men waande haar aangegrepen en vervolgde snel den weg over Diest en Haelen in de aangeven richting. Doch het geschutvuur zweeg weldra en bleek eerst later afkomstig te zijn van eene uit Maastricht gedeboucheerde en bij Herderen op den weg naar Tongeren in gevecht gewikkelde colonne.¹⁾ Het geluid van het vuren had niettemin zeer gunstig gewerkt en den marsch helpen versnellen naar de 3^e divisie, aan welker hoofd het Hoofdkwartier zich reeds van

¹⁾ Herderen ligt ruim 30 KM. verder dan het op \pm 20 KM. verwijderde Herck. Het was v. SCHARNHORST, die dit belangrijke incident meldde.

af het eerste kriecken van den morgen had moeten bevinden. Het thans bereikte resultaat zou onze verwachtingen echter nog gaan overtreffen, want nog vóórdat de voorhoede der 3^e divisie de Demer heeft bereikt, is de Prins haar met zwakke bedekking te gemoet gereden en het is niemand minder dan Generaal DE CONSTANT, die haar tot Berbroek vergezeld. Inderdaad was een tijdelijk zeer gevaarlijke toestand voor het Hoofdkwartier ontstaan, toen het zich vóór het front der eigen beveiligingstroepen had gewaagd, doch niettemin verdient het den grootsten bijval, dat de Prins zich naar het punt spoedde, waar de algemeene toestand met één oogopslag kon worden overzien. Nauwelijks gerustgesteld over den toestand en voor het front van den linkervleugel rust wanende, beweegt zich het Hoofdkwartier in de richting van St. Trond, waarheen de 2e divisie reeds op marsch was. De geheele hoogere leiding wordt van af dit oogenblik aan het toeval overgelaten, vooral, omdat van directieven aan de hoogere aanvoerders, die hen in onvoorziene omstandigheden moesten helpen en de eenheid van handelen bewaren, geen sprake schijnt te zijn geweest. De belangrijke morgenrapporten van CORT HEYLIGERS, die aan den Prins zouden mededeelen, dat de schutterdivisie in tamelijke oplossing voor DAINE's leger was uitgeweken, kunnen den Prins onmogelijk hebben bereikt en men denke zich nu eens het, werkelijk in DAINE's omgeving overwogen, denkbeeld tot uitvoering gekomen, zich op CORT HEYLIGERS te werpen om noordwaarts van de Demer in de richting van Aerschot verbinding met het Scheldeleger te zoeken. Onze legerleiding zou dan een dubbel échec hebben geleden door een luchtstoot naar het Zuid-Oosten en gelijktijdig de algeheele oplossing der schutterdivisie. Inderdaad leent zich dit moment bij uitstek om op de zoo noodzakelijke „hokvastheid” van het Hoofdkwartier de aandacht te vestigen. In den huidigen tijd nu men onder den invloed van later te bespreken factoren meer tot eene strategie van verspreiding moet geraken, wil men zich de gunstigste voorwaarden scheppen voor de doorvoering van het gevecht, is het dringend geboden, dat de veldheer zoo min mogelijk het punt verlaat, van waar uit de verbinding met zijne onderaanvoerders is geregeld. Het zien door eigen oogen heeft nog waarde behouden, kan onder omstandigheden van onberekenbaar nut zijn, doch het heeft in het aantal zijner toepassingen in beteekenis verloren. Veeleer heeft men de onderaanvoerders trachten te doordringen van de gedachte, dat zij zien voor anderen, dat de gelukkige doorvoering der operatieve gedachte, die in het handgemeen op het punt der beslissing hare bekroning vindt, zich van uur tot uur moet ontwikkelen onder de onverpoosde werkzaamheid, de scherp op het aangeduide eindpunt gevestigde aandacht van velen. Te dezen opzichte nu, zou het te laat zijn nog in oorlogstijd zich door ervaring te willen vormen. De geheele vredesschool, die het leger heeft doorloopen, doet van af den eersten dag met onafwijsbare consequenties zich gevoelen. Zoo schreef dan ook zoo te recht de helaas te vroeg ontslapen BINDER v. KRIEGLSTEIN in zijne studie over NAPO-

LEON's veldtocht van 1809, dat het leeuwenaandeel van de werkzaamheid des veldheers in vreedstijd zou vallen. Worden die woorden niet ten volle bevestigd, wanneer wij NAPOLEON na zijn overweldigende zegetochten met een krijgsvaren leger door gemis aan school zien ondergaan en MOLTKE met eene zorgvuldig geschoolde hoogere aanvoering zonder eenigerlei krijgspactijk van overwinning tot overwinning zien ijlen?

Een ieder, die met oordeel des onderscheids rond zich ziet, en ik durf er bij te zeggen, die zichzelf tracht te leeren kennen, moet gevoelen op welken, bijna niet te overwinnen, weêrstand men bij de vredesopleiding stuiten moet. De traagheid, en voor onzen landsaard, ook de aangeboren lauwheid van den mensch treden daarbij eenerzijds in den weg; anderzijds vormt het ongelukkige denkbeeld om de oefeningen te gebruiken om officieren de overtuiging bij te brengen, dat zij voor hoogere rangen *ongeschikt* zijn, het grootste struikelblok, om in de zoo noodzakelijke richting krachtig voorwaarts te schrijden. Daardoor toch wordt de opbeurende gedachte, dat de oefening moet leiden tot vrije, onbezorgde hersenwerking, zonder welke medearbeiden aan een algemeen einddoel onmogelijk is, kortweg vermoord, om plaats te maken voor de ongelukkige, alle initiatief doodende vrees om fouten te begaan. Komt dan daarbij nog de telkens opduikende militaire erfzonde, dat „Kritik und Tadel fast synonym” (MOLTKE) worden, dan slaat de vredesopleiding vrijwel de plank geheel mis. Ook de militaire dienstverhouding treedt ons bij het nastreven van ideale toestanden in den weg. Klinkt het niet als eene noodkreet, dat een Pruisisch stafofficier in de Berlijnsche militaire vereeniging moest zeggen ¹⁾: „Nur zu leicht entwickelt sich „in ihr (het leger) kaltherziges Strebérthum und eine Art der Unterordnung die mit der bewussten Subordination freidenkender Männer „wenig mehr gemein hat und manche der höchsten kriegerischen „Eigenschaften untergräbt: Selbstbewusstsein, Stolz und Freimut”. „Kadaver-gehorsam” is ons gelukkig niet bekend, doch de strijd tegen die aan militaire dienstverhoudingen eigen toestanden, die „Selbstbewusstsein, Stolz und Freimut” ondermijnen, moeten ook wij voeren. In het bijzonder voor onze Nederlandsche verhoudingen zijn het de minder wenschelijke betrekkingen tusschen de samenstellende deelen van het veldleger, die aan een in elkaar werken van de verbanden in den weg treden. Artillerie en cavalerie geheel en de generale stafdienst ten deele staan buiten den onmiddellijken invloed van hem, aan wiens handen de weerkraft van het land ter leiding zal worden toevertrouwd. Al jaren zit verbetering in de lucht en telkens is alle hoop weêr ijdel. Vreest men wrijvingen, welaan men lassche dan een overgangstoestand in, waarbij infanterie, artillerie en cavalerie elk onder eigen aanvoerders onder de bevelen van een inspecteur der veld-

¹⁾ „Die Elemente des modernen Krieges”, Kolonel v. BERNHARDI, 9e Beiheft, Mil. W. Bl., 1898.

troepen worden gesteld. Het kost slechts één besluit en den wil ter verbetering.

Doch ik verlaat het onbeduidende Herck la Ville, waar ik mij zoo verstoutte de gedachte vrijen loop te laten en ik wil trachten den Opperbevelhebber in te halen, die met de hem eigen snelheid van rijden St. Trond heeft bereikt, van waar hij, na 80 KM. in den zadel te hebben doorgebracht, te 6½ n.m. te Diest terugkeerde. Reeds op blz. 507 van dit tijdschrift wees ik erop, hoe de Prins den 4^{en} Augustus als eene van de bedoelingen der beweging op St. Trond had gemeld: „de faciliter le mouvement possible à Liège”. Onze politieke agent te Aken was geheel in het geheim. Den zelfden 7^{en} Augustus echter richtte hij zich tot den Prins op weinig hoopvollen toon. De contra-beweging in Luik ging geheel mislukken; de bevolking liep in massa tegen ons te wapen. Volgens de Luiksche Gazette van 6 Augustus rukte de Fransche Maarschalk GÉRARD België binnen. Reeds was de voorhoede te Mons gezien. Dan vervolgt de S. . . . „en zoo Uwe K. Hoogheid heden avond te St. Trond is kunnen aankomen, mag men nog wat van Luik verwachten. Ik heb gemeend deze omstandigheden, waarvan ik het ware niet van het valsche gehorig weet te zuiveren, aan Uwe Koninklijke Hoogheid te moeten mededeelen. Heb reeds een vertrouwd persoon over Luik gezonden, dien ik hoop, dat U. K. H. morgen te St. Trond zal treffen en die alle bescheiden over den toestand van zaken kan geven. Moge hij bij zijne doorreize te Luik nog eenige voordeelige berichten opdoen, maar ik vrees hij niets als de bevestiging zal vinden van den afval der inwoners aan de goede zaak”. Hoezeer nu deze brief den 7^{en} onmogelijk in handen van den Prins kon zijn, zoo laten zich toch de beweegredenen van zijn tocht naar St. Trond gereedelijk gissen. „La réception de Diest par contre est d'une augure favorable, mais les grandes villes comme Anvers, Bruxelles et Gand ne se déclarent pas, la seule chance d'appui est encore à Liège”, aldus las ik elders. Wat te St. Trond is besproken of verhandeld, is, voor zoover mij bekend, door niemand opgeteekend. Zeer waarschijnlijk zullen de alarmeerende berichten uit het Luiksche den Prins niet zijn ontgaan en ontviel de zoo begeerde politieke steun aan onze leiding juist op het beslissende moment. Doch ook in militairen zin zou de tocht naar St. Trond tot eene niet onbelangrijke teleurstelling leiden. Het gemis aan „hokvastheid” en aan directieven voor de onderaanvoerders had zich reeds gewroken. DAINE toch had de vooruitgeschoven troepen der 3^e divisie aangegrepen en bij de zeer slappe gevechtsleiding onzerzijds is zeker de vraag gerechtvaardigd, of wat meer doortastendheid aan DAINE geen succes zou hebben verzekerd. Met zekerheid toch, kan uit de archieven worden bewezen, dat Generaal MELJER gedoemd was, den strijd alleen uit te vechten, althans, dat de 2^e divisie hem geen steun zou hebben gebracht. Heel in den aanvang toch richtte hij zich aan den Hertog van SAXEN WEIMAR met het volgende: „Ik haast mij Uwe Hoogheid te informeren, dat

„mijne voorposten op dit oogenblik worden aangevallen door eene be-
 „draaglijke magt van Belgische troepen, voorzien van artillerie”. De
 Hertog, die hierin door de regels een verzoek om ondersteuning schijnt
 gelezen te hebben, antwoordde te 10 uur in den avond: „Ik heb de
 „eer gehad Uwe Excellenties missive van heden N°. 595 dezen avond
 „te 9¼ uur te ontvangen en heb de eer Uwe Excellentie hierop te
 „berichten, dat ik mijne gewichtige positie in dit oogenblik niet kan
 „verlaten, noch mijne magt verminderen, maar dat het hoogst waar-
 „schijnlijk is, dat wanneer Uwe Excellentie ondersteuning noodig mogt
 „hebben, die door de kavallerie onder de orders van den Generaal-
 „Majoor Post, welke te Douck is, zoudt bekomen”. Het erroneuse in
 's Hertog's opvattingen aan te wijzen, valt niet zoo heel moeilijk. Zijne
 positie dankte eenig en alleen haar gewicht aan DAINE's hoofdmacht
 en wanneer deze zich westwaarts bewoog, kon het voordeel der positie
 slechts spreken door de 3^e divisie door een afmarsch noordwaarts te
 steunen, waarbij de tactisch-strategische omstandigheden voor het ingrij-
 pen der 2^e divisie zeer gunstig zouden zijn geweest. Ik zou niet gaarne
 aan den Hertog een verwijt ervan maken in den avond van den 7^{en}
 Augustus in de kwartieren te zijn gebleven. Eerstens was het nacht
 en in de tweede plaats was het bericht zoo heel alarmeerd niet.
 Zelf richtte men zich te St. Trond ter verdediging in en verwachtte dus
 blijkbaar een aanval. Doch dat de commandant der 2^e divisie geen enkele
 poging in het werk stelde, om van het verdere verloop van zaken bij de
 3^e divisie op de hoogte te komen en wat erger is, zijne divisie ver-
 zuimde bij het eerste dagen onder de wapenen te hebben, drukt als
 eene tekortkoming, neen meer dan dat, als eene fout op de leiding bij
 dit troependeel. Als dan te 4 u. v.m. de bevelen van het Hoofdkwartier
 inkomen, waarin te 5 u. v.m. de afmarsch op Hasselt gelast wordt, moet de
 Hertog zich verontschuldigen; de kantonnementen lagen te ver uiteen
 en de afmarsch was op 7 uur bepaald. Daardoor kon DAINE's leger
 ontsnappen. Generaal MELJER had het zijne gedaan, hoewel onbewust,
 om het te beletten, doch te St. Trond, waar de defensieve gedachte
 zich weder schijnt ingewerkt te hebben, bleef men werkeloos, of liever
 gedachteloos. Hoe ongerijmd het ook klinken moge, toch heeft DAINE
 door het laat aangaan van het gevecht bij Kermp, hoewel evenzeer geheel
 onbewust, weder een van die vele momenten in de oorlogvoering voor
 oogen getooverd, waarbij de zwakkere het winnen kan van den
 sterkere en waar de brutale den methodisch handelende gevoelig
 kan slaan.

De nadere beschouwing van de werking van ons Hoofdkwartier te
 Diest in den avond van den 7^{en} Augustus, van de bevelen en maatre-
 gelen, op 8 en 9 Augustus getroffen, zou weder het verband gaan her-
 stellen met het werk van Generaal D. B. P., dat reeds te lang uit het
 oog werd verloren, omdat het over de beschreven strategische momenten
 vluchtiger heengleed. Doch ik wil vooraf nog een oogenblik verwijlen
 bij de verrichtingen der 3e divisie en een blik werpen op de van Ge-

neraal MEIJER uitgegane leiding, waarin zelfs de zachtste critiek vele aanhechtingspunten zou kunnen vinden.

Eén onzer, die zich in den nacht van den 5^{en} op den 6^{en} zou hebben bevonden vóór het front dezer divisie zou zich nauwelijks hebben kunnen denken, dat het initiatief der beweging aan onze zijde was. Een hevige brand, in Beeringen uitgebroken, had Generaal MEIJER doen besluiten op eene hoogte voor de plaats post te vatten en den dag af te wachten. Een aanval des vijands schijnt elk oogenblik te zijn verwacht. Heeft deze misvatting inderdaad bestaan, dan is zij het rechtstreeksche gevolg van de geheel onvoldoende wijze, waarop voor het front van den linkervleugel de ophelderingdienst werd bedreven. Toen de 3e divisie van af Eindhoven den 2^{en} Augustus haren concentratiemarsch op Turnhout ondernomen had, was de lichte cavalerie-brigade van Generaal BOREEL aan haar toegevoegd. In het legerbevel stond iets van „voorwaarts postvatten en zich éclaireren” en dat de talrijke lichte cavalerie den vijand bij Turnhout met voordeel zou kunnen omsingelen. Wanneer men zich in den toestand op den 2^{en} Augustus en in de bedoelingen der voorgenomen operatie indenkt, dan zou op deze hanteering der cavalerie van de zijde van het Hoofdkwartier veel kunnen worden afgedongen; doch in het zwakke licht van dien tijd bezien, stelt men zich aldra tevreden en ziet reeds met zekere waardeering toe, hoe de cavalerie vóór het front is gebracht. Waar nu oorlogs- en manoeuvre-practijk telkens en telkens weder de overtuiging bijbrengt, dat cavalerie, die zonder bepaaldelijk omschreven doel voor het front wordt gebracht en daarbij bovendien niet krachtige aansporing van achteren vindt, te kort dreigt te schieten, daar zal een ieder voorzeker van de ophelderende werkzaamheid van BOREEL's cavalerie geen groote verwachtingen hebben. Op cavalerie rust altijd het fatum, dat zij door haar langen sleep veel meer toeschijnt, dan zij daadwerkelijk is. Onmiddellijk bij het in actie komen voor de opheldering verdwijnen de eenheden als sneeuw voor de zon en ziet de cavaleriecommandant zich met een droevig overschot van zijne trotsche colonne alleen. Die gedachte was oudtijds ondragelijk — ik zal zoo dadelijk Generaal BOREEL het woord geven —, doch heeft ook nu nog dikwijls een moeilijken weg af te leggen om den zetel van het gezond verstand van een cavalerie-aanvoerder te bereiken. Toch heeft Generaal D. B. P. het volste recht in zijne interessante beschouwingen over het gebruik der cavalerie neêr te schrijven: „Niet bij massa's, maar als een bijenzwerm „moesten, vooral de dragonders, als nu onze huzaren gewapend met „karabijnen, alle wegen en paadjes van de Kempen hebben doorkruist”.¹⁾ Generaal MEIJER vermocht aan zijne cavalerie evenmin in dezen zin eene voldoende aansporing te verschaffen. Zijne gedraging op den 3^{en} Augustus toont dit reeds overtuigend. Te 3 n. m. is hij Turnhout op ± 10 KM. van het Oosten genaderd en schrijft wel te hebben verno-

1) Blz. 339.

men, dat deze plaats door onze troepen bezet was, doch dat hij in onzekerheid bleef of steun te brengen aan de 1ste en 2^e divisie alsnog noodig was. Die merkwaardige mededeeling aan den Hertog van SAXEN WEIMAR is voorzeker eene geduchte aanklacht niet zoozeer tegen de wijze, waarop BOREEL eclaireerde, doch veeleer waarop MEIJER zijn taak had omlijnd. Bezieet men de opstelling der cavaleriebrigade op den 6^{en} Augustus, achter eene terreinafscheiding opgeborgen, hoe de dappere schuttermajoor LUDEN te Beeringen moet gaan mededeelen, dat — met eenige letterkundige vrijheid gesproken — op 10 KM. van BOREEL's rustende brigade eene ernstige affaire doende is, waarover men zich te Beverloo niet het minste bekommert, dan blijkt dus aldra, dat het in dezen veldtocht bij DE CONSTANT's aanwijzingen van „zich éclaireeren” is gebleven. De verklaring van het te kort schieten der cavalerie is, zooals begrijpelijk, behalve in de gebrekkige leiding voor een goed deel te zoeken in de op de attaque toegespitste denkbeelden van BOREEL, die met zorg tegen versnippering zijner brigade waakte. Beter dan het scherpste critische onderzoek der gebeurtenissen zou vermogen, heeft hij door zijn ernstig beklag aan den Commandant der Cavalerie te Velde in het Hoofdkwartier, het standpunt van den toenmaligen huzaren-officier vertolkt. Zooeven had hem het besliste bevel bereikt CORT HEYLIERS met één regiment zijner brigade te hulp te snellen.

„Ik heb de eer Uwe Excellentie rapport te maken, dat ik op het „oogenblik de order van den Generaal, commandeerende de 3e divisie „Infanterie ontvang om het regiment huzaren en eene sectie rijdende „artillerie nog heden te dirigeeren op Helchteren en ter dispositie te „stellen van den G^l. CORT HEYLIERS, tot welzijn van den dienst, zooals „ik moet vermoeden, heb ik deze order nagevolgd; ik vind mij echter „verplicht Uwe Excellentie voor te leggen, dat Z. E. de G^l. MEIJER 50 „man van de brigade heeft afgenomen en bij zijn hoofdkwartier gevestigd om den militairen Intendant in zijn dienst te ondersteunen, dat „de Kolonel SPRENGER nog andere 50 man heeft willen hebben om de „noodige verkenningen enz. voor zijne brigade te doen, hetgeen ik echter „geoordeeld heb te moeten weigeren; de brigade voor de vivres en de „fourages aan zich zelve overgelaten, maar zien moet, dat zij iets be- „komt, dat de diensten van ordonnansen, patrouilles, detachementen „hier en daar niet gespaard worden, een kavallerie-officier wordt heden „zelfs gevraagd om de bagages der divisie te surveilleeren, de geheele „brigade meestal voorop marcheert en door ieder, hoe geringe ook „wederstand van den vijand in haar marsch verontrust, zal Uwe Excel- „lentie zich gemakkelijk overtuigd houden, dat eene zoo zeer vermoeide „en verdeelde brigade binnen korten tijd niet meer dan op het papier „zal bestaan en als het oogenblik zal gekomen zijn, om zich te toonen, „niet meer die veerkracht zal kunnen aan den dag leggen, die men van „dezelve toch zou kunnen verwachten. Mijne intentie bij deze is geens- „zins mij over hetgeen men mijne kavallerie noodig oordeelt te laten „doen te beklagen, doch enkel en alleen aan Uwe Excellentie den wa-

„ren stand van zaken open te leggen en verzoeke Hoogdezelve dezen „brief als confidentieel te beschouwen.”

Generaal BOREEL had in het leger een uitstekenden naam als onverschrokken ruiteraanvoerder en zijn naam moge in onze cavalerie nog lang in hoog eervol aandenken blijven, doch dit neemt niet weg, dat zijne brigade gedurende den opmarsch vrijwel tot last is geweest aan MEIJER's divisie, die in heel wat slechtere conditie verkeerde, dan de 1ste en de 2°, die met de haar toegevoegde lancierskadrons konden handelen naar welgevallen.

Hoezeer ik de door Generaal D. B. P. vooropgestelde verspreiding of beter gezegd uitzwerming van de voor opheldering bestemde cavalerie in beginsel bijval heb betoond, zoo zou ik de strijdvraag „bije houden of verspreiden” niet gaarne hier onder de oogen zien. Op ééne bijzonderheid in het betoog van den Generaal, wil ik echter de aandacht vestigen en wel op den feitelijk gestelden eisch van „cavalerie overal”. Onze operatiën in België bewijzen overtuigend, hoezeer die leuze geldt voor offensieve bewegingen. Van af de mobiele colonnes uit Bergen-op-Zoom tot den straatweg Eindhoven—Hasselt klonk de kreet „meer cavalerie” en wanneer men naar onze moderne begrippen alle toen bij ons veldleger ingedeelde zware en lichte cavalerie, in verband telkens met den toestand van het oogenblik, voor opheldering zou gaan benutten, dan eerst gevoelt men welke zware eischen offensieve operatiën aan de sterkte der cavalerie stellen, wil men het initiatief niet elk oogenblik zien verloren gaan. Onze middelen en het kortstondig gebruik, dat wij van het ruitewapen zullen kunnen maken, staan aan uitbreiding in den weg, doch waar thans in de wielrijderafdeelingen een machtige steun kan worden gevonden, durft men hopen, dat in dezen opzichte onze verwachtingen niet teleurgesteld zullen worden. De eerste proeven in dezen zomer schijnen nog zeer weinig bevredigend te zijn geweest, hetgeen niemand zal verwonderen, omdat de samenwerking van cavalerie met wielrijders in de practijk tot de moeilijkste tactische verrichtingen behoort. Doch al doende leert men.

Keer ik thans tot de divisie van Generaal MEIJER terug, die met het geweer in de hand op de hoogte voorwaarts van Beeringen den morgen had afgewacht. De strenge critiek, waaraan zoo dadelijk deze opperofficier zal worden onderworpen, mag ons niet blind doen zijn voor de moeilijkheden, die hij bij de leiding zijner divisie had te overwinnen. Van af Eindhoven marcheerde hij door een weinig welvarend gedeelte der Campine, waarvan de intendance weinig kennis schijnt te hebben gehad. ¹⁾ Telkens sloegen de troepen vernieuwd tot baldadigheden over, zoodat MEIJER met groot leedwezen moest zien — dagorder te Beeringen op den 6^{en} Augustus — dat „bij de eerste affaire, welke met den vijand „is voorgevallen, de soldaten zich bij het doortrekken van dorpen aan

¹⁾ Is onze intendance thans bekend met den toestand van de landstreken, onmiddellijk over onze grenzen?

„allerhande buitensporigheden, het plunderen der huizen, het vernielen „der goederen, inslaan der glazen en zelfs het mishandelen der ingezetenen hebben overgegeven”. Bij den bagagetrein heerschte de „grootste „wanorde” volgens zijn eigen bekentenis en, niet dan mokkende, gaf BOREEL hem den gevraagden huzarenofficier voor geleide. Ook hier het gewone verschijnsel, dat zich zelfs bij de zoo streng gedisciplineerde Deutsche legers in 1870 voordeed, van bandeloosheid bij de leger-treinen, vermoedelijk door de gerequireerde voertuigen nog vergroot. Gemis aan toezicht, moeilijk overzicht, de vele bezwaren bij het formeeren en het doen marcheeren der treincolonnnes, het veelal urenlang wachten langs den marschweg, zonder dat iemand weet, wanneer men weder voorwaarts zal gaan, bevelen en tegenbevelen en last not least lange etappen, in de duisternis volbracht, vormen eene steeds werkende bron voor het geconstateerde euvel, dat vooral in 's vijands nabijheid, slechts door de hardvochtigste strengheid zal kunnen worden gekeerd. Niet oneigenaardig wees een Duitsch schrijver erop, hoe bij deze impedimenta bij de meeste soldaten zich het gevoel schijnt te gaan openbaren van te velde getrokken te zijn om niet doodgeschoten te worden.

Generaal MELJER toonde zich den 6^{en} Augustus tamelijk inactief. Dat verkenningsofficieren van zijne divisie te vergeefs bij CORT HEYLIGERS worden gezocht, is weliswaar niet verdedigbaar, doch in het licht van dezen tijd verklaarbaar. Doch hoe dit gemis te verklaren, nadat het geschutvuur klonk.

„De 6^e Augustus” — aldus schrijft de Generaal zelf in zijn dagboek ¹⁾ — „was een rustdag voor de geheele armee. Alleen op den linker-„vleugel hoorden wij van tijd tot tijd het kanonvuur”. Welk eene kalmte! Doch het had den 5^{en} ook reeds gebromd, daags te voren evenzeer en toen was alles heel goed verlopen; zoo dicht bij als op den 6^{en} was het echter nog niet gehoord; nauwelijks 10 KM. ver. Wat had Generaal MELJER dan wel moeten doen? Bepaalde directieven bezat hij niet; waarom hij te Beeringen stond, wist hij niet en wat er gebeurde evenmin. Een marsch van 2½ à 3 uur, het alarmeeren zijner divisie inbegrepen, had hem in flank en rug van DAINE gevoerd.... als de Belgische Generaal, door zijn detachementen gewaarschuwd, niet snel den terugtocht op Hasselt zou hebben ondernomen, waardoor zeer waarschijnlijk de geheele, zorgvuldig voorbereide omtrekking zou zijn mislukt. Niet onwaarschijnlijk, dat MELJER's aantekening in het zooveen aangehaalde dagboek, als zou de Prins niet tevreden zijn geweest over de aanvraag van lichte cavalerie door CORT HEYLIGERS „daar genoemde generaal order had om niet te attaqueeren”, ²⁾ veel waars bevat. Krachtig aangrijpen kon hier de overwinning geven en evenzeer de geheele zaak compromitteeren. Er zijn van die gevallen, „wo das höchste Wagen die höchste Weisheit ist” en die men maar

¹⁾ „Beeringen en Houthaëlen”. Brochure door Jhr. J. E. MELJER, 1906, blz. 24.

²⁾ Brochure Jhr. MELJER, blz. 25.

beter doet naar het eindresultaat te beoordeelen. In elke oorlogshandeling speelt daarbij het geluk eene zekere rol en aan de volkswijsheid, dat: een ons geluk meer waard is, dan een pond verstand, kan zelfs een hogere troepenaanvoerder zich niet onttrekken; doch altijd met dien verstande, dat alle „Rücksichtslosigkeit” in leger- en troepenleiding hoe langer hoe meer uit den boeze moet worden genoemd en dat het wagen altijd het einde moet zijn van een zorgvuldig overwegen. Ik kom daardoor vanzelf terug op Generaal MEIJER, die slechts ééne strategische overweging kon doen gelden: het kanonvuur en als waagstuk het „marcher au canon” kon doorvoeren, als de laagste uiting van een zelfstandig genomen besluit. Waar nu echter het geluid van de luttele kogels en bliken doozen, bij Houthaelen verschoten, weinig strategisch gewicht in de schaal legde, doet men m.i. beter Generaal MEIJER maar buiten schot te laten en hem alleen ter dege te verwijten geen enkele poging tot verband met de schutterdivisie te hebben in het werk gesteld; eene inactiviteit, eene fout, die zich daags daarop nog wreekte en die, zooals ik nu hoop aan te toonen, de vernietiging dezer divisie had kunnen veroorzaken.

In de „Beschouwingen over Houthaelen” ¹⁾ onderwerpt Generaal D. B. P. het optreden van CORT HEYLIGERS aan eene scherpe, lezenswaardige critiek. Vooral het aangaan van het gevecht met DAINE, wordt door den Generaal veroordeeld. Inderdaad ligt het aangeprezen denkbeeld, al dadelijk op Heusden en Zolder terug te gaan, meer in de lijn van den strategischen gedachtegang van den Opperbevelhebber, al was het bieden van „geduchten” tegenstand ook tot taak gesteld. In de erkenning echter, dat CORT HEYLIGERS door de gebeurtenissen volkomen werd verrast, ligt weder eene rechtvaardiging van zijn gedrag opgesloten en zoo komt dan ook de Generaal ten slotte vrij wel tot het goedkeuren van hetgeen C. H^s. heeft gedaan „met taaie volharding „volhouden tot het uiterste” ²⁾, als het eenige ware. Ik moet volkomen toegeven, dat alle mijne voorafgaande beschouwingen feitelijk veel beter haar uitgangspunt vinden in het handelen van CORT HEYLIGERS, dan in het optreden van G^l. MEIJER. Immers van het oogenblik, dat voor de reservedivisie het gevaar van eene nederlaag ging dreigen was voor MEIJER geen keus meer over. Hij moest te hulp snellen. Alle verdere strategische overwegingen voor den dag van morgen moesten dan zwichten voor de gedachte, de nederlaag der schutterdivisie te voorkomen. MOLTKE schreef in 1866 aan Prins FREDERIK KAREL, toen hij den Iser zou gaan bereiken om over die rivier in de richting van Gitschin voorwaarts te rukken: „Für einen wirklichen taktischen Sieg verschwinden „alle strategischen Rücksichten”. Met eenige vrijheid zijn die woorden ook hier van toepassing. Alle schrijvers, die dan ook over den Tien-daagschen Veldtocht schreven, zijn het welhaast eens, dat MEIJER moest oprukken, omdat CORT HEYLIGERS zich had vastgebeten aan de vijande-

¹⁾ Blz. 181. ²⁾ Blz. 187.

lijke hoofdmacht. Zonder innig verband tusschen beide onderdeelen was blijkbaar eene bevredigende oplossing nauwelijks denkbaar, was een initiatief, waardoor beide commandanten elkaars handelen ondersteunden, niet te verwachten. Volkomen te recht is Generaal D. B. P., als hij over MEIJER's gemis aan initiatief zich beklaagt. De bewijzen, die daarvoor den 6^{en} Augustus nog kunnen worden aangebracht, en waarover later, zijn te dezen opzichte voor dezen opperofficier vernietigend. Initiatief moet, volgens G^l. D. B. P., worden aangekweekt, geleerd en beoefend, doch dan moet ook het geheele raderwerk van bevelvoering en meldingsdienst de vrije uitoefening volkomen in de hand werken. Waren de staf- en ophelderingsdienst op dezen vleugel naar onze inzichten geregeld, dan zou — ik durf het afleiden uit de flinke soldateneigenschappen van den commandant der 3^e divisie — MEIJER heel anders hebben gehandeld. Het bezien van personen, die driekwart eeuw geleden hun loopbaan bijna hadden volbracht, in het licht van latere jaren is dan ook veelal een anachronisme. Hoe zou het oordeel over ons luiden, door nieuwer licht beschenen? De fout van Houthaelen moet veeleer aan de toestanden, dan aan de personen worden toegeschreven, en moet zij de laatsten treffen, dan valt zij in de voornaamste plaats de opperste leiding toe, die op dezen gewichtigen vleugel beter een oog in het zeil had behooren te houden.

Alle veronderstellingen, door G^l. D. B. P. geuit omtrent de wijze, waarop de versterking naar Houthaelen, bestaande uit het 6e R. H. en ééne sectie R. A. door Generaal MEIJER werd afgezonden, zijn in de brochure van Jhr. MEIJER „Beeringen en Houthaelen” afdoende weêrlegd geworden. CORT HEYLIGERS vroeg om cavalerie en MEIJER zond haar. Dat het bevel daartoe om 4 uur uitging en de cavalerie eerst te 9 uur te Houthaelen verscheen, vindt thans eerst verklaring in het lijdelijke verzet van BOREEL.

„Ik heb de eer U. H. E. G. uit te noodigen om op ontvangst dezer „het geheele Regiment Huzaren No. 6 benevens eene sectie der batterij „R. A. onverwijld op Helchteren te dirigeeren, ten einde zich onder „de orders te stellen van Z. E. den Lt.-G^l. CORT HEYLIGERS. Ik heb order „gegeven, dat het 5^e R. Drag. zoo spoedig mogelijk opbreke, om eerst- „genoemd Regiment te Beverloo te vervangen.”¹⁾ Aldus luidt de tekst van MEYER's zeer beslist bevel. In het dagboek der brigade staat aangeeteekend, dat de dragonders, die uit Pael moesten komen, dienen moesten tot bescherming der te Beverloo achterblijvende sectie rijdende artillerie. Zou 6 R. H. wellicht de aankomst der dragonders hebben afgewacht? Het zou verschrikkelijk zijn!

De wijze, waarop Generaal MEIJER in den namiddag van den 6^{en} Augustus de bevelen, van het Hoofdkwartier ontvangen, (zie blz. 965 en de schets) aan zijne divisie overdraagt, geeft tot eene scherpe critiek op zijn beleid aanleiding. Over de kantonneering zijner troepen na

¹⁾ Correspondentie van de 2^e Brigade Cavalerie. Archief D. v. O.

den te volbrengen marsch wordt beschikt, als gold het eene legering na afloop eener manoeuvre. Doch in het bijzonder trekt het onze aandacht, dat de ophelderingsclausule eenvoudig uit het legerbevel is nageschreven. Volgens dit bevel zou de cavalerie vrij sterke verkenningen zenden „in de directie van Hasselt, Wimmertingen, Alcken „en Zonhoven, ten einde bepaalde kondschap van het korps van DAINE „te verkrijgen, bijzonderlijk ook van den Generaal der Infanterie CORT „HEYLIGERS, die wellicht reeds tot Houthaelen zal zijn voortgerukt”. Nu is het voor zich reeds niet al te duidelijk, dat den 7^{en} verband zou moeten worden gezocht met eene divisie, die den 6^{en} op 10 KM. van de 3^e divisie zou gemarcheerd zijn, doch het onbegrijpelijke daarvan treft meer ons Hoofdkwartier, dat blijkbaar van de gedachte uitging, hoe iets, wat niet voorgeschreven is, ook wel niet zal zijn uitgevoerd. Een vreeselijk vermoeden rijst echter, wanneer wij in de uitvoeringsbevelen van MEIJER, na de vermelding van deze ophelderingsclausule, in de troepenverdeeling slechts genoemd zien het 4^e en 5^e regiment dragonders en twee stukken artillerie. Het 6^e regiment huzaren en de mede afgezonden sectie rijdende artillerie worden niet genoemd. Zou het mogelijk zijn? Zou Generaal MEIJER het legerbevel, ook na bespreking met 's Prinsen Ordonnansofficier, die van CORT HEYLIGERS de aanvraag om ondersteuning bracht, klakkeloos hebben nageschreven? MEIJER's bevel laat bijna geen enkelen twijfel. Alleen aan volkomen gemis aan initiatief, aan het niet durven afwijken van de letter van een bevel, kon worden gedacht. Voor niemand kon het, dunkt mij, aan twijfel onderhevig zijn, of BOREEL's huzaren moesten zich met hunne patrouilles aan de vijandelijke troepen ten N. van Hasselt blijven vasthechten, doch MEIJER zelf ontbiedt hen den 7^{en} Aug. van Houthaelen terug, waar zij niet van het minste nut waren. ¹⁾ Als al deze sombere vermoedens waarheid bevatten, behoeft men m.i. voor geen anachronisme te schuwen, wanneer men aan Generaal MEIJER een gemis aan inzicht toeschrijft, dat hem voor de leiding eener divisie ten eenen male ongeschikt doet toeschijnen. Zijn optreden daags daarop bevestigt veeleer die meening. Van leiding zijnerzijds in het gevecht bij Kermpst is geen sprake. Al zijne troepen blijven zonder bevelen, zoowel de in gevecht zijnde, als de daarachter rustende en de 3^e divisie is dien dag aan het ernstige gevaar blootgesteld geweest smadelijk te worden uiteengeslagen. Hoeveel hooger stond CORT HEYLIGERS' leiding bij Houthaelen niet! Aan den Prins en DE CONSTANT is MEIJER's te kort schieten geenszins ontgaan en wanneer enkele dagen later (11 Augustus) de 3^e divisie door Tirlemont zal deboucheeren, als de 2^e divisie de omtrekking van Leuven heeft ingeleid en haar front vrijgemaakt, schrijft DE CONSTANT: „Dus is Uwe „divisie op Leuven aanmarcheerende bloot en moet diensvolgens, daar „de vijand wellicht tegenstand zoude kunnen bieden, geheel militaire- „ment marcheeren, zich bewaken, vooral moet de voorhoede genoeg-

¹⁾ „Beerlingen en Houthaelen”, blz. 24.

„zaam sterk en met de meeste zorg, wat de stelling derzelve aangaat, „geplaatst worden. De troepen der brigade, welke vooruitgeschoven „liggen, moeten bepaalde en duidelijke bevelen hebben, hoedanig zij „te handelen hebben, indien de positie bij Boutersem wordt aange- „vallen”. Menigeen zal misschien bij het lezen dezer woorden reeds de schouders hebben opgehaald over zulk eene wijze van bevelvoering, die tot in de bevoegdheid en de verplichtingen der onderaanvoering ingrijpt. Het vorenstaande moge echter tot voorzichtigheid aansporen en versterkt al weder de meening, dat vorm en inhoud van bevelen veelal op kenmerkende wijze met karakter en aanleg der aanvoerders moeten rekening houden. Hulde aan DE CONSTANT, al werd het beoogde doel ook in het minst niet bereikt. Men leze slechts de flinke critiek van Generaal D. B. P. op het zwakke beleid van MEIJER ¹⁾ en men zal de overtuiging verkrijgen, dat een te kort aan initiatief, aan inzicht en assimilatievermogen zelfs door de beste bevelen niet kan worden opgewogen.

Hij, die krijgsgeschiedenis wil bestudeeren, moet zich stellen boven traditie, moet dikwijls den roem verkleinen, die zoo menigeen heeft omstraald, moet soms breken met de gevoelens van piëteit, die MOLTKE eens deden zeggen, dat de geschiedenis zou brengen: „de waarheid, niets dan de waarheid, doch niet de geheele waarheid”, hij moet het ontleedmes der critiek dikwijls zonder mededoogen voeren, doch hij mag nimmer vergeten, dat alle handelende personen hun beste krachten hebben gegeven aan de goede zaak. Lafheid in het gevecht, karakterloosheid in de leiding verdienen de kogel of de schande. Tegenover gemis aan doorzicht en vermogen past echter groote matiging in het oordeel. Wordt dit bij de studie der krijgsgeschiedenis uit het oog verloren, dan is daarmede tevens de weg geopend, die ons in vredes-tijd ertoe voert fouten en tekortkomingen met verwijten en berispingen te beantwoorden, die „Kritik und Tadel fast synonymem” doet zijn en die ten slotte zou voeren tot ontwrichting van het geheele oefeningsstelsel. Al onze aanvoerders, die in den Tiendaagsche Veldtocht zijn uitgetrokken, hebben gehandeld met warme toewijding aan de zaak en waar ik dan ook, misschien hier en daar „gewisse Prestigen zerstörend” te werk ging, daar is het mij tevens eene ware behoefte des harten om na 75 jaren een eeresaluut te brengen aan hen, die ons leger naar hun beste krachten aanvoerden.

Eene volgende maal over Hasselt en Leuven.

(Wordt vervolgd.)

N A S C H R I F T.

In eene brochure, getiteld „Beringen en Houthaelen” beantwoordt Generaal Jhr. D. B. P. de verschillende heftige aanvallen door Jhr. MEIJER, in zijn hiervoren reeds ter loops besproken vlugschrift, tegen zijn werk

¹⁾ Blz. 258 vgg.

gericht. Mij komt het wapenfeit van Beringen niet belangrijk genoeg voor, om in de strijdvraag, wie het dorp genomen heeft, partij te kiezen. Nog veel minder gaarne zou ik zulks wenschen te doen in de verschilpunten van den Generaal met den Directeur van het Krijgsgeschiedkundig Archief.

Bijzonder lezenswaard zijn de, thans door den Generaal gepubliceerde, brieven van den, bij Kermpst gevallen, Luitenant BN. VAN TILL, die nog in de schaduw stellen, wat ik reeds over de demoralisatie van ons leger in November 1830 neerschreef. De helft van de sterkte zou voldoende zijn geweest onze troepen uiteen te jagen en dan „die ellendige schutterijen”. En daartegenover het geestdriftig schrijven aan zijne ouders bij den opmarsch naar de Demer in den morgen van den 7^{en} Augustus, niet anders bevattende, dan de woorden: „Leve de Koning, leve de Hollandsche Natie”. Enkele uren later trof hem het moordend lood.

In zijne nadere beschouwingen over Houthaelen wijst de Generaal erop, hoe MEIJER het bepaalde bevel had ontvangen, in verbinding met CORT HEYLIGERS te blijven. Wanneer hij zulks dan ook verzuimde, moet niet meer gedacht worden aan de gevolgen van een verkeerd stelsel, zooals ook ik in het vorenstaande te veel heb gedaan, doch veeleer aan nalatigheid. Dat Generaal D. B. P. zich overigens in zijne aanvankelijke beoordeeling van MEIJER op den 6^{en} Augustus wel wat heeft vergist, wordt den achterkleinzoon nog niet zoo dadelijk toegegeven. Dit neemt echter niet weg, dat ik de meening van den Generaal, als zou zijn oordeel over den Commandant der 3^e divisie in het algemeen veeleer te gunstig zijn geweest, gaarne onderschrijf. T.

De slag bij Sandjepoe,

DOOR

R. L. SCHOLTEN,

1ste Luitenant-Adjutant der Infanterie.

(Vervolg en slot van blz. 939.)

In den morgen van den 14^{en} (27) Januari ontbrandde de strijd opnieuw met de zelfde hevigheid over het geheele front. Het I. Siberische legerkorps viel het dorp Soemapoe aan, doch bereikte voor het invallen der duisternis geen resultaten ten gevolge van de groote sterkte van den tegenstander en de belangrijke verliezen, die door het kruisvuur uit de lijn Soemapoe—Ertsja en het dorp Pjaotsjao werden geleden.

De verzoeken van den commandant van het I. Siberische legerkorps, eenerzijds aan Kolonel LESCH — om door een druk uit het Noorden op Pjaotsjao, van het vuur der hier opgestelde batterijen van den vijand ontlast te worden — anderzijds aan Generaal-Adjutant MISCHTSCHENKO om den aanval op Soemapoe uit zuidelijke richting te steunen, bleven zonder resultaat: de eerste, welke tegen overmachtige strijdkrachten stond, was niet in staat voorwaarts te rukken, terwijl de tweede, welke den voorgaanden dag, bijna zonder tegenstand te ontmoeten, tot Landoengoi was doorgedrongen, doch daarna terug had moeten trekken en den nacht bij Sjoerpoe had doorgebracht, om onbekend gebleven redenen geen steun aan het I. Siberische legerkorps verschafte.

Diensvolgens besloot Lt.-Generaal SCHATKELBERG zich door een nachtelijken aanval van Soemapoe meester te maken en werden de zich tegenover dit dorp bevindende afdeelingen versterkt met het 6° scherpschuttersregiment; terwijl het 8ste scherpschuttersregiment tot steun van het zich bij Toepao bevindende 36ste scherpschuttersregiment oprukte.

Het gelukte aan de 5 regimenten, welke tegen Soemapoe oprukten, zich van het noordwestelijk deel van dit dorp meester te maken. Na een strijd, welke den geheelen nacht voortduurde, werden de Russen echter in den morgen van den 15^{en} (28) Januari weder gedwongen op hunne vorige stellingen terug te trekken.

Op de overige deelen van het front beproefden de Japanners den 14^{en} Januari herhaaldelijk de Russische stellingen te doorbreken, doch

al hunne aanvallen werden afgeslagen. Ter verkrijging van een beter verband tusschen het gemengde scherpschutterskorps en de 15^e infanteriedivisie had een regiment van laatstgenoemde afdeeling inmiddels Tschantschoeantsi bezet.

Gedurende den nacht versterkingen ontvangen hebbende, vielen de Japanners den 15^{en} (28) Januari het I. Siberische en het gemengde scherpschutterskorps krachtig aan.

Ten einde zich op de hoogten ten Z. van Xegooetai staande te kunnen houden, was Lt.-Generaal SCHKAKELBERG genoodzaakt zijne laatste reserves — het 5^e en 7^e scherpschuttersregiment — in het gevecht te brengen en ook toen nog bleef de toestand kritiek.

Het gemengde scherpschutterskorps moest van elke poging om tot den aanval op Sandjepoe over te gaan, afzien en alle krachten in den strijd met den overmachtigen tegenstander inspannen om zijne stellingen te behouden.

Met het oog op den ernst van den toestand, was de bevelhebber van het 2^e Mandschoerijische leger genoodzaakt de navolgende maatregelen te nemen:

1. aan de commandanten der bovengenoemde korpsen, als vakreserve elk 1 regiment van de 14^e infanteriedivisie ter beschikking stellen;
2. nog 1 regiment van de 15^e infanteriedivisie naar Tschantschoeantsi doen oprukken;
3. ten tweeden male den Opperbevelhebber om versterking vragen. ¹⁾

Dank zij deze maatregelen werden alle aanvallen der Japanners met groote verliezen afgeslagen en verkreeg de strijd in den namiddag van den 15^{en} (28) Januari over het geheel een meer rustig karakter.

Ontwarende, dat de Japanners al hunne krachten tegen de zich westwaarts van Sandjepoe bevindende Russische troepen richtten en wenschende deze laatsten lucht te geven, ging de Lt.-Generaal TSERPINSKIE (X. legerkorps) op eigen initiatief ²⁾ met kleine afdeelingen infanterie tot den aanval op Sjaotaitsi en Labotai over en maakte zich in den avond van den 15^{en} (28) Januari gemakkelijk van deze dorpen meester.

De strijd eindigde dien dag, evenals altijd, met het invallen der duisternis. Er op rekenende den volgenden dag gebruik te maken van de gunstige positie, waarin het leger zich, dank zij de vermeestering van de dorpen Sjaotaitsi en Labotai door het X. legerkorps, bevond, en den strijd om Sandjepoe te hernieuwen, gaf de bevelhebber van het 2^e leger voor den nacht de zelfde bevelen als op de voorgaande dagen.

¹⁾ Het eerste verzoek om versterkingen werd reeds den 14^{en} Januari gedaan, toen bleek, dat de strijdkrachten, welke ter beschikking van den bevelhebber van het 2^e Mandschoerijische leger gesteld waren, ten eenen male onvoldoende waren om tot den aanval op de geconcentreerde macht van den vijand over te gaan. Op alle verzoeken om versterking werd door den Opperbevelhebber echter geantwoord, dat hij de strijdkrachten van het 2^e Mandschoerijische leger voldoende achtte om het opdringen der Japanners te beletten.

²⁾ Men zie het artikel van Generaal-Adjutant O. GRIPPENBERG.

Ten 10³⁰ n.m. werden echter van den Opperbevelhebber de navolgende bevelen ontvangen:

1. onmiddellijk uit het rayon van de voorste afdeelingen alle treinen terugnemen;
2. alle gewonden achterwaarts vervoeren. Wanneer geen voldoende vervoermiddelen aanwezig waren, de gewonden laten dragen;
3. het leger gedurende den nacht op den rechteroever van de Xoën-xe terugtrekken en eene meer geconcentreerde opstelling innemen, met het gemengde scherpschutterskorps nabij Tschantan en het I. Siberische legerkorps als algemeene reserve bij Dawanganpoe.

Tot uitvoering van deze bevelen werden door den bevelhebber van het 2^e leger de noodige beschikkingen getroffen en ten 2 uur v.m. van den 16^{en} (29) Januari begonnen de troepen den terugtocht. Ondanks de groote moeilijkheden, waaronder deze moest worden aanvaard, ten gevolge van de dichte aanraking met den vijand, de vele mede te voeren gewonden, de groote koude en voornamelijk het laat ontvangen van het terugtochtsbevel, geschiedde hij in volkomen orde.

Het I. Siberische legerkorps, dat tusschen 10 uur n.m. en 12 uur nacht nog vier aanvallen van de Japanners had afgeslagen, begon ten 2 uur v.m. van den 16^{en} (29) Januari den terugtocht.

De Japanners vervolgden niet.

De bovenstaande beschrijving van den slag bij Sandjepoe werd aan de „Russische Invalide” ontleend. Nu verscheen in een der laatste nummers van „Rasweedtschik” van de hand van den Generaal-Adjutant O. GRIPPENBERG een artikel, dat zoo ernstige beschuldigingen tegen het beleid van den Opperbevelhebber inhoudt, dat wij vermeenen het hier in zijn geheel te moeten doen volgen.

Generaal-Adjutant O. GRIPPENBERG schrijft:

De strijd bij Xegooetai—Sandjepoe vond in hoofdzaak plaats, geheel overeenkomstig de beschrijving in de Nos. 161 en 165 van de Russische Invalide van 1905. In deze beschrijving wordt echter niet vermeld, dat de Japanners in den nacht van den 13^{en} op den 14^{en} Januari bij Sandjepoe belangrijke versterkingen ontvingen, volgens sommige berichten eene divisie infanterie. In de zelfde beschrijving wordt gezegd, dat de versterkte dorpen Sjaoitaisi en Labotai op initiatief van den commandant van het X. legerkorps, Lt.-Generaal TSERPINSKIE, werden genomen. Dit is niet overeenkomstig de waarheid. Voor de derde maal van den Opperbevelhebber eene weigering op mijn verzoek om versterking ontvangen hebbende, gelastte ik den 15^{en} (28) Januari, tusschen 3 en 4 uur n.m., aan den commandant van het X. legerkorps zich van bovengenoemde dorpen meester te maken, waardoor een vrije weg naar den rug van den vijand geopend werd.

Dit schenden van de bevelen van den Opperbevelhebber, om het X. legerkorps zijne stellingen niet te doen verlaten, werd in het leven geroepen door de noodzakelijkheid aan onze, met de Japanners in

strijd gewikkelde, troepen steun te verleen. Het krachtig versterkte dorp Labotai werd eerst ten 11 uur n.m. vermeesterd en het dorp Sjaotaitsi iets eerder. Zich bewust van de groote belangrijkheid dezer versterkte punten en de gunstige stelling, waarin ons leger zich bevond, wenschende aan het I. Siberische legerkorps steun te verleen en onbekend met het bericht, als zouden de Japanners zich tegenover ons centrum samentrekken, wenschte Lt.-Generaal TSERPINSKIE niet terug te trekken. Het was noodig het bevel hiertoe te herhalen.

Te gelijk met het bevel zich van Sjaotaitsie en Labotai meester te maken, was aan Generaal-Majoor KOSAGOFKIE last gegeven met zijne troepen tot den aanval op den Japanschen linkervleugel over te gaan. De uitvoering van dit bevel was nauwelijks begonnen, toen de order om terug te trekken werd ontvangen. ¹⁾

De strijd bij Xegooetai—Sandjepoe werd zooveel doenlijk volgens alle regelen der tactiek gestreden, eenvoudig en met inachtneming van orde en kalmte. De troepen, welke er aan deelnamen, spreidden een moed ten toon, welke boven allen lof is verheven. ²⁾

Den 12^{en} (25) Januari van 1 uur v.m. tot 11 uur n.m. werden vermeesterd: door het I. Siberische legerkorps de versterkte dorpen Xoeanlotatsi en Toetaitsie, benevens de krachtig versterkte dorpen Xegooetai en Taoepao, en door het Sifantai-detachement (G. M. KOSAGOFKIE) het versterkte dorp Tschitaitsi en het krachtig versterkte dorp Mamakai.

De 14^e infanteriedivisie nam het versterkte dorp Tschantanxenan en eenige andere versterkte dorpen tusschen de Xoen-xe en Sandjepoe. Den 13^{en} (26) Januari werden door de 15^e inf.-divisie het versterkte dorp Beitaitsi en door het X. legerkorps de versterkte dorpen Xoeandi en Tsinschantoen op initiatief hunner commandanten genomen, terwijl den 15^{en} (28) Januari ten 11 uur n.m. het X. legerkorps zich van het versterkte dorp Sjaotaitsi en van het krachtig versterkte dorp Labotai meester maakte. ³⁾

Den 13^{en}, 14^{en}, 15^{en} en in den nacht op den 16^{en} Januari werden alle hevige aanvallen der Japanners in de lijn Xegooetai—Sandjepoe

¹⁾ De bevelen aan Lt.-Generaal TSERPINSKIE en Generaal-Majoor KOSAGOFKIE zijn bewaard gebleven.

²⁾ Tot vermeestering van het rayon Sandjepoe en het dorp van dien naam waren aangewezen het I. Siberische legerkorps, het gemengde scherpschutterskorps en de 14^e infanteriedivisie, totaal 63 bataljons. De overige troepen van het 2e leger, het X. legerkorps en de 15e infanteriedivisie waren door den Opperbevelhebber aan hunne stellingen gebonden, onder streng verbod over hen te beschikken. De reserve van den Opperbevelhebber, 60 bataljons, bevond zich op 20 à 25 werst van de plaats van den strijd.

³⁾ Het meerendeel der versterkte dorpen werd des nachts, bij verrassing en met geringe verliezen, genomen en alleen de vermeestering van Xegooetai kostte aan het I. Siberische legerkorps ongeveer 1500 man en die van Labotai aan het X. legerkorps ongeveer 600 man.

schitterend afgeslagen en werd hun leger, volgens de aanwezige berichten, in verwarring gebracht.

In de beraadslaging, welke den 4^{en} (17) Januari, met het oog op den aanstaanden overgang tot het offensief, werd gehouden, verbood de Generaal-Adjutant KOEROPATKIN streng elke offensieve handeling onzer zijds voor het geval, dat de Japanners tot den aanval mochten overgaan, en gaf hij op de kaart eene lijn aan, welke de troepen niet mochten overschrijden. Deze lijn liep van het dorp Tsjoeto naar de dorpen Xegooetai, Labotai en verder naar het Oosten, d.w.z. tusschen onze en de Japansche troepen.

Ten einde het den 12^{en} (25) Januari bezette dorp Xegooetai vast te houden, was het met het oog op de terreinomstandigheden noodzakelijk de lijn, door Generaal-Adjutant KOEROPATKIN op de kaart aangegeven, te overschrijden, waardoor de korpscommandant gedurende den strijd per telegraaf eene berisping van den Opperbevelhebber ontving en ik eene bemerking. Gedurende den strijd op den 15^{en} (28) Januari, ten ongeveer 4 uur n.m., ontving ik van den Opperbevelhebber een telegram van den volgenden inhoud: „Bericht is ontvangen, dat belangrijke strijdkrachten der Japanners zich tegenover ons centrum samentrekken. De U toevertrouwde troepen moeten op het eerste bevel gereed zijn ter ondersteuning van het 3^e leger op te rukken”.

Ten ongeveer 9 uur n.m. werd een tweede telegram van den volgenden inhoud ontvangen:

„Onmiddellijk uit de voorste linie alle inrichtingen verwijderen, de gewonden naar achteren vervoeren; wanneer geen voldoende vervoermiddelen aanwezig zijn, moeten zij door de troepen gedragen worden; de troepen gedurende den nacht doen terugtrekken en eene geconcentreerde opstelling doen innemen”.

De chef van den staf van het leger en de generaal-kwartiermeester gaven als hunne meening te kennen, dat men niet moest terugtrekken, maar tot den aanval moest overgaan, waarop ik antwoordde: „Ik ben het volkomen met U eens, schrijf dadelijk een telegram aan den Opperbevelhebber met verzoek om toestemming tot het handhaven van onze stellingen”. Hierop antwoordde de generaal-kwartiermeester, gewezen generaal-kwartiermeester van den Opperbevelhebber, dat hij den Opperbevelhebber goed kende, dat deze nooit een gegeven bevel veranderde, dat wij het antwoord in elk geval laat zouden ontvangen en wanneer dit weigerend mocht zijn, er geen tijd meer zou zijn de troepen voor het aanbreken van den dag te doen terugtrekken. Eveneens oordeelde de chef van den staf. Reeds eens eene scherpe bemerking van den Opperbevelhebber ontvangen hebbende, omdat ik verzocht had een gegeven bevel te veranderen, moest ik de meening van den generaal-kwartiermeester deelen, te meer daar ik het oog had op het eerste telegram van den Opperbevelhebber omtrent de concentratie der Japanners tegenover het centrum en het bevel zich gereed te houden tot steun van het 3^e leger op te rukken.

En op deze wijze, volvoerende het bevel van den Opperbevelhebber, trokken de troepen met een zwaar hart en in gedrukte stemming terug. De gedachte, dat te vergeefs 384 officieren en ongeveer 10.000 minderen waren opgeofferd, liet niemand met rust.

Den volgenden dag, 16 (29) Januari, vernam ik, dat in het geheel geen samentrekking van Japansche troepen tegenover het centrum had plaats gehad en dat de terugtocht van het 2^e Mandschoerijische leger, na het verkregen succes, ten eenen male ongemotiveerd was.

Er is niet de minste twijfel, dat door dit noodlottig bevel van den Opperbevelhebber om terug te trekken, om zoo te zeggen, eene volledige overwinning op de Japanners, uit de handen van het 2^e leger werd genomen. ¹⁾

Dit alles, en ook het volslagen gemis aan vertrouwen in den Opperbevelhebber, het bewustzijn geen nut aan de zaak te kunnen doen, wegens de mij ontnomen, bij de wet gewaarborgde, zelfstandigheid en initiatief ²⁾, de onverdiende beschuldigingen tegen de mij ondergeschikte aanvoerders wegens verschillende nalatigheden in den dienst en het

¹⁾ Een der korpscommandanten schrijft uit Mandschoerije: tot nu toe kan ik het onzinnige en misdadige bevel, aan het 2^e leger gegeven, om terug te trekken, na het verkregen succes op de Japanners in de eerste helft van Januari j.l., niet vergeten. Men had de nederlaag der Japanners moeten voltooien en dan had er geen slag bij Moekden plaats gevonden en zou de oorlog ongetwijfeld door ons gewonnen zijn. Wijlen Lt.-Generaal TSERPINSKIE, een onzer beste aanvoerders, was geheel de zelfde meening toegedaan.

²⁾ Bij voorbeeld. De besliste eisch, dat ik in mijne dispositie van den 12^{den} Januari aan het gemengde scherpschutterskorps, als algemeene reserve van de tegen het rayon van Sandjepoe ageerende troepen, als verzamelplaats Dawanganpoe, op 20 à 25 werst van de plaats van den strijd (Xegooetai) moest aanwijzen. Slechts na een hevig protest van mijn kant stond de Opperbevelhebber toe, dat 2 scherpschuttersbrigades naar Taoexoesa, op 10 à 15 werst van de plaats van den strijd oprukten; vanwaar zij op mijn bevel, bij den aanvang van den dag, naar Tschantan marcheerden, waardoor het mogelijk werd, dat zij in tijds de troepen van het „vechtdeel” konden steunen.

Het streng verbod, om tot het offensief over te gaan, wanneer de Japanners ons aanvielen en het aangeven van eene lijn op de kaart, die de troepen niet mochten overschrijden.

Het mij ontnemen van het recht om over de 15^e infanteriedivisie en het X. legerkorps tot de verovering van Sandjepoe en het daaromheen gelegen rayon te beschikken.

Het mij ontnemen van het recht de eene of andere wijziging in de opstelling der troepen te brengen, zelfs in het geval der uiterste noodzakelijkheid.

De inbeelding den strijd te kunnen leiden door het voortdurend zenden van lange telegrammen met aanwijzingen, hoe of wat te doen, daarbij zittende in zijn wagon te Saxetoe op 25 werst afstand van de plaats van den strijd. Deze aanwijzingen beantwoordden meestal niet aan de omstandigheden. Volgens de wet geeft de Opperbevelhebber het doel der handelingen aan, terwijl de middelen, waardoor, en de wijze, waarop dit doel bereikt wordt, door den bevelhebber van het leger worden gekozen.

voorstel hen te doen vervangen. ¹⁾ de terugtocht, nadat ik aan de troepen had medegedeeld, dat er geen terugtocht zou zijn, dat wij de Japanners moesten en zouden overwinnen, gaf mij aanleiding per telegram aan den Minister het verzoek te richten mij wegens ziekte van het bevel over het 2^e Mandschoerijische leger, te ontheffen.

Op dat oogenblik was ik werkelijk ziek. Mij, bij eene strenge vorst gedurende 5 dagen bij de troepen bevindende, had ik koude gevat en eene hevige rheumatiek opgedaan, die mij onduldbare pijnen bezorgde. Ik kon geen dienst doen en moest mij ziek melden.

Het commando over het leger werd op bevel van den Opperbevelhebber aan Generaal MILOF overgegeven.

Mijn telegram aan den Minister van Oorlog werd op last van den Opperbevelhebber aangehouden en deze zond mij in den loop van 2 uren 2 telegrammen en 3 brieven om mij te bewegen aan het hoofd van het 2^e leger te blijven staan. De inhoud der telegrammen en van den eersten brief was dreigend en beleedigend, die van de laatste vol vleierij. Bij voorbeeld: „U zijt moeilijk te vervangen”, „gij zijt begaafd, vol energie, hebt ervaring”, „ik ben U zeer genegen, acht U hoog en geloof in Uw militair talent”.

Deze telegrammen en brieven liet ik onbeantwoord, hiervoor mijne redenen hebbende. Op mijn verlangen werd het telegram aan den Minister van Oorlog afgezonden.

Uit Petersburg bevel ontvangen hebbende, telegrafisch volkomen openhartig de oorzaak mede te deelen, waarom ik ontheffing van het bevel van het 2^e leger had gevraagd, volvoerde ik dit bevel en verzocht tevens toestemming naar St. Petersburg te komen, ten einde volledig rapport te doen over den stand van zaken in het verre Oosten, welke volgens mijne meening ongunstig was, doch hersteld kon worden.

Na twee dagen ontving ik uit St. Petersburg toestemming onmiddellijk daarheen te vertrekken.

Iets later ontving ik van den Opperbevelhebber een telegram van dezen inhoud:

Generaal-Adjutant GRIPPENBERG.

Het is U toegestaan naar St. Petersburg te vertrekken.

Generaal-Adjutant KOEROPATKIN.

Deze telegrammen ontvangen hebbende, vertrok ik onmiddellijk naar St. Petersburg. Voor mijn vertrek uit Moekden zond ik aan den Chef van den Staf van den Opperbevelhebber, Lt.-Generaal SAXAROF een

¹⁾ De Generaals MISCHTSCHENKO, baron SCHATKELBERG, KOSAGOFSKIE en anderen. De Generaal MISCHTSCHENKO, wegens het uitputten der troepen, Generaal baron SCHATKELBERG, omdat hij de boven aangegeven bevelen van den Opperbevelhebber niet uitvoerde, en Generaal KOSAGOFSKIE, omdat hij op eigen initiatief tot den aanval overging en de twee versterkte dorpen Tschitaitsi en Mamakai nam, waardoor onze cavalerie een vrijen weg naar den rug van het Japansche leger verkreeg en hare eigen achterwaartsche verbindingsen werden gedekt.

telegram van den volgenden inhoud: „Om Gods wil tracht den Opperbevelhebber te overreden de troepen op onzen rechtersvleugel te versterken. Generaal-Adjutant GRIPPENBERG”. In plaats van eene versterking van den rechtersvleugel, werden daaraan nog 30 bataljons onttrokken en naar den linkersvleugel verplaatst, terwijl het Sifantai-detachement van Generaal-Majoor KOSAGOFSKIE en het cavaleriedetachement van Generaal-Adjutant MISCHTSCHENKO, opgesteld tusschen de rivieren Xoen-xe en Ljao-xe, ontbonden werden. Met welk resultaat, is bekend.

Na te St. Petersburg te zijn aangekomen en mijn rapport omtrent den stand van zaken in het verre Oosten te hebben ingediend, hoopte ik naar Mandschoerije terug te keeren en verzocht zulks meermalen aan den Minister van Oorlog, doch ontving weigerende antwoorden.

Eindelijk deelde de Minister van Oorlog mij schriftelijk mede, dat de openbare meening, zoo tegen mij was ingenomen, dat een terugkeer naar Mandschoerije ongewenscht was. En zoo bleek ik schuldig. De meest ongerijmde, lage en onware beschuldigingen werden tegen mij geuit. Echter behield ik de overtuiging, dat ik, mijn plicht tegenover Zijne Majesteit den Keizer en Rusland nakomende, niet anders had kunnen handelen. Door mijn naam de handelingen van een ander, die tot schande en verderf leidden, te dekken, ben ik niet van plan. Hier is de waarheid over den strijd bij Sandjepoe, welke waarheid blijft, ondanks alle pogingen deze te verbergen. Bewijzen van het bovenstaande zijn voorhanden.

(get.) O. GRIPPENBERG.

In Duitsche tijdschriften is de meening geuit, dat de handelwijze van Generaal-Adjutant GRIPPENBERG, om onmiddellijk na de uitvoering van den door den Opperbevelhebber gelasten terugtocht, zich tot den Minister van Oorlog te wenden met het verzoek om van het bevel over het 2^e Mandschoerijische leger ontheven te worden, een eigenaardig licht op Russische toestanden werpt, en dat zoo iets in Duitschland niet zou kunnen voorkomen, m. a. w. dat de handelwijze van dien Generaal niet met eene goede krijgstucht overeen zou zijn te brengen.

Uit een artikel van den overleden Generaal-Adjutant M. J. DRAGOMIROF halen wij daarom de volgende woorden aan:

De Generaal GRIPPENBERG, welke bij zijne eerste gevechtshandeling succes had en des ondanks op bevel van den Opperbevelhebber moest terugtrekken, kwam tot de overtuiging, dat hij door omstandigheden, onafhankelijk van zijn wil, de op hem rustende taak niet kon volvoeren en verzocht daarom, als oprecht en eerlijk man, onmiddellijk van zijn bevel ontheven te worden. Hierdoor gaf hij blijk van een moed van de hoogste soort”.

Wij gelooven, dat de meening van Generaal DRAGOMIROF in deze juister is, dan de denkbeelden, aan Duitsche zijde ontwikkeld. De Generaal GRIPPENBERG toch, had een zoo hoog en verantwoordelijk

commando, dat hij zich de vraag mocht stellen „Welk recht heb ik een bevel te voeren, wanneer door omstandigheden, afhankelijk of onafhankelijk van mijn wil, blijkt, dat ik de verplichtingen, die deze bevelvoering op mij legt, niet kan volvoeren?” Op het oogenblik, dat deze vraag door hem in ontkennenden zin moest worden beantwoord, is het onzes inziens een bewijs van groot verantwoordelijkheidsgevoel tot een stap, als door hem gedaan, over te gaan.

Wat in de lagere rangen een ernstig vergrijp tegen de krijgstucht en een bewijs van hooge mate van zelfoverschatting zou moeten worden geacht, is hier eene alleszins verdedigbare handelwijze.

Jaren zullen voorbijgaan, voordat voldoende materiaal verzameld zal zijn, om een alleszins juist beeld van de gebeurtenissen bij Sandjepoe te verkrijgen, maar de voorstelling, alsof door Generaal KOERAPATKIN alleen eene demonstratie of gewelddadige verkenning werd bedoeld, eene voorstelling, welke men blijkbaar tracht ingang te doen vinden, is onhoudbaar en geheel in strijd met het door dien Opperbevelhebber gegeven directief.

Eene gewelddadige verkenning op zoo groote schaal heeft geen zin, wanneer zij niet onmiddellijk door een krachtig offensief gevolgd wordt; geschiedt dit niet, dan zijn de gebrachte offers te vergeefs en speelt men slechts in de kaart van den tegenstander, door hem de zwakke plaatsen van zijne stellingen te wijzen, waarvoor men wel zijne dankbaarheid kan inoogsten, doch de eigen troepenmacht geen dienst bewijst.

Eene demonstratie, als op zichzelf staande handeling, is evenmin bestaanbaar, daar deze toch alleen de bedoeling kan hebben den tegenstander op eene andere plaats den beslissenden stoot toe te brengen, hem in het onzekere latende, waar en wanneer zulks zal geschieden. En demonstratie en hoofdaanval mogen dan ook niet voor den tegenstander zijn te onderkennen.

Dat de toestand der Japanners, gedurende den slag bij Sandjepoe verre van gunstig was, kan uit de officieele rapporten van Maarschalk OJAMA worden afgeleid en niet ten onrechte schrijft FREDERIK PALMER, welke getuige van alle groote veldslagen in Mandschoerije was, in „Colliers Weekly” o.a.:

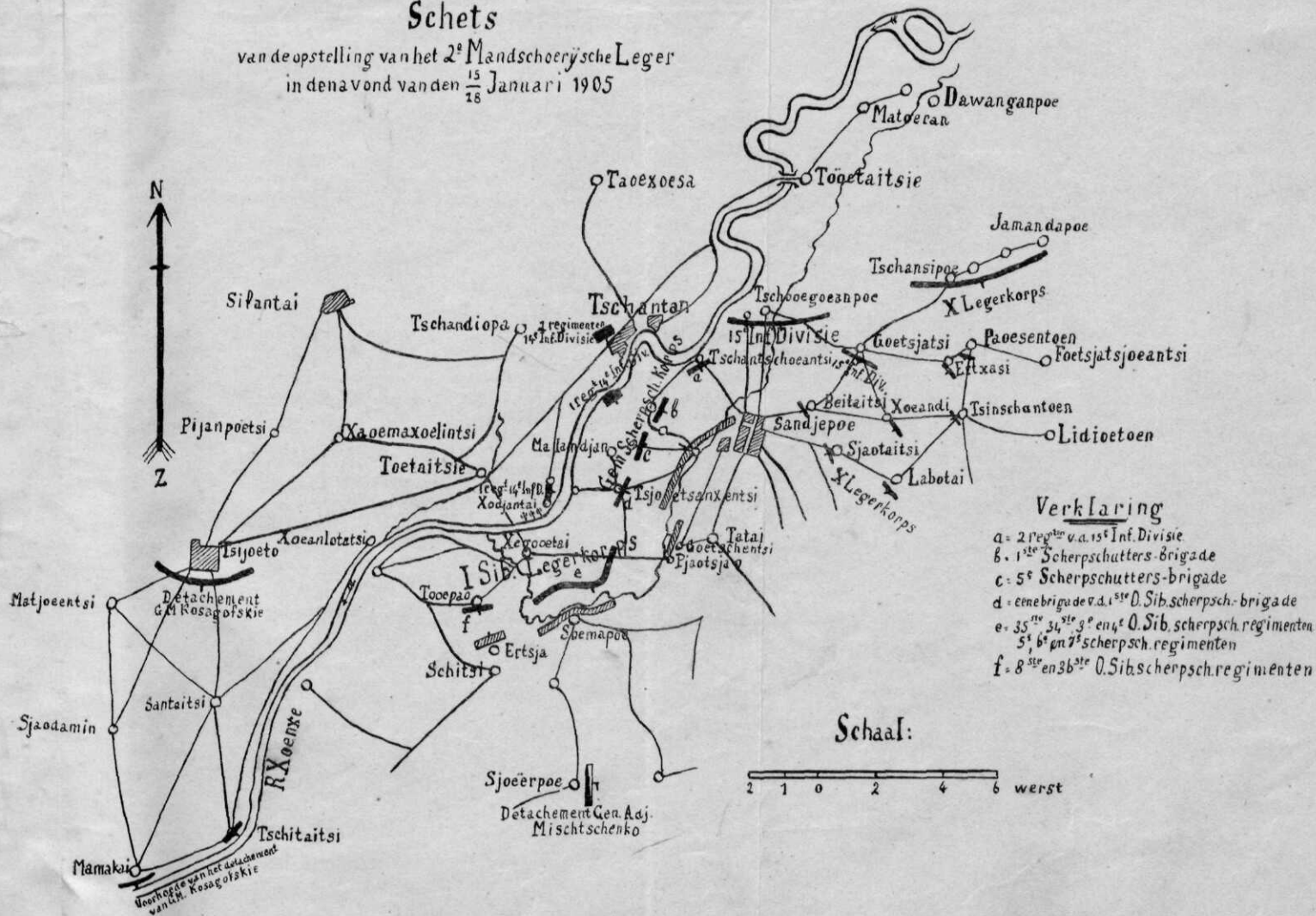
Meer dan kritiek was de toestand der Japanners, voordat het Russische leger zijn terugtocht van Liao-yang begon, maar hij was wanhopig, toen GRIPPENBERG zijn aanval op Xegooetai en Sandjepoe deed. Wanneer hij dezen had doorgezet of zelfs maar de vermeesterde stellingen had vastgehouden, zou de oorlog, naar de meening der Japanners zelven, eene andere wending genomen hebben.

Meer dan ooit hebben de gebeurtenissen bij Sandjepoe dan ook de waarheid bewezen van SOEWOROF's woorden: „Een verloren veldslag is een veldslag, dien men gelooft verloren te hebben”.

In alle lagen van het Japansche leger heerschte de wil om te over-

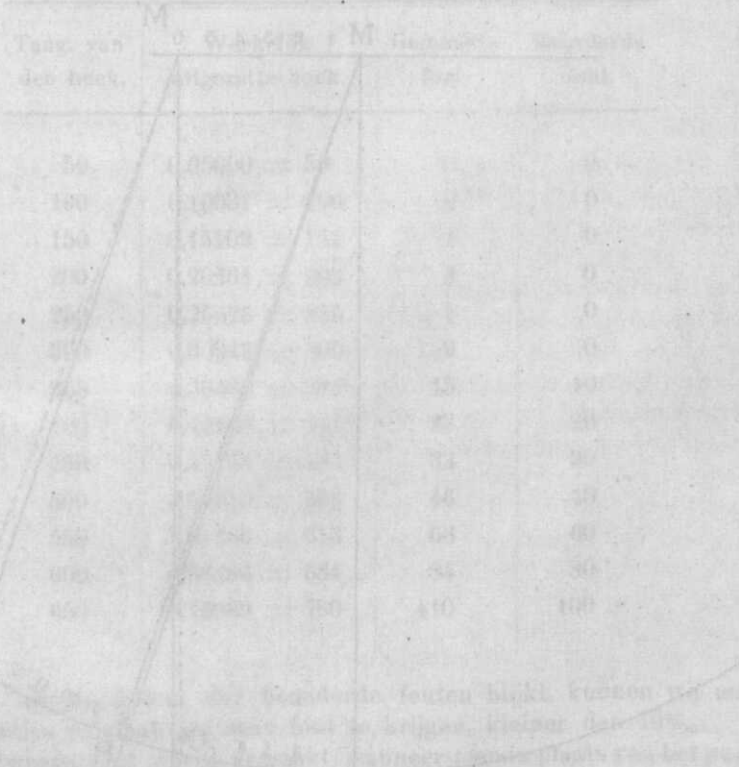
Schets

van de opstelling van het 2^e Mandschoerij'sche Leger
in den avond van den $\frac{15}{18}$ Januari 1905

winnen, doch de talrijke correspondenties van het oorlogsterrein wijzen er tevens op, dat het aan dien wil ook bij de Russische aanvoerders en soldaten niet ontbrak. Dat niettemin de legers van den Witten Tsaar voortdurend het onderspit dolven, moet dan ook voor een groot deel worden toegeschreven aan het gemis aan zelfvertrouwen, waarvan het Russische Opperbevel voortdurend blijk gaf. Een „SOEWOROF” en een „SKOBELEF” zouden ook de hedendaagsche Russische soldaten tot de overwinning hebben gevoerd, want een leger, dat ondanks voortdurend terugtrekken tot op het laatste toe zijn moreel weet hoog te houden, is in de handen van een bekwaam en wilskrachtig bevelhebber inderdaad onoverwinbaar te achten.

Deze laatste overwinning is het resultaat van een reeks van overwinningen, die het leger van de Witte Tsaar in de laatste maanden van 1919 heeft behaald. Het is een overwinning, die niet alleen de Russische legers, maar ook de Russische bevolking heeft versterkt. Het is een overwinning, die de Russische legers heeft geleerd, dat zij in staat zijn om de overwinning te behalen, die zij verdienen.

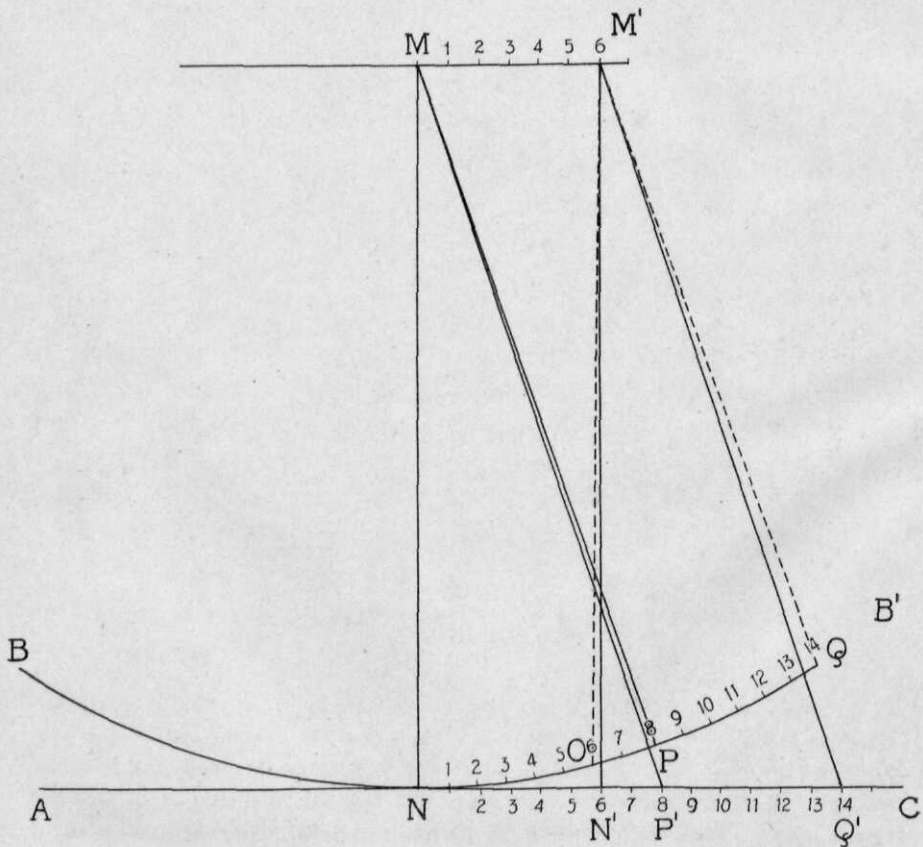

Indirecte richting bij de kanonnen van 8 cM. Br. op „Hooge Affuit”.

Zooals bekend, bevinden zich bij de kanonnen van 8 cM. Br. op hooge affuit geen middelen tot het indirect in de richting brengen van den vuurmond.

Toch kan het gewenscht zijn deze vuurmonden bij nacht en duister weer aan het ruitvuur te doen deelnemen. Daar deze vuurmonden meestal, op beddingen geplaatst, gebruikt zullen worden, valt bij het opsporen van middelen ter indirecte richting onmiddellijk het benutten der bedding in het oog.

Met de bestaande hulpmiddelen, zooals: latten langs staart en affuit-

raden, eene enkele rib vóór tegen de raden, enz., was het tot nog toe alleen mogelijk in ééne enkele richting te vuren.

Vooraf in verband met de geldende zienswijze, niet te hechten aan eene bepaalde ruitvuurlijn, en overigens rekening houdende met de eischen der practijk, zal het wel degelijk voorkomen, dat ook ruitvuur moet worden afgegeven in eene andere richting, dan die, waarvoor de zooeven aangegeven hulpmiddelen zijn aangebracht.

Zij in vorenstaande figuur MN een bepaalde afstand, op de hoofd-rooilijn uitgemeten, en BB' een boog uit M beschreven met MN tot straal. Zijn verder de op den boog aangebrachte verdeelingen tientallen duizendste van den afstand MN en MM' en AC loodlijnen op de hoofd-rooilijn in M en N, waarop verdeelingen zijn aangebracht, eveneens groot 10‰ van den afstand MN.

Hiervan worden alleen MM', MN en BB', als op de bedding aangebracht, beschouwd.

Moeten wij nu een hoek uitzetten van 80‰, dan is $\text{tg } \angle \text{NMP}' = \text{NP}' = 0,080 \text{ MN}$, terwijl in werkelijkheid wordt genomen $\angle \text{NMP}$.

Hierdoor wordt dus eene fout gemaakt, die grooter wordt, naarmate de hoek grooter is. De grootte van deze fout blijkt uit de volgende tabel.

Tang. van den hoek.	Werkelijk uitgezette hoek.	Gemaakte fout.	Benaderde fout.
50	0,05000 = 50	0	0
100	0,10031 = 100	0	0
150	0,15109 = 151	1	0
200	0,20264 = 203	3	0
250	0,25526 = 255	5	0
300	0,30923 = 309	9	0
350	0,36490 = 365	15	10
400	0,42265 = 423	23	20
450	0,48288 = 483	33	30
500	0,54610 = 546	46	40
550	0,61288 = 613	63	60
600	0,68386 = 684	84	80
650	0,75989 = 760	110	100

Zooals uit de kolom der benaderde fouten blijkt, kunnen wij met die reducties volstaan om eene fout te krijgen, kleiner dan 10‰.

Eene tweede fout wordt gemaakt, wanneer men in plaats van het punt M, het punt M' neemt als hoekpunt van den uit te zetten hoek. Immers op boog BB' zou men nemen de verdeeling 6, terwijl men moet uitgaan

van de verdeeling 6 van de loodlijn AC. De fout, hierdoor gemaakt, is evenwel van zoo weinig invloed, dat zij buiten rekening mag worden gelaten, hetgeen reeds daaruit blijkt, dat in de voorgaande tabel bij 100‰ eene fout 0 gemaakt wordt. Als MM' dus kleiner is dan $\frac{150}{1000} MN$, dan is de fout nog minder dan 1‰ . Bij het in batterij loopen van den vuurmond moet dus gezorgd worden, dat de stand weer ongeveer normaal wordt, hetgeen ook het geval moet zijn bij richting met richtschalen.

De derde fout wordt gemaakt, doordat bij het uitwijken van het punt M bij het uitzetten van den hoek $bg OQ = 80\text{‰}$ wordt genomen, in plaats van $bg NP = 80\text{‰}$. De gemaakte fout is voor beide bogen niet gelijk en blijkt uit de volgende tabel voor verschillende hoeken en afwijkingen van het punt M.

Uit te zetten hoeken. Afwij- king van M.	50	100	150	200	250	300	350	400	450	500	550	600
50	0	1	2	2	4	6	8	10	13	17	21	36
100	1	3	4	6	10	14	18	23	30	38	47	
150	3	5	8	12	18	24	31	40	51	64		

Uit bovenstaande tabel, waarin de fouten in ‰ staan aangegeven, blijkt, dat de fouten alleen van belang worden, wanneer zeer groote hoeken gepaard gaan met zeer groote afwijkingen van het punt M.

Bij bovenstaande bespreking zijn de fouten in het ongunstigste daglicht gesteld, zoowel door het gebruiken van groote hoeken en groote afwijkingen van het punt M, als door het aan de zelfde zijde der hoofd-rooilijn liggen van afwijking van het punt M en den uit te zetten hoek.

Berekenen wij nu de totale fout bij een willekeurigen hoek, b.v. 370‰ en bij eene afwijking van 75‰ van het punt M.

Door den boog uitgezette hoek 388‰

Uit te zetten hoek 370‰

Gemaakte fout 18‰

Reductie 10‰

Fout 8‰

Fout door afwijking van het punt M $\pm 12\text{‰}$

Totale fout 20‰

Er wordt dus eene fout gemaakt van 20‰ , die nog verminderd zou worden, door het interpoleren tusschen de aangegeven reducties.

Het ruitvuur wordt toegepast op afstanden van 500—1000 M. Rekenen wij dus op eene fout van gemiddeld 20‰ bij bovenbeschreven methode,

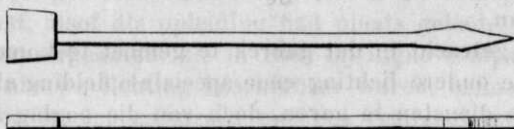
dan blijft de afwijking op eene ruit van 250 M. in het vierkant nog tusschen 10 à 20 M. De afwijking is dus niet van overwegend belang en geeft voldoende nauwkeurigheid voor het doel van het vuur, n.l. onveilig maken van bovengenoemde ruit.

De methode is dan, als volgt, te formuleeren:

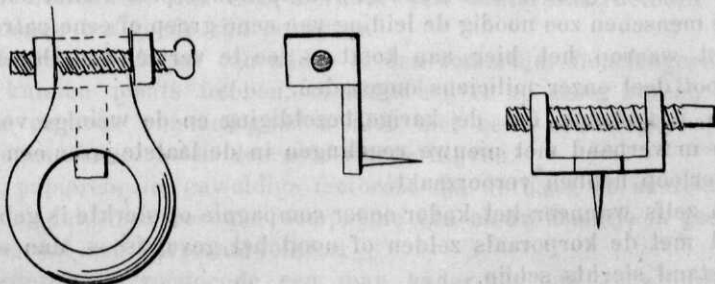
„Bevestig in het midden van de affuit voor en achter een richtlood, „zoodanig dat de afstand der richtlooden 2,50 M. is. (Dit is het geval, „wanneer het voorste richtlood langs den schroefsleutel afhangt en het „achterste richtlood langs den voor-binnenkant van het affuitoog.) Zet „op de HRL dezen afstand uit en beschrijf uit het voorste punt met „dien afstand tot straal een cirkelboog. Zet op dezen boog afstanden „uit van 2,5 cM. = 10⁰/₁₀₀ en merk deze door het inslaan van spijkers. Zet in het voorste punt eene loodlijn uit op de HRL en pas daarop de zelfde afstanden van 2,5 cM. uit en zet de gegeven hoeken uit volgens de zelfde beginselen, als bij het gebruik van voor- en achterraichtschaal. De reductie bedraagt bij hoeken van 350—650 ⁰/₁₀₀, opklimmende met 50 ⁰/₁₀₀, achtereenvolgens 10, 20, 30, 40, 60, 80 en 100 ⁰/₁₀₀. Bij het in batterij loopen van den vuurmond te zorgen, dat het voorste richtlood zooveel mogelijk komt boven het snijpunt van HRL en loodlijn daarop.

De richtlooden zijn gemakkelijk en op weinig kostbare wijze te vervangen door vaste richtmiddelen, welke dan aan affuitoog en in de ligplaats van den schroefsleutel worden aangebracht. Deze kunnen van de volgende gedaante zijn.

Voorste Richtmiddel.

Achterste Richtmiddel.

Kader bij de Infanterie.

Welke veranderingen door de nieuwe methode van kaderopleiding zullen ontstaan, zal de toekomst moeten leeren, doch het feit blijft nog bestaan, dat verbetering in de quantiteit en in de qualiteit van ons troepen kader hoogst noodzakelijk is.

De tegenwoordige tijd, die aan het individu zooveel hoogere eischen dan vroeger stelt, vergt ook van het kader evenredig meer en toch moet juist van dat kader, helaas, geconstateerd worden, dat het zoowel in aantal als in bruikbaarheid achteruit ging.

Quantiteit. De klassen bij de eerste exercitiën moeten veel te groot gemaakt worden, terwijl bij de oefeningen in het verspreide gevecht dikwijls niet over het benoodigde aantal groepscommandanten kan worden beschikt.

In den velddienst moet ook menig recruit het practisch onderricht derven, dat hem in zijn latere functiën te pas zal kunnen komen, alles omdat het aan de noodige instructeurs ontbreekt.

Nog erger wordt deze toestand, wanneer voor schiet- of andere oefeningen met de reeds afgerichte manschappen, afzonderlijk kader moet worden afgestaan.

Nu is er wel getracht in dat gebrek te gemoet te komen door manschappen van de oudere lichter eene speciale opleiding als voorganger bij verschillende diensten te geven, doch van die poging heb ik weinig heil gezien, terwijl door de groote inkrimping van het blijvend gedeelte deze maatregel vanzelf, als vervallen, kan beschouwd worden.

Wel konden bedoelde manschappen eene geschikte tegenpartij vormen of met een jonger kameraad samen op dubbelpost staan, doch om aan die menschen zoo noodig de leiding van eene groep of eene patrouille — juist waarop het hier aan komt — toe te vertrouwen, bleef met een groot deel onzer miliciens ongeraden.

Alom is bekend, dat de karige bezoldiging en de weinige vooruitzichten in verband met nieuwe regelingen in de laatste jaren een groot kaderverloop hebben veroorzaakt.

Doch zelfs wanneer het kader eener compagnie op sterkte is gebracht — wat met de korporaals zelden of nooit het geval is —, dan nog is de toestand slechts schijn.

Detacheeringen, cursus, cantines, menages, wacht, corvée, hospitaal

en allerlei employementen onttrekken dagelijks zooveel kader aan den dienst, dat daarbij slechts een luttel aantal overblijft.

Bij eene compagnie, waar dagelijks aanteekening van het kader werd gehouden, bedroeg in 1905 het aantal presenten per dag gedurende den recruitentijd $3\frac{1}{2}$ à 4, waaronder gerekend het kader, dat voor de oefening der oudere manschappen moest worden afgestaan, ergo in het gunstigste geval.

Er is wel eens te voren eene begrooting gevraagd van het beschikbare kader bij den volgenden recruitentijd, doch het is onmogelijk om reeds dan alle mutatiën te voorzien. Evenzoo moet eene verantwoording, na dien tijd op te maken, minder nauwkeurig zijn, daar alle bijzondere gevallen dan niet meer duidelijk voor den geest staan.

Ik herinner mij o.a. het geval, dat drie man van mijn kader op zekeren middag alleen door ééne keuken in beslag werden genomen en wel als menagemeester, assistent-menagemeester en als korporaal-planton, terwijl bij eene velddienstoefening slechts een geleende luitenant met één korporaal present waren.

En niet alleen moet zooveel kader voor allerlei doeleinden worden afgegeven, doch in de meeste gevallen nog het beste op den koop toe, zoodat dan het restant voor de opleiding, dus voor de hoofdzaak, beschikbaar blijft.

Punt 92 van den „Grondslag Opleiding Infanterie” zegt wel, dat militiekader in het algemeen niet bestemd is om onderricht te geven aan recruten en eerst voor den geheelen dienst, aan den bekleeden rang verbonden, moet worden opgeleid, wanneer het vrijwillig onder de wapenen komt of blijft, doch voor een milicien-sergeant, die in April verzoekt te mogen blijven, is geen tijd en gelegenheid meer om die opleiding te genieten en doet hij, omdat hij onmogelijk kan gemist worden, dienst, alsof die opleiding had plaats gehad.

Van de vier sergeanten, die in 1906 bij mijne compagnie voor de africhting der nieuwe lichte beschikbaar waren, behoorde 50% tot de militie. Waren in een garnizoen met een regiment infanterie, waar in drie cantines, in eene badinrichting en in een bibliotheek onderofficieren zijn geëmployeerd, die functiën aan oud-militairen opgedragen en bovendien de vier kazernewachten in plaats van door twee, door één man kader betrokken, dan zou hierdoor een aantal instructeurs aan de oefeningen ten goede zijn gekomen.

Ook detacheringen van kader in den zomertijd, die evengoed 's winters kunnen plaats hebben, of als schrijver op eenig bureel, kunnen in de gegeven omstandigheden niet met eene behoorlijke opleiding samengaan en moesten dus achterwege blijven.

De papieren, die geweldige factoren, zijn de baas, en aanleiding geworden, dat sinds kort per compagnie een nieuw baantje is geschapen en wel dat van korporaal-fourier.

Wederom is zoodoende een man kader aan den troep onttrokken, die daar niet gemist kon worden. In plaats van de koe bij de hoorns

te grijpen, de administratie te vereenvoudigen en daardoor de werkzaamheden te verminderen, blijft die machine, zooals zij is, en trekt op den duur meer krachten tot zich ten koste van de rest, die hoofdzakelijk zijn moest.

Tijdelijke aanvulling van kader, afkomstig van speciale inrichtingen, komt in deze bezwaren in de meeste gevallen niet te gemeet, daar dit jonge kader, dat zelfs de geheele verantwoording zijner betrekking nog niet kan of mag dragen, zelf nog leiding noodig heeft en vooral in een tijd, dat recruten hunne eerste opleiding ontvangen, m.i. misplaatst is.

Qualiteit. Ook de qualiteit van een groot deel van het kader laat te wenschen over, waarbij echter dadelijk gezegd dient te worden, dat niet altijd de schuld daarvan bij het kader zelf moet gezocht worden.

De fout schuilt hier in de opleiding bij den troep. Komen vrijwilligers, die later een deel van het kader-contingent moeten vormen, onder de wapenen ongeveer gelijktijdig met eene nieuwe lichte, dan kunnen zij met deze eene behoorlijke opleiding krijgen, in de eerste en voorname plaats als soldaat.

Wordt aan zulk een aspirant eene slechte opleiding gegeven, dan zal hij later met strepen op de mouwen even slecht onderricht geven, als hijzelf ontving, en deze toestand doet zich bij den troep in de wintermaanden voor, wanneer nog meer kader dan 's zomers aan den dienst is onttrokken en de opleiding van den aspirant vandaag aan korporaal A. en morgen aan sergeant B. is overgelaten.

Van geregelde controle van de oefening van zulk een enkelen man is geen sprake, exercitie in het gelid is eene uitzondering.

Wenschelijk zou het daarom zijn, om de enkele vrijwilligers, die zich bij de regimenten melden op tijden, dat daarbij geen gelegenheid voor behoorlijke opleiding is, samen te voegen bij eene zelfde compagnie of militaire inrichting. Alsdan kan de noodige zorg aan de vorming van aanstaand kader worden besteed.

Een van de eerste eischen, aan het weinige vrijwillige kader van ons leger te stellen, is wel, dat het in alle opzichten bruikbaar is en wel in de eerste plaats tot opleiding der militie. Wordt deze door hare voorgangers niet de noodige ernst en toewijding ingeplant, dan plant de fout zich crescendo voort en wordt het materiaal, dat onze gewillige en bruikbare militie levert, in den grond voor het doel bedorven.

Hoeveel mutatiën van straffen komen niet bijna dagelijks voor, die door de gebruikelijke toevoeging van „uit onachtzaamheid” of „uit losheid” verzacht en zodoende gebracht worden tot de rubriek overtredingen tegen de krijgstucht. Toch vormen vele dezer vergrijpen van ernstiger aard, die vaak hun oorsprong vinden in de weinige tact, waarmede door kader wordt opgetreden. Die tact werd hem vaak echter zelf niet geleerd, doordat de eigen opleiding onvoldoende was en — het moet gezegd worden — omdat, om in de behoefte te voorzien, van hen kader werd gemaakt, zonder dat zulks verdiend werd.

Twee factoren zijn van grooten invloed bij de kadervorming en wel:
 1°. de beoordeeling van den compagniescommandant van de adspiranten, die zich voor de opleiding tot een rang of tot een hooger rang hebben aangemeld, en

2°. de wijze, waarop door de commissie het examen wordt afgenomen.

Punt 75 van den „Grondslag Opleiding Infanterie” geeft de eischen aan, waaraan de adspiranten hebben te voldoen, doch de practijk bewijst, hoeveel verschil in de opvatting van die enkele regels bestaat. Sommigen zijn van oordeel, dat jongelieden, door den kadernood toch al reeds veel te vroeg als korporaal naar de regimenten gezonden, reeds dadelijk in aanmerking kunnen of moeten komen, om tot sergeant te worden opgeleid.

Daarmede ben ik het in de meeste gevallen niet eens. Wanneer zij b.v. tegen of gedurende den winter worden ingedeeld, doet het geval zich voor, dat de manschappen van het bataljon bij eene of meer compagnieën zijn gelogeerd, terwijl de niet daarbij ingedeelde korporaals te zamen en afgescheiden van de rest, een afzonderlijk lokaal bewonen. In dezen tijd is er voor den nieuweling dus geen sprake van het leeren van eenige verantwoordelijkheid of van het bekend worden met het leven in den troep.

Verder zijn de diensten in dien tijd van dien aard, dat zij slechts zelden onder de oogen van hunne onmiddellijke chefs verschijnen, zoodat de laatsten onmogelijk kunnen beoordeelen of belanghebbende, „veel dienstijver betoont” en „een goed bruikbaar korporaal is”. (75 G. O. I.)

Veel beter ware het, m. i., wanneer die korporaal in zijn eigen en in het algemeen belang gedurende dien winter stilletjes in Kampen ware gebleven, waar voor zijne verdere opleiding meer kan worden gedaan dan in den troep.

Eerst in den tijd, dat eene nieuwe lichting onder de wapenen komt, en er kader te kort is, komt de korporaal in zijne compagnie en bij zijne escouade.

Voor het eerst in zijn leven ziet hij zich nu werkelijk geplaatst voor de taak aan zijne strepen verbonden. Voor hem begint thans eene nieuwe leerschool; hij moet routine krijgen in alles, wat hem tot heden slechts uit de boeken bekend was, en ik acht het in de meeste gevallen verkeerd om hem dezen cursus te doen overslaan door hem te vroeg en te gemakkelijk tot een hooger rang te bevorderen.

Gedurende den ganschen zomer is hij in den troep, bij alle oefeningen en diensten steeds onder de oogen zijner onmiddellijke chefs, die nu zeer goed kunnen oordeelen, wie van het kader in aanmerking kan worden gebracht voor opleiding tot een hooger rang. Eerst thans zal de compagniescommandant met een gerust geweten kunnen verklaren: „hij bezit veel dienstijver” en „is een goed bruikbaar korporaal”.

Het zelfde geldt voor jonge soldaten, die voor een rang, en voor onderofficieren, die voor bevordering in aanmerking willen komen.

Niet alleen is het de compagniescommandant, die uit te groote wel-

willendheid tegenover zijne ondergeschikten op het verzoek, om tot de opleiding te worden toegelaten, goedgunstig adviseert, doch soms ook worden van hooger hand dergelijke verzoeken toegestaan, zelfs tegen het gemotiveerd advies van den compagniescommandant.

Wel geschiedt zulks om toch vooral niet de studielust te verminderen, doch het algemeen belang wordt hierdoor uit het oog verloren, het belang, dat eischt, dat kader gevormd wordt, hetwelk tegen zijne belangrijke taak is opgewassen.

Is eenmaal de aspirant tot de opleiding toegelaten, dan gaat het niet aan om hem, zonder meer, voor het examen te weigeren en, eenmaal zoover zijnde, bereikt hij ontegenzegglijk op den duur zijn doel, waarvan de gevolgen tegenwoordig helaas, maar al te duidelijk zichtbaar zijn.

In de „Revue militaire” van Februari 1906 komt een zeer belangwekkend opstel voor over den Russisch-Japanschen Oorlog naar aanleiding van beschouwingen daaromtrent van den Luitenant-Kolonel NEZNAMOV. Deze Schrijver, de oorzaken besprekende van de geleden nederlagen, wijdt de fouten van het kader voor een deel aan: „un système mal conçu d'éducation et d'instruction militaires”.

Het toegeven aan de wenschen van personen, die zulks niet of nog niet verdienen, werkt bovendien verkeerd, omdat anderen, onder de zelfde omstandigheden verkeerende, zich te kort gedaan gevoelen in hunne vermeende rechten, wanneer zij hunne wenschen niet zagen bevredigd door hunne chefs, die meer het algemeen, in casu het juiste, belang voor oogen hielden. En zoo ergens, dan zeker in het leger, moet zelfs de gedachte aan onbillijkheid worden vermeden.

Dit laatste betoog geldt ook voor de examens. De eene commissie is spoedig tevreden en geeft hooge cijfers, terwijl eene andere hogere eischen stelt. Moeielijk is zulks te voorkomen, doch wel zou meerdere gelijkheid in beoordeeling kunnen verkregen worden, wanneer b.v. in een garnizoen met een regiment infanterie, ééne commissie werd benoemd en niet vier, zooals thans de „Grondslag Opleiding Infie.” aangeeft. (77.)

Dat die toestand aanleiding tot onbillijkheid kan geven, blijkt al spoedig bij vergelijking van de processen-verbaal van de verschillende examen-commissiën, in aanmerking nemende, dat de practische en theoretische ontwikkeling bij de verschillende bataljons, in doorslag toch niet bijzonder verschillen kan. Wellicht wordt thans door de nieuwe wijze van kaderopleiding aan dit bezwaar gedeeltelijk te gemoet gekomen.

Door rijp en groen tot de opleiding en dus ook tot het examen toe te laten, moet bovendien het respect voor de eischen, aan de hogere rangen gesteld, en dus voor die hogere rangen zelve dalen.

J. D.

De Weduwen- en Weezenkas voor de Officieren van de Landmacht.

Toen ik in November van het vorige jaar de eer had eene voordracht te houden voor de Vereeniging van Officieren-Kwartiermeesters op uitnoodiging van de uit die Vereeniging benoemde Commissie, ten einde te onderzoeken, welke de meest wenschelijke voorzorgsmaatregelen zijn voor den Officier om den achteruitgang in inkomen op den leeftijd, waarop hij onder normale omstandigheden gepensionneerd wordt, te compenseeren, heb ik, luisterende naar het verzoek van velen, in het kort ook de Weduwen- en Weezenkas voor de Officieren van de Landmacht behandeld.

Nu de eerste Luitenant-Kwartiermeester F. DEKKER in de Maart-aflevering van dit Tijdschrift de financieele positie van dit fonds wederom in het vizier neemt en Prof. RAHUSEN in de Mei-aflevering een wederwoord geeft, welke beide stukken mij eerst half Juli onder de oogen kwamen, meen ik thans niet te mogen zwijgen, vooral daar mijn, in bovengenoemde Vereeniging ingenomen, standpunt zoo geheel afwijkt van datgene, hetwelk door den Wiskundigen Adviseur van de Weduwen- en Weezenkas wordt verdedigd.

Bij voorbaat wil ik er echter op wijzen ook met den Schrijver in de Maart-aflevering op vele punten van meening te verschillen. Het is nochtans niet mijn voornemen de beide geachte Schrijvers op den voet te volgen. Onze verschilpunten zullen voldoende in den loop van mijn schrijven blijken.

De weinige belangstelling voor de Weduwen- en Weezenkas van de zijde der deelgenooten, door Prof. RAHUSEN geconstateerd, wil ik niet op onbekendheid met het fonds schuiven, doch wel op het feit, dat wie ook kennis neemt van de statuten, afgeschrikt wordt om zijn denkbeelden kenbaar te maken, juist op grond hiervan, dat alle, algemeen als billijk erkende, vereenigingsrechten aan de deelgenooten zijn onthouden en het lijvige reglement slechts verplichtingen kent. Al moge het nu juist zijn, dat het tegenwoordige Bestuur, en in het bijzonder de zeer geachte Secretaris, gaarne een open oor verleent aan opmerkingen of wenschen, eene verplichting voor het Bestuur om een voorstel zelfs maar in overweging te nemen of om eene vergadering uit te schrijven, bestaat er niet.

In dit verband is het zeker niet overbodig te memoreeren, hoe de Staatscommissie, ingesteld bij K. B. van 27 Maart 1879, belast met de herziening van de grondslagen, waarop de bestaande Weduwen- en Weezenkas voor de Officieren van de Landmacht berust, *tweemaal* van de Regeering haar rapport terug ontving, vermits de Regeering zich met de strekking daarvan niet geheel kon vereenigen. Uit de lezing van dit rapport blijkt het met zooveel woorden, dat de Regeering zeer ongaarne dit rapport ter kennis van de deelgenooten bracht. Ten slotte heeft de Regeering aan het herhaald en nadrukkelijk gedaan verzoek van de Staatscommissie geen weerstand kunnen bieden en het bewuste rapport in 1883 openbaar gemaakt, evenwel met eenige aantekeningen harerzijds, welke aantekeningen ik in het vervolg van dit schrijven nog eene enkele maal zal moeten citeeren.

Nu dus op zoo duidelijke en onweerlegbare wijze aan de deelgenooten is voorgelegd, dat men hen liever oningewijd wilde laten en hen liever niet in kennis wilde brengen met de zoo juiste bezwaren omtrent de grondslagen van de Weduwen- en Weezenkas, geuit door mannen, aan wie de Regeering, door hen in de Commissie ad hoc te benoemen, een brevet als deskundigen uitreikte, nu mag men den deelgenooten toch geen gebrek aan belangstelling verwijten, te meer niet, wijl men nog de kans loopt, zooals thans weer is gebleken, dat men door eene verklaring van den Wiskundigen Adviseur in een hoek wordt geworpen en eene vermaning op den koop toe krijgt, omdat men de vermetelheid heeft gehad eene door de traditie ingeburgerde instelling aangevallen te hebben.

En thans de grondslagen van de Weduwen- en Weezenkas.

Bovengenoemde Staatscommissie schreef 17 Juli 1880 in haar rapport het volgende:

„De Commissie acht het niet noodig nog in nadere beschouwingen „te treden, tot staving van de bewering, dat de Weduwen- en Weezenkas zooals zij nu is, iederen wetenschappelijken grond mist”.

Wij zullen eens nagaan, of inderdaad de grondslagen sinds dien tijd zooveel verbeterd zijn. Erkend dient aanstonds, dat zooals uit het Verslag van 1898 blijkt, men tot eene wiskundig-zuivere waardeering van de baten en lasten is overgegaan. Zeer zeker is dit een stap in de goede richting en geeft eene balans, waarin nauwkeurig de baten en lasten zijn opgenomen, recht op vertrouwen. Doch al heeft men door deze nauwkeurige taxatie van rechten (uitkeeringen) en verplichtingen (bijdragen, contributiën) het inwendig financieel beheer gedeeltelijk althans in het rechte spoor gebracht, de grondslagen, waarop het ontstaan van die rechten en verplichtingen berusten, zijn nog steeds de zelfde, als waarover de Staatscommissie haar ongunstig advies meende te mogen uitspreken. De rang van den officier bepaalt de bijdragen en de uitkeeringen. Tegen dezen grondslag heb ik ernstige bezwaren. De rechten, die ontstaan bij den dood en de, tot verkrijging van die rechten opgelegde, verplichtingen, die dus noodzakelijk verband moeten

houden met de levenskansen op een bepaalden leeftijd, worden in onzen tijd van wetenschap en statistiek, bij de Weduwen- en Weezenkas bepaald door een geheel willekeurigen factor, de promotie. Om dit zonderling stelsel voor het niet-scherpziend oog zooveel mogelijk te verbergen, heeft men rechten en verplichtingen verhoogd bij iedere promotie, uitgaande van het denkbeeld, dat zoo-ten-naaste-bij ieder officier op den zelfden leeftijd een zelfden rang zal bereiken. Een officier, die op 38-jarigen leeftijd kapitein wordt, betaalt voor het zelfde pensioen evenveel als zijn collega, die pas op 43 jaar dezen rang bereikt. Hoe kan ooit, zoo zou ik willen vragen aan Prof. RAHUSEN, die toch zoo bekend is op het terrein der levensverzekering, hoe kan ooit het bereiken van een rang de bijdragen voor een pensioen bepalen?

Mij is op het terrein der levensverzekering geen Maatschappij bekend, die tot eene dergelijke onwetenschappelijke basis haar toevlucht zou willen nemen. Wellicht zal men mij verwijzen, naar hetgeen ik boven reeds bij voorbaat constateerde, dat ook aan deze regeling een wetenschappelijk tintje is gegeven, door bij berekening der reserve de statistiek omtrent de promotie te hebben geraadpleegd. Maar dan mag ik zeker wel opmerken, dat ook al berust de waardeering van de rechten en verplichtingen (reserve) op statistische gegevens, de onbillijkheid van het heffen van bijdragen en het bepalen van uitkeeringen op grond van zoo'n wisselvalligen factor, als het bereiken van een rang, daarmede niet wordt opgeheven. De bijdragen moeten rekening houden met den eenig zuiveren factor de sterftkans op iederen leeftijd. De leeftijden, waarop de diverse rangen bij het zelfde wapen bereikt worden, loopen dikwijls reeds veel uiteen; nog meer is dit het geval, wanneer men het bereiken der zelfde rangen bij verschillende wapens nagaat. Dit kan reeds hieruit blijken, dat in 1905 een luitenant tot kapitein bevorderd werd bij de infanterie na 15 dienstjaren; bij de genie na 10 dienstjaren; bij de artillerie na 17 dienstjaren; bij de cavalerie na 16 dienstjaren; terwijl officieren van gezondheid reeds na 8 jaren diensttijd, dus op een gemiddelden leeftijd van 33 jaar, dien rang bereiken. En welk eene onbillijkheid brengt die grondslag „rang” o.a. mede, wanneer een officier eens, om redenen buiten zijn toedoen, voor een hooger rang gepasseerd wordt. Doch het nagaan van al die onrechtvaardige gevolgen zou mij te ver voeren; er is nog meer.

Evenmin als de bijdragen rekening houden met de sterftkansen op een zekeren leeftijd, houden zij verband met de uitkeeringen.

Een ongehuwd officier moet van af het oogenblik, waarop hij officier wordt, de gewone contributiën betalen, ofschoon bij zijn overlijden geen andere uitkeering plaats heeft, dan een begrafenisgeld van zegge één honderd gulden, een bedrag, absoluut onvoldoende om de begrafenis-kosten te bestrijden. Het is in hooge mate onbillijk, dat door eene vereeniging eene bijdrage wordt geëischt van personen, die feitelijk buiten de vereeniging staan. Onbillijk blijft de bepaling te allen tijde

voor die officieren, die nimmer in het huwelijk treden en dus nimmer eenig voordeel (behalve dan het onlangs vastgestelde begrafenisgeld) van hunne bijdragen kunnen genieten. Kameraadschap is inderdaad te prijzen, doch zoodra het eene gedwongen kameraadschap wordt, is men geneigd zich af te zonderen. Onder geen beroep bemerkt men eene collegialiteit zoo groot als juist onder officieren, ook wanneer financieele offers gevraagd worden, maar van gedwongen offers is iedereen afkeerig. Het bezwaar van Prof. RAHUSEN, dat de contributiën bij vrijlating of uitsluiting der ongehuwden hooger zouden worden en dus het sluiten van een huwelijk voor een onbemiddeld officier financieel bezwaarlijker zou worden, moet vooreerst vallen tegenover het m. i. niet verdedigbare van de bepaling, doch tweedens gaat het bezwaar niet op, aangezien de officier door het besparen van de bijdragen, die hij thans aan de Weduwen- en Weezenkas moet offeren gedurende zijn coelibaat, ook financieel krachtiger is geworden.

Uit een ander voorbeeld blijkt nog duidelijker de wanverhouding tusschen bijdragen en pensioenen bij de Weduwen- en Weezenkas.

Een gehuwd officier, die geen kinderen heeft, en wiens alleen overblijvende weduwe dus het eenvoudige weduwen-pensioen ontvangt, moet evenveel bijdragen als zijn ambtgenoot van gelijken rang, die wel kinderen heeft. In geval de laatste overlijdt, heeft zijne weduwe, behalve op het weduwenpensioen, nog recht op een weezenpensioen voor elk onverzorgd kind.

Het weezenpensioen wordt beschouwd als eene toegift en voortzetting van het weduwenpensioen, hetwelk onder een anderen naam aan de weezen wordt uitgekeerd. Wat zou men wel zeggen van eene levensverzekeringmaatschappij, die op den voet van de Weduwen- en Weezenkas zich een arbeidsveld zou trachten te veroveren? Eene maatschappij, die, zonder te letten op den leeftijd van den man, de premie bepaalde naar het inkomen van den verzorger en een weezenpensioen cadeau gaf, als er onverzorgde kinderen waren?

De, aan het rapport van de Staatscommissie toegevoegde, regeeringsnota geeft op dit punt eene merkwaardige zinsnede, die moeilijk anders dan als een lapsus calami kan worden aangemerkt en de Staatscommissie in haar redeneering versterkt. Het luidt aldus:

„Dat door tevens hulp aan de kinderen te verleenen, de eerste „beginselen voor het bestaan van een Weduwenfonds met voeten „worden getreden, moge dan ook een stelling zijn van *misschien* „*onbetwistbare wetenschappelijke juistheid*,¹⁾ het is met grond te „betwijfelen of de belangen van het Officierskorps bij eene onvoor- „waardelijke toepassing van die stelling op de inrichting der We- „duwen- en Weezenkas inderdaad zouden zijn gebaat”.

Al wederom dus een achterstellen van de wetenschap ten behoeve van de kameraadschap. Waar blijkt toch elders die kameraadschap

¹⁾ Ik cursiveer.

in de Weduwen- en Weezenkas behalve uit artikel 1 der statuten en de daaruit voortvloeiende nadeelen voor de leden?

Een ander staaltje van de wijze, waarop bewijs en conclusie in die zelfde nota gehanteerd wordt, kan blijken uit het volgende:

„De contributiën aan de kas te betalen, worden in zeer geringe mate beheerscht door de kans van leven en sterven. De gewone en de doorlopende contributiën worden betaald naar de bedragen van traktement of pensioen, de contributie bij vermeerdering van traktement is evenredig aan die vermeerdering, en de hoofdsom der inleggelden bedraagt één jaar weduwenpensioen; voor al die contributiën komen *dus* ¹⁾ geen sterftetafelen in aanmerking”.

Begrijpe, wie het begrijpen kan. Uit de laatste zinsnede zou volgen, dat de stelling in den eersten zin opgezet, in de eerste helft van den tweeden zin werd bewezen. Ik laat aan den geachten lezer over het bewijs er uit te halen, doch geef hem in overweging dit in den verloftijd te doen. Jammer, dat vóór het veel beteekenende „*dus*” niet het omneuse „*Ocus, pocus*” is ingevoegd.

Op welke theorie berust voorts de bepaling, dat bij hertrouwen van de weduwe het pensioen vervalt? Is het niet algemeen bekend en duidelijk, dat aan een weduwenpensioen, waarvoor bij de berekening der offers de sterftetekans tot grondslag is genomen, alleen een einde kan gemaakt worden door den dood? Overwegingen van financieelen — of welken aard ook, moeten buiten beschouwing blijven. Een later huwelijk kan aan de eenmaal verkregen rechten van het weduwenpensioen onmogelijk derogeeeren. Bovendien is de bepaling uit een moreel oogpunt ten zeerste af te keuren. Het zelfde geldt natuurlijk ook voor eene weduwe, die tot gevangenisstraf van 3 jaren of langer veroordeeld wordt. Zoo'n weduwe verliest gedurende haar gevangenschap niet alleen het recht op het pensioen voor haarzelf, maar zelfs worden aan de weezen, die toch totaal onschuldig zijn aan de daad hunner moeder, dikwijls de eenige inkomsten om in hun onderhoud te voorzien tijdelijk ontnomen. Het kan toch onmogelijk de bedoeling zijn van een weduwenfonds, op kameraadschappelijken grondslag gebaseerd, het vonnis van den strafrechter te verzwaren niet alleen tegenover eene deelgenoot, die een misstap begaan heeft, maar zelfs tegenover hare onschuldige kinderen, door hen aan de liefdadigheid prijs te geven.

Evenmin ligt het op den weg van de Weduwen- en Weezenkas den officier verplichtingen op te leggen in zijne burgerlijke betrekkingen. De deelgenoot wordt namelijk verplicht bij eene scheiding op verzoek van de vrouw alleen uitgesproken, indien zij althans geen afstand doet van haar recht op pensioen, de offers voor het weduwenpensioen te brengen ten bate van zijne gescheiden vrouw. De wet legt in het B. W. in dit geval de verplichting tot onderhoud van zijn gescheiden vrouw

¹⁾ Ik cursiveer.

op aan den man en het vonnis, waarbij de echtscheiding wordt uitgesproken, bepaalt het bedrag van dit onderhoud. Waarom moet nu aan den officier nog eene verplichting worden opgelegd, die hem jaarlijks, behalve het wettelijke onderhoud, nog grootere offers kost. De bedoeling van het fonds is geweest om den officier te verplichten voor een minimaal onderhoud zijner vrouw te zorgen. Voor het minimale onderhoud zorgt de wetgever in dit geval. Eene verplichting, buiten die in het B. W. op te leggen, is onbillijk en zeker in het geval van echtscheiding, waar de schuld aan de zijde van den man nog niet bewezen is, ook al treedt de vrouw als eischeres op. Denken wij slechts aan eene zoodanige scheiding bij verstek-vonnissen uitgesproken.

Ook bij eene andere bepaling in het uitvoerige reglement van de Weduwen- en Weezenkas voor de officieren van de Landmacht zou men meenen een Strafwet- of Burgerl. Wetboek in handen te hebben. Een officier, die een huwelijk aangaat zonder de toestemming van onze Koningin, wordt niet als deelgenoot toegelaten, tenzij na eene bijzondere machtiging. De bepaling is m. i. zoo onzuiver mogelijk. Wil men eene sanctie op de Koninklijke machtiging, laat men die straf dan opleggen aan den schuldige i. c. den officier, doch de gevolgen op eene vrouw te schuiven, aan wie de verplichting niet is opgelegd, is irrationeel. In geen geval behoort de sanctie in de statuten van dit fonds thuis.

Eene eenerzijds hoogst gevaarlijke, anderzijds uiterst onbillijke bepaling acht ik ten slotte art. 11: de uitkeering van een ongeveer gehalveerd pensioen aan de weduwe, die recht heeft op een rijkspensioen. Wanneer ik hier spreek van eene hoogst gevaarlijke bepaling, dan heb ik speciaal het oog op het ontstaan van dit recht, ten gevolge van het sneuvelen van een deelgenoot in den oorlog. De moeilijkheid van het bepalen van het oorlogsrisico maakt dit recht op uitkeering uiterst bedenkelijk. Het bepalen van de grootte van dit risico is onmogelijk, en wel, omdat de sterftetekansen in een oorlog niet kunnen berekend worden. De moorddadige uitwerking der wapenen neemt voortdurend toe. De eene oorlog duurt lang, de andere kort. Het klimaat, het jaargetijde en de gesteldheid van het oorlogsterrein hebben soms nog meer invloed op de sterfte der militairen, dan het vuur van den vijand. Deze oorlog eischt vele, gene weinig menschenlevens. Het zijn alle omstandigheden, die uiterst onzeker en wisselvallig zijn en waarop dus geene berekeningen kunnen gebaseerd worden. Wenschelijker ware het, dat de Weduwen- en Weezenkas bij sneuvelen van officieren in den oorlog geen weduwen- en weezenpensioen uitkeerde, doch aan de weduwe alleen de wiskundige reserve ter hand stelde. Laat ieder het zijne genieten en ook behouden, maar laat men niet wellicht ten koste van derden uitkeeringen doen, waarvoor men de gegevens mist, om ze met eenige juistheid te berekenen. Het fonds zou in tijden van oorlog inderdaad ook met deze gereduceerde uitkeeringen aan de weduwen, wier echtgenooten gesneuveld zijn, in financieele moeilijkheden kunnen geraken. De zekerheid voor niet-gesneuvelden zou in onzekerheid veranderen, doordat men

de rechten en belangen van niet-gesneuvelden opoffert ten bate van hen, die wél door het noodlot getroffen zijn. Deze bepaling van het fonds moet een ieder ernstig verontrusten, ook al hebben wij geen oorlog in uitzicht, omdat zij verplichtingen voor de Weduwen- en Weezenkas schept, waarvan zij niet de zekerheid heeft, dat zij ze kan nakomen.

Al moge de geldvoorraad nog zoo groot zijn, deze factor, het hebben loopen van verplichtingen, die niet te waardeeren zijn, maakt voor mij activa tot passiva. Een milionnair, die verplichtingen heeft aangegaan, waarvan hij den omvang niet kent en die in staat zijn, zijn geheelen rijkdom te absorbeeren, is inderdaad financieel zwakker dan een werkmán, die niets te verliezen heeft en met zijn handenarbeid zijn dagelijksch brood verdient. Tegenover dien, steeds op den voorgrond gebrachten, rijkdom van de Weduwen- en Weezenkas, stel ik hare te taxeeeren en vooral hare niet te taxeeeren verplichtingen. De weegschaal, die zich beslist in ongunstige richting moet bewegen, is niet omhoog te houden met eenige tonnen extra-reserve, ongeacht dat een groot gedeelte van die extra-reserve dient om een geflatteerden post bezittingen op de balans te dekken.

In andere gevallen leidt dit artikel tot onbillijke toepassing, n.l. wanneer een officier in vreedestijd in en door den dienst overlijdt. Het overlijden ten gevolge van een ongeluk wordt in de sterftestatistiek opgenomen. Voor geheele of gedeeltelijke uitsluiting van dit risico bestaat geen gegronnd motief. Waarom thans de weduwe van den officier, die niet den natuurlijken dood gestorven is, doch door een ongeluk om het leven komt, nog wel *in* zijn beroep, de helft van het pensioen te onthouden, eenvoudig omdat deze weduwe van het Rijk een pensioen krijgt? Is dit soms kameráadschap?

Na dit alles durf ik met nog meer aandrang herhalen de woorden der Staatscommissie:

„Juist omdat de toestand der kas thans gunstiger is, is het tijdstip aangebroken om behalve in een gunstige ook in een toestand te geraken, die op rationeelen grondslag steunt”.

Om tot dezen rationeelen grondslag te geraken staan twee wegen open.

Vooreerst kan men de officieren als Rijksambtenaren beschouwen en de weduwen- en weezenpensioenen op eene wet laten steunen, waarbij de officier een zeker percentage van zijn inkomen aan het Rijk als bijdrage afstaat, terwijl het Rijk verder de uitkeeringen bij de Wet vastgesteld voor zijne rekening neemt.

In de tweede plaats kunnen de officieren eene onderlinge maatschappij vormen, die dan geheel geschoeid moet zijn op den voet van eene levensverzekeringmaatschappij, zooals b.v. het Nederlandsch Onderwijzers Genootschap.

Tweeslachtigheid, zooals thans bij de Weduwen- en Weezenkas heerscht, is per se uit den booze. Komt de Kas eens te kort, zooals reeds enkele malen gebeurd is, dan vraagt men subsidie aan het Rijk; terwijl men bij goeden kasvoorraad de pensioenen gaat verhoogen. Zou, wanneer

inderdaad, b.v. ten gevolge van een oorlog, de kas in geldgebrek kwam, de overweging in ons Wetgevend Lichaam niet worden gehoord: als er veel geld in kas is, verhoogt men zijn verplichtingen en als er te weinig is, bedelt men bij het Rijk? Worden daarentegen de officieren aangemerkt als ambtenaren, dan draagt ook de schatkist alle risico.

Meer aanbevelenswaardig acht ik het echter de Weduwen- en Weezenkas, indien men althans wil vasthouden aan een onderling fonds, te veranderen in eene soort levensverzekeringmaatschappij, zooals b.v. het N. O. G. De leden blijven dan vrij zich te verzekeren op de wijze, zooals zijzelf het meest verkieslijk vinden. Het kan toch niet ontkend worden, dat aan het sluiten van een weduwen-pensioen tal van bezwaren kleven en de practijk der levensverzekering bewijst, dat ook het meerendeel van het publiek te recht een weduwen-fonds niet als de beste wijze van verzekering beschouwt. Er zijn verzekeringsvormen, die zeker verre de voorkeur verdienen boven het weduwenpensioen en al mogen de premiën van deze verzekeringsvormen al iets hooger zijn, de voordeelen zijn evenredig grooter.

Ook het bedrag der verzekering kan dan door ieder naar wensch bepaald worden, mits de Regeering maar eene verplichte minimale verzorging voor weduwen en weezen van officieren vaststelt.

Deelgenooten, die zich boven het minimum wenschen te verzekeren, moeten zich, zooals Prof. RAHUSEN te recht opmerkt, aan een geneeskundig onderzoek onderwerpen. Maar dit bezwaar geldt thans even goed. Wanneer een officier zich thans hooger wil verzekeren bij eene levensverzekeringmaatschappij, moet hij zich ook laten keuren. Dit kan toch geen bezwaar zijn, althans de gelegenheid open te stellen om zich te verzekeren op de wijze, waarop en voor zooveel men wil?

Prof. RAHUSEN zegt toch t. a. p.: „Vergeleken bij een levensverzekeringmaatschappij heeft een pensioenfonds als de weduwen en weezenkas het voordeel, dat door de gedwongen toetreding het geneeskundig onderzoek kan worden gemist, en dat bij de regeling der bijdragen beter rekening kan worden gehouden met de draagkracht der leden, doch het nadeel dat zij, gebonden aan niet gemakkelijk te wijzigen Koninklijke Besluiten, gedrongen is in een keurslijf, dat haar de grootere vrijheid van beweging eener particuliere maatschappij ten aanzien der geldelijke administratie en der geldbelegging doet missen!!”

Het eerste bezwaar is hierboven naar ik meen voldoende weerlegd en wat de regeling der bijdragen naar de draagkracht der leden betreft, ben ik zoo vrij op te merken, dat die draagkracht door niemand beter bepaald kan worden, dan door de leden zelf.

Rest ons dus nog alleen de nadeelen, die de huidige Weduwen- en Weezenkas oplevert bij eene levensverzekeringmaatschappij en die ik van Prof. RAHUSEN zeker wel mag overnemen.

Prof. RAHUSEN zegt het ons in eene volgende alinea uitdrukkelijk: „Het is daarom, dat, naar mij voorkomt, de leden, die zich voor

„hunne weduwen of kinderen grootere bedragen wenschen te verzekeren, beter doen zich tot eene particuliere maatschappij van levensverzekering te wenden, *die hun bovendien veel grootere faciliteiten kan verleenen, dan aan een pensioenfonds ooit mogelijk is*”.

Dan blijft er, dunkt mij, niets anders over, dan dat er gedaan worde, hetgeen ik hierboven heb aangegeven, n.l. het kameraadschappelijk fonds van de Weduwen- en Weezenkas te veranderen in een zuiver levensverzekeringsfonds voor de officieren, zooals het N. O. G. voor de onderwijzers, met dien verstande, dat ieder gehuwd officier verplicht is zich te verzekeren bij deze onderling levensverzekeringmaatschappij voor het minimum-bedrag, hem overigens de vrijheid latend in de keuze van verzekeringsvorm en de grootte van het te verzekeren bedrag en vaarwel moet zeggen aan de hooggeroemde kameraadschap, die slechts nadeelen voor de kameraden oplevert.

Het is zeker overbodig thans er nog eens op te wijzen, dat eene vereeniging als de Weduwen- en Weezenkas, die feitelijk niets anders dan het levensverzekeringsbedrijf uitoefent, zich *geheel* naar de eischen van wetenschap en practijk van dat bedrijf moet inrichten.

Wellicht heb ik gelegenheid om nog eens in een volgend artikel mijne inzichten omtrent fondsen van levensverzekering in het algemeen en de eventueel noodige overgangsbepalingen i. e. uiteen te zetten.

Alvorens echter te besluiten wil ik uitdrukkelijk verklaren, dat het niet in mijne bedoeling heeft gelegen bij het schrijven van deze verhandeling de tactiek omtrent het beheer te laken. De personen, die de verantwoordelijkheid van dit beheer dragen, staan te hoog, dan dat mijn critiek hen zou kunnen treffen. Alleen heb ik den gemotiveerden wensch willen uiten eens met den ouden vorm te breken, mij bij het uiten van dien wensch overtuigd houdende van de groote moeilijkheid, die er zelfs voor het Bestuur in gelegen is om tot deze verandering te komen. Het keurslijf van niet gemakkelijk te wijzigen Koninklijke Besluiten, zooals Prof. RAHUSEN het zoo te recht zegt, wringt ook hier.

'S-GRAVENHAGE 23 Juli 1906.

MR. A. M. DE GROOT.

Directeur der Levensverz. Mij. „Securitas”.

WATERLOO (1815), door Generaal ALBERTO POLLIO,
met gebruikmaking van nieuwe documenten. *Roma*,
1906, Casa editrice italiana.

In zijne voorrede acht de S. het een voordeel voor de onpartijdige beoordeeling van personen, toestanden en gebeurtenissen, dat hij niet behoort tot ééne der naties, die aan den reuzenstrijd hebben deelgenomen. De studie van zijn arbeid bevestigt die meening ten volle, want alleen reeds door de groote onpartijdigheid is dit werk eene belangrijke aanwinst voor de reeds zoo uitgebreide Waterloo-literatuur. De wijze voorts, waarop de stof critisch is bewerkt geworden, geeft den arbeid van Generaal POLLIO eene plaats in de voorste rij van de verdienstelijkste werken over dezen veldtocht.

Voor beiderlei werkzaamheid van den Keizer als organisator en als veldheer betuigt de S. zijne grootste bewondering en stelt zich hierdoor krachtig partij tegenover de critiek van anderen, die wel eens vergaten, dat tegenspoed er maar al te licht toe leidt het geniale te verduisteren door het ellenlang uitmeten van de gevolgen van fouten en dwalingen, waaraan ook de geniaalste veldheer onderworpen blijft. DECREÈS, Minister van Marine, zou hebben gezegd, dat het den Keizer aan energie ontbrak, slechts de scherpe blik zou hem bijgebleven zijn. Dergelijke uitspraken zijn er meerdere en worden gaarne aanvaard, als men de moeilijkheden vergeten wil, die de Keizer moest overwinnen. Zijn leger was ongeveer 100.000 man zwakker, dan dat der Verbondenen; hij stond tegenover de beste veldheeren van dien tijd, die allen met succes de Franschen reeds bestreden hadden en over uitstekende soldaten beschikten; het land in zijn rug was in gisting, zijn troon wankelde en feitelijk was de Keizer als een booswicht aan de openbare vergelding overgeleverd. In zijne vereering schiet de S. wel wat over het doel heen, wanneer hij in bescherming neemt, dat later op St. Helena de waarheid soms in verdrukking kwam, als uitvloeisel van de menschelijke zucht tot zelfrechtvaardiging. Ik gevoel echter, dat men ook hier met oordeelen voorzichtig moet zijn, zoolang men niet in de gelegenheid is geweest te beoordeelen, hoe eene andere wereld-grootheid zich bij zulk eene behandeling zou gedragen. Een der merkwaardigste verwijten, waarmede men den Keizer vervolgt, is wel te hebben

geslapen, doch WELLINGTON, die eene betere gezondheid genoot en een beter geconserveerd lichaam bezat, is aan het mes der critiek ontsnapt, hoewel hij den 17^{en} Juni met eene courant over zijn gelaat bij Quatre-Bras zou hebben geslapen, tot de zon hoog aan den hemel stond. Ik breng daarbij voorts in herinnering, hoe vooral de korte siesta op de hoogte van Bellevue ten N. van Charleroi, zoo ongeveer het oogeblik weêrgeeft, waarop de papierstrategen hun mokerslagen beginnen te richten naar 's Keizers beleid en energie. Zou het niet zeer te recht zijn, als ik het een onmisbaar iets voor den veldheer noemde, onder alle omstandigheden zijn rust te kunnen vinden juist in de weinige momenten, die hem daartoe gelaten worden?

In de wrijvingen, die zich voordeden gedurende de concentratiebewegingen naar Beaumont, zoekt Generaal POLLIO de oorzaak van latere tegenspoeden. Men herinnere zich slechts het zonder bevelen blijven van GROUCHY's cavalerie, ten gevolge waarvan de geheele reservecavalerie meerdere dagen zware marschen moest volbrengen en met vermoeide en gekwetste paarden te velde kwam. Het 4e Fransche korps onder GÉRARD had bij de verplaatsing van de Moesel tot Charleroi acht zware marschen uit te voeren, terwijl tijdens de laatste sterk schijnt te zijn „gehetzt”. Den 15^{en} Juni bereikte het korps Châtelet aan de Sambre na 36 KM. marsch langs slechte wegen, terwijl alle treinen op keizerlijk bevel waren achtergelaten. GÉRARD's troepen hadden bij drukkende hitte bijna het onmogelijke verricht, zoodat men dan ook in het beoordeelen van het laat verschijnen van dit korps bij Fleurus op den 16^{en} Juni zeer voorzichtig moet zijn. De gevolgen hiervan waren echter zoo noodlottig voor het geheele verdere verloop van den veldtocht, dat GÉRARD het tegenover de critiek geducht heeft moeten ontgelden. De S. ontkent geenszins, dat misrekening des Keizers de oorzaak kan zijn van den minder goed geslaagden marsch van het korps, doch hij wijst er anderzijds weder op, dat volgens 's Keizers oorspronkelijke bedoeling het 3e korps VAN DAMME vóór het 4^e in de rechtercolonne zou hebben moeten plaats nemen, doch door een noodlottigen samenloop van omstandigheden in de middencolonne verdwaalde. Dit had wederom voor den 15^{en} Juni ten gevolge, dat van eene snelle omvatting der Pruisische achterhoedestelling bij Gilly geen sprake kon zijn en dat de middencolonne overmatig was belast, zoodat zij niet eenmaal dien dag den rivierovertocht kon volbrengen. Talrijke kleine verzuimen, misverstanden en tekortkomingen veroorzaken dan ook in den oorlog dikwijls de grootste rampen.

Generaal POLLIO is in groote vereering voor het optreden van den Keizer vóór den overtocht van de Sambre. Het met energie herstellen van de nieuwe stoornis door VAN DAMME veroorzaakt, het tijdig dirigeren van de vleugelcolonnen boven- en benedenstrooms van Charleroi; de snelle marsch over moeilijke wegen, waarbij de overgang van de Heure vooral in het spel kwam, dit alles vraagt inderdaad onze bewondering.

Van het nu volgende moment, het deboucheeren over de Sambre en door Charleroi op het plateau, heeft de Eerste-Luitenant DE GELDER onlangs eene lezenswaardige schets gegeven in zijne „Strategische Studien” ¹⁾, ten einde de handige actie van het Pruisische korps van ZIETEN in het licht te stellen. Volgt men op het terrein het vermoedelijke verloop van zaken en ziet men daar, dat elke beweging der Franschen op de westelijke hellingen van het diep liggende dal van de beek van Grand Rieux geheel onder het vuur van de Pruisische achterhoedebrigade van PIRCH moesten worden volbracht, dan zal een ieder de beschouwingen van den Eerste-Luit. D. G., die van „buitengewoon handige vertraging van 's vijands opmarsch” gewaagt, volkomen moeten deelen. De Italiaansche Schrijver kan echter PIRCH's optreden niet billijken en verwijt hem zeer ten onrechte het ¹⁵^e gedeelte van zijne macht te hebben verspeeld, om den vijand enkele uren op te houden. Het was juist het verschijnen van sterkere Pruisische troepen in sterke stelling, dat de Franschen tot groote voorzichtigheid moest bewegen, waar slechts het hoofd der overmatig lange middencolonne eerst door Charleroi was gedeboucheerd. VAN DAMME, de personificatie van de „furia francese”, GROUCHY, de koene sabreur en niet onwaarschijnlijk de Keizer zelf, zijn de dupe geworden van de handige actie der Pruisen.

Generaal POLLIO vermeent, dat de Keizer nog in den loop van den 15^{en} Juni aan NEY het bezetten van Quatre-Bras bepaaldelijk zou hebben opgedragen. Mij wil het voorkomen, in spijt van anderer meening, dat veel tegen deze opvatting spreekt. Immers op den Franschen rechtervleugel bleef de toestand, zelfs den geheelen volgenden nacht tamelijk onopgehelderd, terwijl de richting Charleroi—Mons 's Keizers bijzondere aandacht bleef vragen. Van twee zijden was dus gedurende den 15^{en} Juni de weg Charleroi—Quatre-Bras nog bedreigd. Eene andere vraag, die echter m.i. met beslistheid bevestigend moet beantwoord worden, is of NEY, die in den avond van den 15^{en} Juni met de zwakke bezetting van het bewuste punt had bekend kunnen zijn, niet op eigen initiatief tot de bezetting moest overgaan.

De S. onderschat voorts de beteekenis van Quatre-Bras, wanneer hij opmerkt, dat de correspondentie langs den grooten weg Quatre-Bras—Sombrefte immers toch gedurende den nacht onderbroken was en dat Quatre-Bras een „eenvoudig wegenkruispunt was in een terrein, zoo be„gaanbaar als een exercitieveld, zoolang de regen het niet bijna onbe„gaanbaar maakte”, een toestand, die eerst later intrad. De S. ziet daarbij m.i. wel wat over het hoofd, dat het verschijnen van de vluchtelingen der Nassausche brigade voor de poorten van Brussel en van Nivelles eene ongewone consternatie zou hebben veroorzaakt en dat de brokstuksgewijze uitgevoerde concentratie in de richting van Quatre-Bras onuitvoerbaar zou zijn geweest. Zeer waarschijnlijk zouden enkele duizende

¹⁾ Militaire Spectator 1905, 9e Aflevering.

Fransche soldaten op dit punt door de schaduwen van den nacht tot 25.000 zijn uitgedijd en de concentratie volkomen verstoord hebben. In zijne beschouwingen over het gebeurde op den 16^{en} Juni is ook de S. echter van meening, dat, hadde NEY beter doorgetast, de Brunswijksche en PICTON's divisie vooraf bij Genappes hadden moeten halt houden, ten einde zich voor den aanval te ordenen. Terugkeerende tot de opdracht, aan NEY verstrekt, zou ik dan ook meenen, dat wanneer de Keizer zich ook eene minder verstrekkende taak had gesteld, de onderaanvoerder op eigen initiatief de bezetting had moeten doorvoeren. Ik meen hierop met nadruk te mogen wijzen, omdat naar onze moderne inzichten eene operatie niet meer is het werk van een enkel man, doch veel meer tot stand moet komen onder de in elkander grijpende werkzaamheid van velen, die elkaar begripen.

Nu was een eerste vereischte, om NEY tot initiatief te brengen, dat hij beter inzicht in den toestand had, dan de Keizer in zijn hoofdkwartier. Hieraan ontbrak echter veel, zoo niet alles, ten gevolge van het mediocre gebruik van de cavalerie bij den ophelderingsdienst gemaakt. Ik merk hierbij al dadelijk op, dat deze tekortkoming indirect al evengoed den Keizer ten laste moet vallen, als het weinige initiatief door de onderaanvoerders betoond. Zoowel in de eene als de andere richting was de scholing onvoldoende, in spijt van alle oorlogspractijk. Hierop de aandacht te vestigen is plicht, juist om niet in conflict te komen met den meer modernen regel, dat de belangrijkste werkzaamheid van den veldheer in vredetijd valt. Generaal POLLIO zoekt de oorzaken van het slecht verrichten van den ophelderingsdienst in het verminderd gehalte van de aanvoerders. LASALLE, MONTRUN, BRUYÈRES waren op het veld van eer gebleven. Doch hiertegenover meen ik te moeten opmerken, dat zeer inferieure krachten voldoende zouden geweest zijn, om in den toestand op de beide vleugels licht te brengen. De dapperè Hertog van SAXEN-WEIMAR beschikte in alles over 50 afgedwaalde ruiters en de Pruisische cavalerie op den anderen vleugel bleef zoo goed als werkeloos. Het was dus eene betrekkelijk lichte taak om de vleugels der waargenomen vijandelijke troepen te éclaireren. Waarom dit niet gebeurde? Mijns inziens alleen niet, omdat de hiertoe zoo hoog noodige directieven van de commandanten der beide Fransche vleugels de cavalerie geen behoorlijk omljnde taak verschaften. Overal waar dit niet gebeurt, blijft de cavalerie als regel in gebreke, laat zich afleiden door den minsten wêerstand, die ontmoet wordt, en vervalt van opheldering in beveiliging. Ik zou dan ook de stelling willen opwerpen, dat het te kort schieten der cavalerie in het meerendeel der gevallen zijn grond vindt in de leiding, van den, algemeen bevelhebber uitgaande.

De gardecavalerie tegenover Quatre-Bras, PAJOL's cavalerie tegenover den grooten weg Namen— Sombreffe schoten al even hard te kort, als EXELMAN's dragonders bij Gembloux, die zich bepaalden tot waarneming der Pruisische korpsen en den flankmarsch, dien zij kort

daarop in de richting van Wavre ondernamen, niet bemerkten. Slechts eene enkele maal ziet men in dezen veldtocht de cavalerie goed gebruikt en wel onder 's Keizers onmiddellijke leiding. De marsch naar Belle-Alliance in stroomenden regen, het snel door rijdende artillerie doen betasten van het vijandelijke front; het voeling verkrijgen van MILHAUD's cavalerie in het Dyledal in de richting van Wavre met de teruggetrokken Pruisen is m.i. een overtuigend bewijs voor den machtigen invloed, die van de hoogste leiding op het optreden der cavalerie uitgaat. Verslapt daags daarop die invloed, dan zien wij BLUCHER onopgemerkt de Lasnebeek bereiken, omdat de Fransche cavalerie „versagt”. Hoe sophisticated het ook klinken moge, toch toont bijna elke bladzijde der krijgsgeschiedenis ons aan, dat de cavalerie tot de meest inerte troepensoort moet gerekend worden. Een aanvoerder, die van deze gedachte doordrongen is, zal het zijne ruitery niet aan aansporing doen ontbreken. De ongewone beteekenis, die een beter gebruik der cavalerie op de operatiën zou hebben uitgeoefend, wordt door den bekwamen Italiaanschen Schrijver overtuigend in het licht gesteld. Het microscopische onderzoek naar de orders, die NEY ontving, en naar de uren, waarop zij bij hem inkwamen, zou dan vrijelijk achterwege hebben kunnen blijven, want NEY zou zelf gehandeld hebben.

De Fransche troepen hadden den 15^{en} Juni moeilijk meer kunnen doen, dan zij gedaan hebben, en de S. aarzelt niet de marschen naar en door Charleroi zonder voorbeeld in de krijgsgeschiedenis te verklaren. „Het is vreemd inderdaad, dat velen bij de studie van dezen „veldtocht eene hoofdzaak vergeten en wel, dat de oorlog gevoerd wordt „met menschen.” Houdt men deze nuchtere waarheid voor oogen, dan verklaart zich het te laat bij Fleurus verschijnen van het 4^e korps op den 16^{en} Juni, doch verklaart zich mede, hoe na de moordtooneelen in de dorpen langs de Ligny-beek, waarbij kwartier werd gevraagd, noch gegeven, in den Franschen rechtervleugel eene ontspanning moet zijn ontstaan, die den Keizer aanvankelijk mede deed besluiten den 17^{en} tot een rustdag te proclameeren. Men denke zich nu den toestand van het onder stroomenden regen rondom Gembloux in den avond van dien dag vereenigde leger van GROUCHY. VAN DAMME dreigde met den kogel om de uitspattingen in de plaats tegen te gaan en naar aanleiding van de ellendige wijze, waarop de troepen gemarceerd hadden. Reeds gedurende den 16^{en} Juni schijnt op beestachtige wijze te zijn geplunderd; door de Garde voorop. De S. vermeldt een rapport van Generaal RADET van dien dag: „Overal wordt geplunderd en geroofd, zoowel in de huizen, als in de militaire magazijnen. „Zelfs troepenpaarden worden uit de bivaks gestolen! En dit alles gaat „gepaard met brandstichting en vechterij. De officieren der gendarmerie „worden, zelfs niet door de garde-officieren, in hun functie erkend”. RADET vroeg dan ook zijne demissie als grand-prévôt. In den nacht van 16 op 17 Juni steeg de ongebondenheid ten top in de omgeving van de bivaks der Garde: „Men hoorde of zag niet anders dan openbreken van

„deuren en ramen, vernielen en plunderen van kisten, kasten, bureaux”.

Generaal POLLIO wijst erop, hoe maraude en plundering in de Napoleontische oorlogvoering burgerrecht hadden verkregen en tot eene soort van verwildering hadden geleid. De dappere FRIANT, die in het goed gedisciplineerde korps DAVOUT een groot deel van zijne roemruchtige loopbaan had volbracht, gispte in eene dagorder de wanorde en de misbruiken in zijne Gardedivisie, waarin zelfs vrouwen den troep volgden. Vele grenadiers voerden een lastdier met zich, waarop zij buit en uitrusting, soms ook wel zichzelf vervoerden. De ongeordende verplegingsdienst was grootendeels de oorzaak van alle wanorde. De rapporten, door generaal POLLIO uit het krijgsarchief te Parijs opgediept, laten geen twijfel over het onvoldoende van dezen dienst. Dat van den intendant van het 1ste Korps van den 11^{en} Juni luidde: „Brood: vertraagd. Beschuit: slecht en weinig. „Vleesch: moeilijk te vinden. Fourage en haver: niet te vinden. Train „auxiliaire: afschuwelijk. Ambulances: zóó, zóó. Fondsen: ontbreken ten „eenen male. Veldpost: geen”. Waar de verpleging zoo slecht geregeld was, kan het niemand verwonderen, dat enkele dagen later, toen het leger gemasseerd werd, het verloop der gebeurtenissen wel eens aan de berekeningen van papierstrategen ging ontsnappen. In spijt van alle wanorde en van de ontberingen, welke van de troepen gevraagd werden, bevocht NAPOLEON met dat leger twee overwinningen ¹⁾, de bloedigste wellicht van zijn loopbaan, tegenover de beste troepen van Europa. Welk een invloed, welk eene bekoring er van dien man is uitgegaan!

De slag van Ligny heeft, wat de tactische doorvoering betreft, voor ons veel van zijne beteekenis verloren; niettemin moet de warme hulde, daarvoor door den S. aan den Keizer toegezwaaid, bij ons weérklank vinden. De combat d'usure, met sterke minderheid tegen het goed bezette Pruisische front gevoerd, gevolgd door den stoot à tête baissée der Garde, is inderdaad bewonderingswaardig. „Het was het laatste „opvlammen van zijn genie, maar schitterend en verblindend”. Had d'ERLON niet te juister plaatse ontbroken, dan zou de door den S. zoo geprezen moed van Engelschen en Nederlanders in de vlakte van Mont St. Jean de krijgskans niet hebben kunnen doen keeren.

Uitvoerig bespreekt de S. de bekende omzwervingen van d'ERLON en NEY's gedrag op den 16^{en} Juni. Een kort geleden ontdekt avondrapport van den laatsten is in fascimilé aan het werk toegevoegd. Generaal POLLIO wijst er op, hoe NEY zijne verliezen daarin op 6000 man schat, het dubbel van hetgeen tot dusverre werd gemeend. Ontegenzeggelijk verhoogt dit de eer van de verdediging, waarbij Nederlandsche troepen de spits afbeten, eene eer, die nog vergroot wordt, als men leest, hoe een S. als Generaal POLLIO groote bewondering koestert voor de wijze, waarop NEY in de latere middaguren den aanval heeft geleid. NEY's nieuw ontdekte missive zou bewijzen, dat d'ERLON niet door hem werd teruggeroepen:

¹⁾ De slag van Waterloo, ware deze alleen tegen de Engelsch-Nederlandsche troepen geleverd, dan als eene Fransche overwinning beschouwd.

„le 1^r corps a marché sur St. Amand pour appuyer la gauche de Sa „Majesté et ce qu'il y a de fatal c'est que ce corps ayant retrogradé „ensuite pour me rejoindre n'a pu ainsi être utile à personne... Tout „le monde a fait son devoir, excepté le 1^r corps". Ik zal den S. niet verder volgen in zijne zeer uitvoerige beschouwingen over de verrichtingen van dit korps, waarvan het raadselachtige thans veeleer nog is verhoogd. Eene merkwaardige passage in den brief schijnt echter aan G^l. POLLIO's aandacht te zijn ontgaan. „Le 1^r corps est marché sur St. Amand pour „appuyer la gauche de Sa Majesté." Die woorden geven, zool niet de verklaring, dan toch de vermelding van de verkeerde directie, die aan het korps is gegeven, waardoor d'ERLON achter den linkervleugel van VAN DAMME zichtbaar werd. Toch blijft dit voorbeeld een vernietigend bewijs voor de wijze, waarop de Fransche aanvoerders aan hunne troepen kleefden, in stede van, hun korps ver vooruit, de punten op te zoeken, waarheen het gedirigeerd zou behooren te worden. Doch zelfs onmiddellijk naast den marschweg vond de aan zijn korps klevende d'ERLON punten, van waar het slagveld van Ligny zoodanig kon worden overzien, dat het door hem ontwikkelde initiatief in een bedroevend licht verschijnt.

WELLINGTON zou zijn geslagen, als d'ERLON ter beschikking van NEY ware gebleven, zegt de S. Men kan echter verder fantaseeren: BLUCHER's eerste korpsen zouden reeds in den morgen zijn vernietigd geworden, Gembloux zou reeds den 16^{en} bezet en BLUCHER's leger in tweeën gedeeld zijn, als GÉRARD tijdig bij Fleurus ware geweest. Dan zou NEY vroeger hebben aangevallen, REILLE zijn tijd niet hebben verbeuzeld, PICTON's Schotten zouden te laat gekomen zijn en de geleele opmarsch bij Quatre-Bras zou zijn mislukt. Dan ware dus den 16^{en} Juni een schitterend strategisch succes bereikt. Ware GÉRARD dus slechts één dag vroeger van Metz afgemarcheerd! Het is eene geruststellende gedachte, dat de electricische telegraaf het verband tusschen legerhoofd en onderaanvoering zoodanig heeft vergemakkelijkt, dat vele tegenstellingen, waaraan de Napoleontische periode zoo rijk is, ons kunnen worden bespaard. De Babylonische spraakverwarring, waarmede de veldtocht in 1809 in Beieren werd ingezet, is om zoo te zeggen, onmogelijk geworden. Daarentegen toont de leiding van het Iserleger in 1866, waarbij de telegraaf zich kon laten gelden, dat ook dan nog groote teleurstellingen denkbaar zijn. Reden te meer voorzeker om den telegraafdienst binnen het bereik der hoogere troepenleiding tot eene voortdurend hoogere volkomenheid te brengen en daartoe veelvuldige oefeningen van dezen tak van dienst te doen geschieden. Het leger, dat op het gebied van gemeenschap het best geoutilleerd is, heeft een grooten voorsprong op zijn tegenstander. Zijn wij te dezen opzichte in Nederland gereed?

Ietwat vluchtig gaat Generaal POLLIO over de vraag heen, welke bedoelingen de Keizer kan hebben gehad met zijn in de morgenbevelen van den 16^{en} Juni voorgenomen bezetting van Brussel. Generaal v.

LETTOW VORBECK heeft met behulp van zwaarwichtige beschouwingen aangetoond, hoe het slechts schijnbaar is „daz der grosze Kriegsmeister „hier ganz(!) von seinem stets befolgten Grundsatzte, vor allem die „feindliche Hauptmacht zu zertrümmern, abweicht“. Dergelijke speculatieve wetenschap heeft voor mij nimmer groote aantrekkelijkheid gehad en vooral niet in een geval, als dit, waarin 's Keizers operatie zich in den „Nebel der Ungewissheit“ ontspoon, om ten slotte te leiden tot de bloedigste ontkenningen, die de wereldgeschiedenis heeft gekend. Men kan ook te veel willen bewijzen. Generaal POLLIO gelooft werkelijk aan een schitterend moreel effect, waaraan de Keizer bij de bezetting van Brussel zou hebben gedacht, aan een „coup de foudre“ voor geheel Europa, doch aan een prijsgeven van eene zoo ingewortelde grondgedachte denkt de S. niet. In zijne eenvoudige opvattingen stelt hij zich m. i. boven de zwaarwichtigheid van den Duitschen geschiedschrijver.

Zeër waardeerend is Generaal POLLIO's oordeel over het aandeel door Hollandsch-Belgische troepen genomen, bij de bescherming van de aanvalsrichting, die zich de Keizer van huis uit zou hebben gekozen. Niettemin is hij niet geheel op de hoogte van het verloop van zaken aan Nederlandsche zijde, omdat onze literatuur voor hem gesloten is gebleven. Zoo is b. v. het schoone voorbeeld door den jeugdigen Hertog van SAXEN-WEIMAR gegeven, om te Quatre-Bras stand te houden, door den S. niet voldoende gewaardeerd, omdat hij in twijfel verkeert, door wien het standhouden is bevolen. Voor PERPONCHER's wijziging in de avondbevelen van WELLINGTON, die de ontruiming van het punt zouden hebben veroorzaakt, is de S. in groote bewondering, als eene daad van groot schitterend initiatief. De Prins van Oranje daarentegen — de S. laat zijn grooten persoonlijken moed onaangetast — heeft niet veel verricht, was geheel den dag afwezig, woonde het bal bij en had kort vóór het optrekken van het gordijn, zijne troepen in de kantonnementen doen rukken. In de Jahrbücher für die deutsche Armee und Marine van December 1903 werd op het raadselachtige in 's Prinsen gangen gewezen, doch tevens betoogd, hoe naar alle waarschijnlijkheid veel meer WELLINGTON de oorzaak is van zijn te kort schieten op den 15^{en} Juni. Het raadsel van het briefje aan CHASSÉ, geschreven in den morgen van dien dag uit St. Simphorien, dat moeilijk te loochenen valt, schijnt ook voor de toekomst een raadsel te zullen blijven. Jammer genoeg uit historisch oogpunt beschouwd, omdat het briefje den sleutel zou geven op de verre van onaanvechtbare gedragingen van het Nederlandsche hoofdkwartier te Braine le Comte. Generaal POLLIO heeft zich in deze details niet begeven, die hij ook voor zijne meer algemeene beschouwingen niet behoefde. Niettemin is de waarschijnlijkheid groot, dat niemand anders dan de Prins van Oranje de eerste berichten van den overval te Brussel heeft gebracht.

„Het was gelukkig voor Engeland“ — aldus schrijft de Generaal over de Nederlandsche aanvoerders — „dat de activiteit, het doorzicht en „het initiatief van de Generaals DE CONSTANT REBECQUE, PERPONCHER

„en misschien ook van den Hertog van SAXEN-WEIMAR, in tijds de groote „dwalingen van WELLINGTON herstelden. Zooals billijk en met bitterheid door HOUSSAYE wordt opgemerkt, heeft NAPOLEON in den veldtocht zulke aanvoerders niet bezeten”. Voor de houding van PERPONCHER's troepen heeft de S. lof, doch hij meent een dusdanig overwicht in hoedanigheid aan Fransche zijde op te merken, dat zonder spoedige ondersteuning de divisie zou zijn vernietigd geworden. Ook tegenover het later twijfelachtige gedrag van BYLANDT's brigade bij Waterloo is de S. uiterst rechtvaardig. „Bovendien was de brigade BYLANDT in de laagte „geplaatst juist voor de geduchte brigaden KEMPT en PACK, misschien om „deze te dekken en te sparen”. En wanneer hij dan later van de volkomen vernietiging gewaagt, luidt het: „Zij echter, had buiten het artillerievuur, later ook den eersten verschrikkelijken stoot van D'ERLON's „korps te verduren”. Het schijnt den S. dan ook toe, dat WELLINGTON zich in zijn ongunstig oordeel aan ondankbaarheid schuldig heeft gemaakt. Even waardeerd is POLLIO tegenover CHASSÉ's aandeel aan de gelukkige uitkomst in de slotscène. „Het te juister tijd en met kracht „optreden van eene Belgische batterij en vervolgens van de brigade „DITMAR (div. CHASSÉ) heeft bijna de vernietiging van dit eerste echelon „(der Garde) teweeggebracht.” Gaarne zou ik ten slotte S.'s meening willen bijvallen, dat de Hollandsch-Belgische troepen — zij mogen al in waarde bij de Engelsche hebben achtergestaan — kostbare diensten aan de zaak der Verbondenen bewezen.

De waardeerde woorden voor den Engelschen soldaat verdienen onze volle aandacht. „De Britsche moed kwam schitterend in het licht. „Men spreke niet van eene discipline van ijzer, van geeseling en „bestrafingen. Die soldaten mogen voor de galg zijn opgegroeid, „maar wat hen onder het gevecht heeft doen handelen, was voorzeker niet de opvoeding hun door zweepslagen toegebracht, doch „het Engelsche nationaliteitsgevoel. Dit was de kracht, die hen tot „standvastigheid, tot kalmte en doodsverachting voor den vijand bracht... „Deze huurlingen waren geadeld door hun hoog militair gevoel.” Aan de, in moreelen zin ongetwijfeld hooger staande, beroepssoldaten van het tegenwoordige Engelsche leger mag deze zelfde lof evenmin worden onthouden en hoe paradoxaal het ook klinken moge, is er toch m.i. geen volk meer militair gestemd dan het Engelsche. Zooals ik den Engelschen soldaat gaarne deze hulde zie toekennen, zoo deel ik S.'s bewondering voor WELLINGTON, die „vast als eene rots in de vlakte „van Mont St. Jean, in de verschrikkelijkste orkaan van ijzer en vuur, „die de vorige eeuw kenmerkte, besloten was te sterven en eerder alle „zijne soldaten te zien sneven, dan het veld te ruimen voor den geduchten tegenstander”.

Natuurlijk blijft zijn strategisch beleid verre van onaangetast. Het te lang verspreid laten zijner troepen bij het naderende gevaar, de slechte ordre de bataille, waardoor alle divisieën zonder cavalerie waren gelaten; de verkeerde concentratiepunten in den avond van 15 Juni

aangegeven, ontsnappen aan de critiek niet. Dan de slecht uitgeoefende stafdienst met zijne falende tijdsberekeningen, die in het BLUCHER'sche hoofdkwartier zeer verkeerde inzichten zouden vestigen omtrent den van Engelsch—Nederlandsche zijde te verwachten steun. De S. gelooft met velen aan eene opzettelijke misleiding van BLUCHER. Dat echter WELLINGTON in den morgen van 16 Juni Quatre-Bras eerst zou hebben verlaten om BLUCHER op de molenhoogte van Brye op te zoeken, nadat een gedeserteerd Fransch officier hem de sterkte van NEY's troepen zou hebben medegedeeld, klinkt hoogst ongerijmd. WELLINGTON zou zijn zwak bezetten post hebben verlaten in front van 40.000 man en de kans hebben geloopen voor zijn persoon van den weg naar Brussel, waarlangs zijn leger opmarcheerde, te worden afgesneden? Onaannemelijk!

Dat WELLINGTON echter eenmaal te Brye zijnde en de geheele hoofdmacht van het Fransche leger in ontwikkeling ziende, alle aanduidingen omtrent het stadium, waarin de opmarsch van zijn leger verkeerde, opzettelijk zou hebben verzwegen, is wel is waar door den S. niet bewezen, doch voorzeker aannemelijk. Volgens Generaal POLLIO handelde WELLINGTON daarbij niet loyaal. „Maar ik durf niet zeggen” — aldus vervolgt de S. — „dat hij van *zijn* standpunt ongelijk had.” Immers, als de Pruisen teruggeweken waren, zou de Keizer naar die zijde onmiddellijk zijne vrijheid van handelen hebben herwonnen en zich op WELLINGTON hebben kunnen werpen. De practische blik van den S. verloochent zich ook hier niet. BLUCHER stond met 65.000 man in goede stelling opgemarcheerd; het middaguur was reeds gevorderd en nog liet de aanval zich wachten; de toestand, zooals die voor de Verbondenen was geworden, was niet rooskleurig, doch om zich met kracht door te slaan, was geen andere weg mogelijk, dan slag leveren. Wanneer WELLINGTON dan ook bij de Pruisen eenige aarzeling heeft ontdekt, strekt het aan zijn veldheersblik tot eer, daaraan geen voedsel te hebben gegeven. Door zijn sphynxachtigen toon heeft hij de zoo moeilijke leiding dier van elkaar onafhankelijke bondgenootschappelijke legers over een zwaar moment heengeholpen. Bannen wij dan nog de gedachte, dat WELLINGTON den waren toestand bij zijn leger wel zou hebben gekend, waarvoor geen andere bewijsgrond dan de verdachtmaking aanwezig is, dan verschijnt zijn persoon in heel wat gunstiger licht. Niemand kan meer met juistheid weêrgeven wat op de molenhoogte van Brye is besproken. De billijkheid tegenover den Engelschen veldheer vordert dan ook voorzeker, dat men de verdachtmakingen, die het latere verloop van zaken heeft wakker geroepen, na honderd jaren varen laat. ¹⁾ Generaal POLLIO

¹⁾ Zie ook de belangrijke brieven door Prof. VON PFLUGK-HARTTUNG gepubliceerd in de Jahrbücher f. d. d. Arm. u. Mar., November 1906. die m. i. weinig twijfel laten omtrent WELLINGTON's bedoelingen, terwijl in GNEISENAU's rapport wordt gezegd, dat de Engelsche veldheer zich den 16^{en} door de omstandigheden tot de verdediging van Les Quatre-Bras moest bepalen „von welchem aus am folgenden Tage die gemeinschaftliche Offensive beginnen sollte”.

gaat ons daarbij aarzelend voor. Te recht wijst hij er op, dat WELLINGTON nimmer zijn geheele macht bij Quatre-Bras saamgetrokken heeft, doch een aanzienlijk gedeelte te Nivelles achterliet, omdat bij hem de gedachte zou hebben voorgezet „meer dan steun verleen en aan de „Pruisen, Gent en Brussel te dekken en niet zijne verbindingen met de „zee te verliezen”. Ik geef den S. volkomen gewonnen, dat door die minder gelukkige krachtsgroepering de disposities van WELLINGTON alles behalve in overeenstemming zijn met den ernst van den toestand, doch zoo waren zij immers evenmin gedurende den 18^{en} Juni, toen 17 à 18.000 man doelloos bij Hal werden gelaten. Evenmin als hij daarmede zijn eigen ondergang heeft bedoeld, evenmin mag men in de opstelling bij Nivelles een middel zien, om zijne gevoelens tegenover de Pruisen in een slecht daglicht te stellen. Generaal POLLIO heeft, zooals vele schrijvers over Waterloo deden, de onderhandelingen voorbij gezien, die in de laatste dagen van Maart en de eerste van April zijn gevoerd geworden tusschen WELLINGTON en GNEISENAU. Het licht, daardoor echter op den Engelschen veldheer geworpen, stelt hem voor mij nog altijd ver boven de verdachtmakingen, waaraan hij in zoo groote mate is blootgesteld geweest.

De plaatsruimte stelt aan de verdere bespreking van Generaal POLLIO's verdienstelijk werk grenzen. De wijze, waarop de operatiën van den 17^{en} en den 18^{en} Juni zijn behandeld, doet voor de beschouwingen over Ligny en Quatre-Bras niet onder. Zeer lezenswaard voorzeker, is het verhaal van GROUCHY's omzwervingen en hoe deze van den Keizer niet tijdig bericht ontving van WELLINGTON's standhouden op de hoogte van Mont St. Jean. Zoo er fouten door den Keizer zijn begaan, dan is deze zeker de grootste, althans in hare gevolgen, geweest. Van St. Helena uit heeft men haar later vergeefs trachten te herstellen. Bijna ondenkbaar acht ik het, dat eene dergelijke fout in een naar moderne begrippen geschoold hoofdkwartier nog herhaling zou kunnen vinden. Als de aandacht van den veldheer geheel in beslag zou worden genomen door hetgeen zich aan zijn oog ontrolt, staan andere organen klaar, die geheel buiten hem om, van uur tot uur het verband tusschen de gescheiden legergroepen onderhouden. Het „moi seul, je sais ce que je dois faire” moge zijne geweldige kracht blijven behouden, doch daarnaast heeft zich de gedachte baan gebroken en is in vleesch en bloed van alle staforganen doorgedrongen, dat de ontwikkeling, de uitvoering der operatieve gedachte niet meer is de taak van den eenling, doch toevalt aan goed geschoolde, eendrachtig samenwerkende, elkander steeds de hand reikende organen van hoogere en lagere orde. Het is wellicht de grootste verdienste van Generaal POLLIO's werk er nogmaals op gewezen te hebben, hoe bitter zich in de vlakte van Waterloo gewroken heeft het door den Keizer zelf gegroundveste stelsel.

Korte mededeelingen omtrent militaire zaken in verschillende landen.

AMERIKA (Vereenigde Staten van Noord-).

Mitt., Heft 10, geeft een uittreksel van een artikel van O. v. GELDERN getiteld: „A practical method of adjusting a modern gun and determining its errors in azimuth, elevation and verticality, as well as the errors of the telescopic sight”, z.g. oriënteren van kustgeschut. Een uitvoerig bericht over de oorlogsbegr. '06/07 en over de opleiding der troepen, alsmede eene korte mededeeling over het aannemen van een identiteitsstelsel door vingerafdrukken vermeldt Rev. mil., Oct.

BELGIË.

Int. Rev., Nov., geeft een vrij uitvoerig bericht over het ontwerp-velddienstvoorschrift. Tevens wordt in het kort vermeld het instellen van eene commissie voor de nieuwe organisatie der artillerie (zie ook Jahrb., Nov.) en het onlangs uitgegeven pioniersvoorsch. v/d inf., en uitvoerig de nieuwe bepalingen betr. tractement (soldij) van officieren en manschappen. In N. M. B., N°. 20, een bericht over het nieuwe voorschrift voor den etappendienst. (Tot nu toe bestonden hiervoor geen bepaalde instructies.)

DENEMARKEN.

Rev. mil., Oct., behelst de volgende cijfers betr. oorlogs- en marinebegrooting 1906/07.

		Gewone uitg. Kr.	Buitengewone uitg. Kr.	Totalen. Kr.
Oorlog	'05—'06	10.828.990.02	206.700	11.035.690.02
	'06—'07	11.404.144.27	206.700	11.610.844.27
meer of minder in:	'06—'07	+ 575.154.25	—	+ 575.154.25
Marine	'05—'06	6.952.171.06	449.000	7.401.171.06
	'06—'07	7.299.649,86	368.000	7.667.749.86
meer of minder in:	'06—'07	+ 347.478.80	— 81.000	+ 266.578.80

DUITSCHLAND.

Mitt., Heft 10, bespreekt het nieuwe ontwerp: „Dienst- u. Lehrordnung der mil. techn. Akademie” te Berlijn (in de Bibl. Dept. v. Oorlog) van 22 April '06, vervangende die van 8 Oct. '03. Een uitvoerig bericht over den rang en de uniform van het personeel der techn. inrichtingen (Kab. order van 5 Sept. '06 en min. bep. van 10 Sept. '06; zie ook Rev. mil., '05, 2 sem., blz. 161). Int. Rev., Nov., geeft een uitvoerig bericht over het ontwerp-exerc. reglt. zware artillerie v/h veldleger en Ueberall, 10 Aug. '06 (Techn. Beilage), een artikel over het veldgeschutvraagstuk in Duitschland.

K. Z., H. 10, geeft eene beschrijving met teekening van een gepantserden caisson en N. M. B., N°. 18, een kort bericht over telefonie te velde.

ENGELAND.

N. M. B., N°. 19, ontleent aan Hann. Courier eenige beschouwingen over den Gen. Staf (ontw. HALDANE). Zie ook Streffleur, Nov., en Int. Rev., Nov., waarin tevens een bericht over de herfstmanoeuvres 1906. Rev. mil., Oct., geeft een uitvoerig artikel over de oorlogsbegrooting 1906—'07 (van 1 April '06—31 Mrt. '07) en over de effectieve sterkte; tevens een artikel over: *de onbescheidenheden der pers in oorlogstijd*.

FRANKRIJK.

N. M. B., N°. 18, geeft een kort bericht over de opvoeding der jeugd. Een vrij uitvoerig bericht over de recruteering en een uitvoerig artikel over de herfstmanoeuvres '06 vermeldt Int. Rev., Nov. La France mil., N°. 6840, deelt mede, dat het bericht verspreid in een aantal bladen, als zou het nieuwe geweer, vervangende het Lebel-geweer, reeds te St. Etienne vervaardigd zijn, onjuist is. Het model is nog niet vastgesteld; 15 geweren van drie verschillende stelsels worden aangemaakt om nieuwe proeven te nemen. In Streffleur, Nov., een bericht over eene mobilisatieoefening.

GRIEKENLAND.

10 Sept. l.l. is de levering van de in Steyr bestelde 100.000 geweren stelsel MÄNNLICHER SCHOENAU geëindigd. (Int. Rev., Nov.)

ITALIË.

M. Woch., Nos. 134 en 136, geeft mededeelingen over het nieuwe stadium, waarin de omwapening van de veldartillerie gekomen is. Int. Rev., Nov., geeft een bericht over eene Italiaansche critiek over den scheepsbouw; Rev. mil., Oct., over de oprichting van eene afdeling mil. automobilisten, ingedeeld bij de spoorwegtroepen, en een kort bericht over draagbaar pioniergereedschap voor de infanterie. In Streffleur., Nov., zeer uitv. cijfers over de militie (verloop enz.) van 1895 tot 1904.

JAPAN.

N. M. B., N°. 19, ontleent aan het Wiener Journal eenige interessante bijzonderheden over den huidige toestand van Port Arthur.

Int. Rev., Nov., geeft eenige mededeelingen uit een uitvoerig artikel in de Times over de oorlogskosten. Met een levensbericht van den Genl. KODAMA en den Genl. OKU (Chef v. d. Staf in plaats van eerstgenoemde) vermeldt Rev. mil., Oct., eenige cijfers betr. ontvangsten en uitgaven van de Jap. afd. v. h. Roode Kruis in O. Azië.

NOORWEGEN.

Een kort bericht over de oorlogs- en marinebegr. '06/'07 in Rev. mil., Oct.

OOSTENRIJK-HONGARIJE.

Int. Rev., Nov., bevat eenige mededeelingen over de nieuwe bewapening en de organisatie der artillerie. (Zie ook Jahrb. A. u. M., Nov.)

Rev. mil., Oct., geeft een uitvoerig artikel over de oprichting van een korps vrijw. automobilisten (24 Juli '06) en Schw. A. u. G., Oct., een kort bericht over „Rohrücklauf“-affuiten voor de 10 cM. veldhouwitsers.

PORTUGAL.

Jahrb. A. u. M., Nov., behelst een kort bericht over het rapport van de commissie voor de keuze van het veldgeschut (ontl. aan een artikel in Rev. d'Art., Sept. '06.).

RUMENIË.

Rev. Mil., Oct., bericht over de wet van 2/15 Mrt. '06 over het reëngageeren van onderofficieren en die betr. de bevordering van officieren. (Zie ook Streffleur., Nov.)

De nieuwe organisatie van de artillerie, ten gevolge van de invoering van snelv.geschut, vermeldt M. Woch., N°. 138:

Divisie-art.: 9 Regtn. $\left\{ \begin{array}{l} 8 \text{ elk van } 9 \text{ battijen.} \\ 1 \text{ (Dobrudscha) van } 6 \text{ battijen.} \end{array} \right.$

Korpsart.: 4 Regtn. à 8 battijen. $\left\{ \begin{array}{l} 6 \text{ met snelv.gesch.} \\ 2 \text{ met houwitsers.} \end{array} \right.$

3 Rijdende battijen. (bij de cav. div. te Rossiari.)

(Zie ook Streffleur., Nov.)

RUSLAND.

Een kort bericht over het vlootbouwprogramma in N. M. B., N°. 19, en in N°. 17 over de nieuwe bepalingen betr. onderoff. capitulanten.

Int. Rev., Nov., geeft eenige mededeelingen over de organisatie v/e korps vrijw. automobilisten in oorlogstijd en een uitv. bericht over de

opleiding van onderoff.-capitulanten tot onder-vaandrig. De nieuwe schietregels van de veldartillerie in het Armeebblatt 13—9—'06 en in M. Woch, N°. 139, de nieuwe ind. der machinegeweerafdeelingen. In Streffleur., Nov., een bericht over den Gen. Staf.

SERVIË.

Jahrb. A. u. M., Nov., geeft een bericht over de aanschaffing van machinegeweren bij VICKERS SONS & MAXIM, en M. Woch., N°. 134, een kort bericht over de oprichting van een depot van officierspaarden (eind Mei '06 tot 1910); de prijs der paarden is 500—650 Frs. bij eene hoogte resp. van M. 1,58—M. 1,65).

ZWEDEN.

Rev. mil., Oct., geeft een kort bericht over de bewapening der veldartillerie met het nieuwe 75 mM. geschut. In Mitt., H. 10, een wetenswaardig bericht, ontl. aan M. Woch., N°. 34, over het vestingstelsel.

ZWITSERLAND.

Een vrij uitvoerig bericht over de reorganisatie van het leger en een kort bericht over proeven met automobielen en luchtballons voor oorlogsdoeleinden in Int. Rev., Nov.

Mitt., Heft 10, een kort bericht over proeven met div. stelsels machinegeweren.

Over de omwapening der positie-artillerie een kort bericht in Jahrb. A. u. M., Nov. (de omwapening der veldart. is nu voltooid en die van de bergartillerie in vollen gang).

Rev. mil., Oct., geeft een bericht over eenige wijzigingen in de uitrusting der inf. (veldketels), cav. (karabijn mod. 1905 in plaats van M. 93, stelsel MANNLICHER) en artillerie (cav. sabel M. '96—'02 in plaats van de sabel M. 1875); verder een kort bericht over het nieuwe voorschrift voor het afnemen van examens aan de recruten vóór hun inlijving (in werking 1 Jan. '07; het voorschrift is van 20 Aug. '06), een uitvoerig bericht over vergoedingen aan commissieleden, enz. en ten slotte nog eenige mededeelingen over de herfstmanoeuvres. (Zie ook: N. M. B., N°. 20.)

ALGEMEEN.

Int. Rev., Nov., bevat een uitvoerig bericht over den tegenwoordigen stand van het vraagstuk der onderzeesche booten.

Ter aankondiging ontvangen:

Gebruik van cavalerie, door W. *Haarlem*, 1906. VINCENT LOOSJES.

Eene methode voor het uitwerken van tactische opdrachten en voor het opmaken en uitgeven van bevelen, met de daaraan verbonden tactische en technische bevelen, ten dienste van de officieren van alle Wapens van de Landmacht, van het Reservekader en van de Landweer, samengesteld door J. C. L. OBERHOLZER, Kapitein bij het 6^e Regiment Infanterie. *Breda*, 1906. P. B. NIEUWENHUIJS.

Beringen den 5^{en} Augustus 1831 genomen door 100 vrijwillige jagers Leidsche studenten en Houthaelen, door JHR. J. C. C. DEN BEER POORTUGAEL, Luitant-Generaal B. D. 's-*Gravenhage*, 1906. MARTINUS NIJHOFF.

Die Niederländische Armee nebst den Kolonialtruppen und Freiwilligenkorps in ihrer gegenwärtigen Uniformierung. Nach authentischen Quellen bearbeitet, nebst 16 Tafeln Abbildungen in lithographischem Farbendruck gezeichnet von J. HOHMANN. *Leipzig*. Verlag von MORITZ RUHL.

Militaire Opvoeding. Gewijzigd systeem van opleiden en vormen van onze weermacht, door D. J. RUITENBACH. *den Haag*. DE GEBROEDERS VAN CLEEF.

Sammlung militärwissenschaftlicher Einzelschriften No. 17. Der Werdegang des italienischen Heeres, von KARL v. BRUCHHAUSEN, Major a. D. *Berlin*, 1906. RICHARD SCHRÖDER.

De positie van den Indischen officier behoort bij de wet te worden geregeld. Voordracht van den Heer J. J. C. VAN DIJK, 1^e Luitenant der Infanterie, Leeraar aan de K. M. A. te Breda, in de Algemeene Vergadering van 13 October 1906 van de Vereeniging „Moederland en Koloniën”. 's-*Gravenhage*, 1906. M. VAN DER BEEK'S Hofboekhandel.
